

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**6 ŞUBAT DEPREMLERİ SONRASI ANKARA'YA GÖÇ EDEN
KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA
DENEYİM VE İHTİYAÇLARI**

Zeynep ŞENER

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

6 ŞUBAT DEPREMLERİ SONRASI ANKARA'YA GÖÇ EDEN KADINLARIN
TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA DENEYİM VE İHTİYAÇLARI

Zeynep ŞENER

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Zeynep ŞENER tarafından hazırlanan "6 Şubat Depremleri Sonrası Ankara'ya Göç Eden Kadınların Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Deneyim ve İhtiyaçları" başlıklı bu çalışma, 29/08/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Sema Buz (Başkan)

Doç. Dr. Burcu Hatiboğlu Kısac (Danışman)

Prof. Dr. Filiz Yıldırım (ye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŐEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

26/09/2024

Zeynep ŞENER

“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Burcu Hatiboğlu Kısac** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Zeynep şENER

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başladığım günden bu yana benden desteğini esirgemeyen, bilgisi ve deneyimiyle tez yazma sürecimi her daim kolaylaştıran saygıdeğer ve sevgili danışmanım Doç. Dr. Burcu Hatiboğlu Kısat'a,

Özellikle araştırma konumu belirleme ve tez önerimi geliştirme sürecimde yoluma ışık tutan ve çalışmama katkı sunan Doç. Dr. Özge Sanem Özateş Gelmez'e,

Tez savunma sınavımda akademik birikimleri ile tezime değerli katkılar sağlayan ve jüri üyelerim olmasından mutluluk duyduğum Prof. Dr. Sema Buz'a ve Prof. Dr. Filiz Yıldırım'a,

Deprem bölgesinden gelen kadınlarla yürüttükleri değerli çalışmalarına gönüllü katılımımı kabul eden ve araştırma özneleriyle bir araya gelmemi sağlayan Ankara Büyükşehir Belediyesine (ABB) bağlı Kadın Dayanışma Merkezi çalışanlarına,

Araştırma özneleriyle görüşme yapabilme imkânı sağlayan ve görüşmelerimi gerçekleştirdiğim süre boyunca bana oldukça destek olan ancak araştırma öznelerinin güvenliği ve gizliliğin korunması açısından adına burada yer veremediğim Ankara Büyükşehir Belediyesine bağlı aile yaşam merkezinin tüm çalışanlarına,

Bu araştırmayı gerçekleştirebilmem için bana yüreklerini açan ve oldukça zorlu geçen deneyimlerini içtenlikle paylaşan araştırma öznelerine,

Lisans eğitimi sırasında tanışıp kardeş gibi olduğumuz Buse Börekçi ve Özge Bayır'a, güzel sesiyle şarkılar söylerken eşlik etmekten keyif aldığım Nuray Şencan'a, sohbetine ve yemeklerine doyum olmayan Buse Yıldız'a, üniversite hayatımın son dönemlerinde aynı evi paylaştığım ve birlikte gülüp ağlarken bana kardeşim gibi hissettiren Huriye Üşümez'e, yıllar geçmesine rağmen her görüşmemizde ilk günkü samimiyetimizin devam ettiğini ve edeceğini hissettiren Ceren Arıç ve Büşra Işık'a, hayatımın her anında varlığıyla sonsuz desteğini hissettiğim Mustafa Emre Karal'a ve burada adını anmayı unutmuş olabileceğim hayatı bana keyifli kılan tüm dostlarıma,

Aldığım her kararda yanımda duran ve hayatımın her anında desteklerini hissettiğim sevgili annem Gülcan Şener ve babam Hasan Şener'e, bugünlere gelmemde büyük emeği

olan babaannem Zeynep Şener'e, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, üzüntülerimi ve sevinçlerime ortak olan ve birlikte büyümekten mutluluk duyduğum, canlarım ablam Selin Şener Aydın ve kardeşim Şeyma Şener'e, kocaman sarılmasıyla bana tüm yorgunluğumu unutturan, yaptığı esprilerle beni güldüren ve birlikte eğlenirken beni çocukluğuma götüren canım kardeşim Yiğit Şener'e,

Ve tez yazma sürecimde hayatıma giriveren, tezimi yazarken yanı başımda uyuyakalan, verdiğim molalarda beni oyunlarına dahil eden, sevimli ve komik hâleriyle yüzümü güldüren can dostum Zeze'ye,

TEŞEKKÜR EDERİM...

ÖZET

ŞENER, Zeynep. *6 Şubat Depremleri Sonrası Ankara'ya Göç Eden Kadınların Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Deneyim ve İhtiyaçları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Bu araştırmanın amacı, 6 Şubat depremlerinden kurtularak Ankara'ya göç eden kadınların toplumsal cinsiyet bağlamında deneyim ve ihtiyaçlarını keşfetmektir. Bu amaç doğrultusunda 6 Şubat depremlerini deneyimlemiş, travma sonrası stres bozukluğu tanısı konulmamış, birinci derecede yakınına depremde kaybetmemiş, afet nedeniyle yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalarak zorunlu göç ile Ankara'ya gelen 34 Türkiye kökenli kadınlar ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler, MAXQDA Pro 2020 programı kullanılarak refleksif tematik analiz ile çözümlenmiştir. Çözümlemeler sonucunda “Deprem Bölgesinde Kadın Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları”, “Kadınların Deprem Ardından Göç ve Yeniden Yerleşme Deneyimleri: Uzun Dönemli Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları” ve “Kadınların Afet Sonrası Yaşadıkları Sorunların Çözümüne ve İhtiyaçlarının Karşılmasına İlişkin Değerlendirmeleri” olmak üzere 3 ana temaya ulaşılmıştır. Kadınların depremin ardından bakım yüklerinin arttığı, ataerkil kodlarla beslenen mahremiyet ve güvenlik endişesi duydukları, su ve hijyene erişemedikleri, uygun yaşam koşullarına sahip bir barınma yerine ihtiyaç duydukları ve bölgeye ulaştırılan yardımlarda insan onuruna yakışmayan muameleye ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz kaldıkları görülmüştür. Zorunlu göç ile yerleştikleri şehirlerde ise sosyal dışlanma ve baskıya maruz kaldıkları, bakım yüklerinin devam ettiği, toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle iş hayatına katılamadıkları, toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kaldıkları, psikososyal desteğe ihtiyaç duydukları ortaya çıkmıştır. Afetlere ilişkin tüm politika ve hizmetler toplumsal cinsiyete duyarlı olarak ve kadınların hakları gözetilerek geliştirilmelidir. Bu tezin, deprem nedeniyle göç etmek zorunda kalan kadınların seslerinin duyulması ve sosyal hizmet perspektifinden toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının görünür kılınması açısından literatüre önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Deprem, kadın, zorunlu göç, toplumsal cinsiyet ihtiyaçları, afetlerde sosyal hizmet, 6 Şubat depremleri.

ABSTRACT

ŞENER, Zeynep. *Experiences And Needs of Women Migrated to Ankara After the February 6 Earthquakes in Gender Context*, Master's Thesis, Ankara, 2024.

The aim of this research is to explore the experiences and needs of women who survived the February 6 earthquakes and migrated to Ankara in the context of gender. For this purpose, in-depth interviews were conducted using a semi-structured interview form with 34 women of Turkish origin who experienced the February 6 earthquakes, who were not diagnosed with post-traumatic stress disorder, who did not lose their first-degree relatives in the earthquake, and who had to leave the city they lived in due to the disaster and came to Ankara through forced migration. The data obtained from the research were analyzed with reflexive thematic analysis using MAXQDA Pro 2020 program. As a result of the analysis, “Women's Experiences and Gender Needs in the Earthquake Region”, “Women's Migration and Resettlement Experiences after the Earthquake: Long-Term Gender Needs” and “Women's Evaluations Regarding the Solution of the Problems They Experienced After the Disaster and Meeting Their Needs”. It was observed that women's care burdens increased after the earthquake, they were concerned about privacy and safety fed by patriarchal codes, they could not access water and hygiene, they needed a shelter with appropriate living conditions, and they were exposed to treatment unworthy of human dignity and gender-based discrimination in the aid delivered to the region. In the cities where they settled after forced migration, it was revealed that they were subjected to social exclusion and oppression, their care burden continued, they could not participate in business life due to gender inequality, they were exposed to gender-based violence, and they needed psychosocial support. All policies and services related to disasters should be developed in a gender-sensitive manner and in consideration of women's rights. It is thought that this thesis will make an important contribution to the literature in terms of making the voices of women who had to migrate due to the earthquake heard and making their gender needs visible from a social work perspective.

Keywords

Earthquake, women, forced migration, gender needs, social work in disasters, February 6 earthquakes.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLOLAR DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	3
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	5
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	8
1.5. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI	9
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. KADIN REFAHI PERSPEKTİFİNDEN AFETLER	11
2.1.1. Afetlerde Toplumsal Cinsiyete İlişkin Uluslararası Mevzuat.....	17
2.1.2. Afetlerde Toplumsal Cinsiyete İlişkin Ulusal Mevzuat.....	21
2.1.3. Afetlere İlişkin Tanımlamalarda Toplumsal Cinsiyet.....	25
2.1.4. Afetlerde Sosyal Hizmet Perspektifinden Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları	29
2.2. AFETLERDE SOSYAL HİZMET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA 6 ŞUBAT DEPREMLERİ VE ZORUNLU GÖÇ.....	34

2.2.1. Araştırma Sahası Olarak Ankara: 6 Şubat Depremleri ve Zorunlu Göç.....	34
2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Afetlerde Sosyal Hizmet ve Zorunlu Göç	35
2.2.2.1. Afetlerde Kadınların Yaşadığı Sağlık Sorunları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi.....	39
2.2.2.2. Afetlerde Kadınların Yaşadığı İstihdam Sorunları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi.....	41
2.2.2.3. Afetlerde Kadınların Yaşadığı Eğitim Sorunları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi.....	42
2.2.2.4. Afetlerde Kadınların Yaşadığı Konut Sorunları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi.....	44
2.2.2.5. Afetlerde Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Sosyal Hizmet Müdahalesi	47
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	51
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	51
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ.....	52
3.3. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELERE HAZIRLIK VE İLK TEMAS.....	56
3.4. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SÜRECİ VE (ÖZ)DÜŞÜNÜMSEL SÜREÇ	58
3.5. ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA	60
4. BÖLÜM: ANALİZ.....	62
4.1. DEPREM BÖLGESİNDE KADIN DENEYİMLERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET İHTİYAÇLARI	62
4.1.1. Yıkımla Birlikte Artan Bakım Yükü: “Bir Taraftan Regline Bez, Bir Taraftan Çocuğuna Bez... Mama”	64
4.1.2. Bir Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Meselesi: Mahremiyet ve Güvenlik Endişesi Altında Hijyene Ulaşma Mücadelesi	69
4.1.3. "Başını Sokacak Bir Yer" Arayışı	73

4.1.4. İnsan Onuruna Yakışmayan Yardım Sürecinde Kadın Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık: “Aşağılıyordu bazıları”	77
4.2. KADINLARIN DEPREMİN ARDINDAN GÖÇ VE YENİDEN YERLEŞME DENEYİMLERİ: UZUN DÖNEMLİ TOPLUMSAL CİNSİYET İHTİYAÇLARI	85
4.2.1. Cinsiyet Temelli Önyargı ve Kalıp Yargıların Hedefi Olarak Göç Eden Kadın Olmak: “Zor Durumda Olduğumuz İçin Geldik Ki Biz Mülteci Değiliz.”	86
4.2.2. Göç ve Kadınların Güçlenme Deneyimleri	99
4.3. KADINLARIN AFET SONRASI YAŞADIKLARI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE VE İHTİYAÇLARININ KARŞILANMASINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ	102
4.3.1. “Öncesinde Alınan Önlemler Olsaydı Sonrası Çok Daha Kolay Toparlanabilirdi.”	103
4.3.2. “Kadınları dinlemek...”	106
4.3.3. Göç Edilen Şehirde Psikolojik ve Psikososyal Destek İhtiyacı: “Çocuklarınızı Alıyorsunuz Hiç Tanımadığınız Bir Yerde Yaşamaya Gidiyorsunuz. Bu Normalde Çok Ağır Bir Duygu”	107
4.3.4. Göç Sonrası: “Kadınların Biraz Çalışmaya, Sosyalleşmeye İhtiyaçları Var.”	109
SONUÇ VE ÖNERİLER	111
KAYNAKÇA	125
EK 1. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORU FORMU	148
EK 2. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	151
EK 3. ETİK KURUL ONAYI	153
EK 4. ORJİNALLİK RAPORU	154

KISALTMALAR DİZİNİ

ABB: Ankara Büyükşehir Belediyesi

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

CEDAW: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırıcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

IDMC: Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi

IFRC: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

OCHA: Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UN: Birleşmiş Milletler

UNDRR: Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi

UNGA: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

UNFPA: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

UN Women: Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Araştırma Öznelerine Ait Sosyo-Demografik Bilgiler	53

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Toplumsal Cinsiyet Dinamiklerini ve Afet Etkilerini Değerlendirmek için Kavramsal Bir Çerçeve	27
Şekil 2. Deprem Sonrası Göç ve İnsan Hareketlilikleri Durum Değerlendirme Raporu	35
Şekil 3. Araştırmanın Temaları.....	62
Şekil 4. Deprem Bölgesinde Kadın Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları Temasının Kategori, Kodları ve Alt Kodları.....	63
Şekil 5. Kadınların Deprem Ardından Göç ve Yeniden Yerleşme Deneyimleri: Uzun Dönemli Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları Temasının Kategori, Kod ve Alt Kodları	85
Şekil 6. Kadınların Afet Sonrası Yaşadıkları Sorunların Çözümüne ve İhtiyaçların Karşılanmasına İlişkin Değerlendirmeleri Temasının Kategori, Kod ve Alt Kodları ..	103

GİRİŞ

6 Şubat 2023 ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde Türkiye'nin güneydoğusunda meydana gelen depremler, büyük yıkıma ve can kaybına neden olmuştur. Bu afetin ardından çok sayıda insan yaşadıkları şehri terk etmek zorunda kalmış ve farklı bölgelere göç etmiştir. Bu göç dalgasının önemli bir kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların bu süreçte deneyimlediği durumlar ve karşılaştıkları zorluklar, toplumsal cinsiyet bağlamında özel bir önem taşımaktadır.

Afetlerde kadınların ihtiyaçlarının görünür olmamasının, kadınların yaşadıkları mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da derinleştirdiği varsayımı üzerinden, afetleri kadın refahı perspektifinden ele alan bu araştırmada 6 Şubat depremlerinden kurtularak Ankara'ya göç eden kadınların toplumsal cinsiyet bağlamında deneyim ve ihtiyaçlarına odaklanılmıştır. Ayrıca araştırmada afet sonrası süreçte farklı şehirlere göç ederek yaşamını yeniden inşa eden kadınlar için geliştirilecek sosyal politika ve sosyal hizmetlerin, kadınların hem pratik hem de stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını görmesi gerekliliği üzerinden yola çıkılmıştır.

Araştırmanın ilk bölümünde araştırmanın sorunu, amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımlarına ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümü olan kuramsal çerçevede afetler kadın refahı perspektifinden ele alınarak bu bağlamda uluslararası ve ulusal mevzuat, afetlere ilişkin tanımlamalar ve toplumsal cinsiyetle nasıl ilişkilendirilebileceği, afetlerde sosyal hizmet bağlamında toplumsal cinsiyet kavramı ele alınmıştır. Ardından afetlerde sosyal hizmet ve toplumsal cinsiyet bağlamında 6 Şubat depremleri ve zorunlu göç üzerinde durularak afetlerin kadınların yaşamları üzerindeki olumsuz etkilerine ve bu etkilerle ilişkili sosyal hizmet ihtiyaçlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise araştırmanın metodolojisine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Araştırmanın öznelerini 6 Şubat depremlerinden kurtulan travma sonrası stres bozukluğu tanısı konulmamış, birinci derecede yakınına depremde kaybetmemiş, deprem sonrasında afet nedeniyle yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalarak zorunlu göç ile Ankara'ya gelen 34 Türkiye kökenli kadın oluşturmaktadır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine

görüşmeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde kadınların ikincil travma yaşamaları söz konusu olabileceği göz önüne alınarak “Kriz-Travma-Yas Danışmanlığı ve Psikolojik İlk Yardım Eğitimi” aldıktan sonra derinlemesine görüşmelere başlanmıştır. Görüşmelerde tüm katılımcılardan aydınlatılmış onam alınmasına, gizlilik ilkesine, katılımcılarla güven ilişkisinin kurulmasına özen gösterilmiştir.

Tezin dördüncü bölümü olan analizde “Deprem Bölgesinde Kadın Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları”, “Kadınların Deprem Ardından Göç ve Yeniden Yerleşme Deneyimleri: Uzun Dönemli Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları” ve “Kadınların Afet Sonrası Yaşadıkları Sorunların Çözümüne ve İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Değerlendirmeleri” olmak üzere 3 tema altında toplanan araştırma bulgularına yer verilmiştir. Araştırmanın son bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Bu bölümde araştırmanın sorunu, önemi ve sınırlılıkları ayrıntılı olarak sunulmuş ve araştırmada kullanılan temel kavramlara ilişkin tanımlara yer verilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Bu araştırma, afeti öncelikle bir sosyal refah sorunu olarak görmekte ve dolayısıyla afetlere ilişkin önlemlerin, afetler sırasında ve sonrasında gerçekleştirilecek müdahalelerin devletlerin sorumluluğunda olduğu (UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2017; UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2018; UN, 2015; UNDRR, 2007; UN-UNDRR, 2015; UNDRR, 2023) fikrinden yola çıkmaktadır. Bu bağlamda ise, afetlere ilişkin uluslararası mevzuat ve araştırmalardan da yola çıkarak, afetlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştiren bir süreç olduğu ve dolayısıyla kadın refahı perspektifinden ele alınması gerektiği iddiasına dayanmaktadır.

Gerek uluslararası belgelerde (Un Women-UNICEF, 2019; Un Women, 2023; UNFPA, 2024) gerekse araştırmalarda (Enarson, 2000; Enarson ve Chakrabarti, 2009; Enarson ve diğerleri, 2018; Enarson, 2014; Pincha, 2009; Nour, 2011; Behrman ve Weitzman, 2016; Leyser-Whalen ve diğerleri, 2011; Gordon ve diğerleri, 2014; Abiona ve Koppensteiner, 2018; Demiröz, 2019; Çelebi ve Şengün, 2017), afetlerle birlikte kadınların sağlık, eğitim, istihdam, konut, barınma ve korunma gibi sosyal refahla ilişkilenen boyutlarda zarar görübilirliklerinin daha yüksek olduğu ve kadın deneyimlerini dikkate almayan sosyal politika ve hizmetler nedeniyle var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin derinleştiği sıklıkla vurgulanmaktadır. Dolayısıyla afet riskinin azaltılması açısından toplumsal cinsiyet boyutunu dikkate alan sosyal politikaların ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi kritik bir öneme sahiptir. Bu önem, uluslararası örgütlerin raporlarında ve afetlere ilişkin geliştirilen strateji belgelerinde de toplumsal cinsiyet boyutunun daha fazla dahil edilmesine temel hazırlamıştır.

Özellikle Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi (United Nations Office for Disaster Risk Reduction [UNDRR], 2023) gibi örgütlenmeler, toplumsal cinsiyete duyarlı afet riskinin azaltılmasına özel bir vurgu yapmıştır. Örneğin afet riskinin azaltılmasında toplumsal cinsiyet, ücretli veya ücretsiz çalışma ve bakım rolleri, kaynaklara erişim, karar alma süreci ve toplumdaki roller, afetlere müdahale ve afetlerden kurtulma gibi konularda kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları ele alarak, kadınların ihtiyaçlarını temel alan bir perspektif benimsemişlerdir. Bunun gerekçesini ise henüz hiçbir ülkenin toplumsal cinsiyet eşitliğini tam olarak sağlayamamış olması ve genellikle kadınların erkeklere göre sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bir konumda bulunması olarak sunmuşlardır (UNDRR, 2023). Çünkü kadınların içerisinde yer aldığı sosyoekonomik eşitsizlik koşulları, afet kaynaklı sosyoekonomik değişimle daha da kötüleşmektedir. Kadınlar yardım ve desteklere erişimde doğrudan ya da dolaylı veya sistematik olarak toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile karşılaşabilmektedirler. Bu bağlamda ise, karşılaşılan eşitsizliklerin ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın, çeşitlenen ihtiyaçların belirlenmesinde toplumsal cinsiyet analizinin kullanılması önerilmektedir (UNDRR, 2023).

Birleşmiş Milletlere üye 168 ülke tarafından kabul edilen “Hyogo Çerçeve Eylem Planı”, “toplumsal cinsiyet perspektifinin risk analizi, erken uyarı, bilgi yönetimi, eğitim ve öğretimle ilgili olanlar da dâhil olmak üzere tüm afet risk yönetimi politikalarına, planlarına ve karar alma süreçlerine dâhil edilmesi gerektiği”ne dair vurgusu ile önemli bir politika belgesidir (UN, 2007). “Hyogo Çerçeve Eylem Planı”nın devamı niteliğinde görülen “Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçeve Belgesi” de afet riskinin azaltılması için benimsenmesi gereken ve tüm toplumu kapsayan yaklaşımın genel hatlarını çizmesi açısından önemlidir. Bu belge kadınların ve erkeklerin afetlerdeki farklı kırılganlıklarını, mevcut eşitsizliğin afet riskini nasıl artırdığını ve kadınların risk azaltma çalışmalarındaki önemli ancak çoğu zaman yeterince tanınmayan rollerini dikkate almaktadır (UN, 2015). Bununla birlikte “Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçeve Belgesi”nde kadınların afetlerden neden daha olumsuz etkilendikleri açıkça ifade edilmemekte, kadınların güçlenmesi ve ihtiyaçlarının daha iyi karşılanması için afet riski yönetimi kapsamında neler yapılması gerektiğine dair ayrıntılı açıklamalar sunulmamaktadır. Ancak bu belge afetlerin toplumdaki herkesi aynı şekilde etkilemediğinin ve farklı ihtiyaçların uygulamaya

yönelik yollarla ele alınması için detaylı araştırmaların, yönlendirmelerin ve uygulama planlarının yapılması gerektiğini göstermektedir (UNDRR, 2023).

Son olarak afetler ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bu tartışmalar, afetten zarar görebilirlik çerçevesinde sosyal refah mesleği olan sosyal hizmet açısından da önemli hale gelmektedir. Çünkü afetlerle birlikte dezavantajlı konumları nedeniyle eşitsizlik ve adaletsizliklerle karşılaşan tüm grup ve bireylerin haklarının korunması, afet sonrasında yaşamlarını yeniden kurabilmesi ve güçlenmesi için toplumsal kaynakların adil ve eşitlikçi bir şekilde harekete geçirilmesi noktasında bir insan hakları ve sosyal adalet mesleği olarak sosyal hizmet disiplin ve mesleği önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan afetlerde sosyal hizmet alanında gerçekleştirilen araştırma ve mesleki uygulamalar, toplumsal cinsiyet boyutunun önemine ve geliştirilmesine dikkat çekmektedir (Demiröz, 2002; Alston, 2013; Cleary ve Dominelli, 2020; Özmete, 2023). Bu noktada ise, afetlerde ve sosyal hizmet alanında özellikle kadınların hem kısa hem de uzun dönemdeki ihtiyaçlarını görünür kılmak açısından Moser'ın (1993) pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları kavramsallaştırması önemli bir perspektif sunmaktadır (Moser, 1993).

Sonuç olarak, özellikle 6 Şubat depremleri nedeniyle başka bir şehre göç ederek yeni bir yaşam inşa etmek durumunda kalan kadınların toplumsal cinsiyetle ilişkilenen ihtiyaçlarına dair bilgi eksikliği açıkça görölmektedir. Tam da bu nedenlerle bu araştırma, afet sonrası süreçte farklı şehirlere göç ederek yaşamını yeniden inşa etmek durumunda kalanlar için geliştirilecek sosyal politika ve sosyal hizmetlerin kadınların hem pratik hem de stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını görmesi gerekliliğinden yola çıkmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın sorunu, 6 Şubat depremlerinden kurtularak Ankara'ya göç eden kadınların afet sonrasındaki yaşam deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının görünmezliği ile bu konudaki sosyal politika ve sosyal hizmetlerin yetersizliğidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli ve 20 Şubat 2023 tarihinde Hatay merkezli depremlerden kurtularak Ankara'ya göç eden kadınların toplumsal cinsiyet bağlamında deneyim ve ihtiyaçlarını keşfetmektir. Bu genel amaç kapsamında araştırmanın alt amaçları aşağıdaki sorularla ifade edilmiştir:

6 Şubat depremlerinden sonra Ankara'ya yerleşen kadınların,

1. Depremi yaşadığı şehirdeki deneyimleri toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bağlamında nasıldır?
2. Deprem bölgesi dışında başka bir şehre yerleştikten sonraki deneyimleri toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bağlamında nasıldır?
3. Deprem sonrasındaki süreçte ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?
4. Deprem sonrası deneyimleri çerçevesinde sosyal hizmet ihtiyaçları nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Afetler insanları ruhsal, sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden derinden etkilemekte; mevcut sosyal sorunları daha karmaşık ve çözülmesi güç hale getirmesinin yanı sıra yeni sosyal sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla afetler, odağı insan ve temel amacı insanın tam iyilik halinin sağlanması olan sosyal hizmet mesleğini doğrudan ilgilendirmektedir (Tuncay, 2004).

Dünya genelinde literatür incelendiğinde Montano ve Savitt (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre 2010 yılından itibaren afetlerde toplumsal cinsiyet konusunda çok az araştırma yapıldığı, yapılan araştırmalarda ise kadınların ihtiyaçlarından ziyade kırılganlıklarına odaklanıldığı ve genellikle toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir yaklaşımının göz ardı edildiği ortaya konulmuştur. Ayrıca konuya ilişkin araştırmalarda, önerilen çözümlerin kapsamlı olmadığı ya da bilimsel kanıtlarla desteklenmediği, ihtiyaçların karşılanması ve çözüm önerilerinin uygulanmasında sorumluluğun kime ait olduğunun dikkate alınmadığı belirtilmiştir (Montano ve Savitt, 2016). Bununla beraber, özellikle son yıllardaki afetlerle ilgili araştırma ve raporlarda toplumsal cinsiyet boyutunun giderek daha fazla yer bulduğu söylenebilir (Enarson ve diğerleri, 2018; Zaidi ve Fordham, 2021; World Bank, 2020; Erman ve diğerleri, 2021; UNDRR, 2023).

Türkiye'de afetlere ilişkin sosyal hizmet literatürü incelendiğinde; özellikle afet sonrası süreci de içerecek kapsamlı araştırmaların daha çok 1999 depremi sonrasında gerçekleştiği görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları sosyal hizmet uzmanlarının afet

sonrası mesleki müdahalelerinin ve karşılaştıkları zorluklarının ortaya konulması (Tuncay, 2004), deprem sonrası çadır kentte yaşayan bireylerin karşılaştıkları sorun ve ihtiyaçlarının ele alınması (Demiröz, 2002), çadır kentte gerçekleştirilen sosyal hizmet çalışmalarının incelenmesi (Çetinkaya, 2002) ve deprem sonrası geçici yerleşim yerinde yaşayan ailelerin sorun, gereksinim, hizmetlere yönelik değerlendirme ve hizmetlere katılma eğilimlerinin belirlenmesi (Karataş ve diğerleri, 2002) şeklindedir. Bu çalışmalarda deprem nedeniyle başka bir şehre göç etmek durumunda kalanların yaşamlarının yeniden inşasındaki toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına ilişkin olarak ise herhangi bir çalışma yoktur.

Bu araştırma afetlerde kadınların ihtiyaçlarının görünür olmamasının, kadınların halihazırda yaşadıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da derinleştirdiği varsayımı üzerinden, afetlere kadın refahı perspektifinden bakmaktadır. Dolayısıyla çeşitlenen koşullar ve kadınlık halleri, kadınların afet sonrası yaşantılarını, sorun ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını da farklılaştırmaktadır. Bu bağlamda literatürde yapılan çalışmalar afetlerde kadınların ihtiyaçlarının daha az görünür olduğunu açıkça vurgularken, daha çok afet bölgesinde yaşamlarını tekrar kurmaya çalışan kadınların yaşadığı sorunlara ve deneyimlere odaklanmıştır (Enarson ve diğerleri, 2018; Demiröz, 2009; Özmete, 2023; Aydemir ve Öztürk, 2023). Bu araştırma ise, daha çok deprem nedeniyle farklı bir şehre göç ederek yaşamını yeniden kurma çabası içindeki kadınların deneyimlerine ve bu bağlamdaki toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Bu açıdan afetler ve toplumsal cinsiyet odağında gerek sosyal hizmet gerekse sosyal bilimler alanındaki literatür boşluğunu dolduracaktır. Örneğin bu araştırma sadece afet riski altındaki bölgelerde geliştirilebilecek toplumsal cinsiyete duyarlı bir afet planının ötesinde farklı şehirlere göç etmek zorunda kalan kadınların gidecekleri şehirlerin bu duruma nasıl hazırlıklı hale gelebileceği, bu açıdan toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını gören ne türden sosyal politika ve sosyal hizmetler geliştirilebileceği konusunda önemli bilgiler sunmaktadır.

Dolayısıyla bu araştırma, deprem nedeniyle göç etmek zorunda kalan kadınların seslerinin duyulması ve sosyal hizmet perspektifinden toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının görünür kılınması açısından literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma öznelerini 6 Şubat depremlerinden kurtulan ve dolayısıyla deprem olgusunu deneyimleyen kadınlar oluşturmakta ve bu kadınların depremden sonra Ankara'ya göç etmeleri ile buradaki yaşamlarını yeniden inşa etme deneyimlerine odaklanılmaktadır. Dolayısıyla görüşmeler esnasında öznelerden bir kısmının özellikle depremin ardından yaşadıkları zorlukları ifade ederken günlük çektiği, duygusal anlar yaşadığı ve bazı sorulara kısa cevaplar verdiği ya da duraksayıp beklediği gözlemlenmiştir. Bu nedenle bazı görüşmeler planlanan süreden daha kısa ya da uzun sürmüştür. Bu durum bir yandan araştırmanın sınırlılığını oluştururken diğer yandan afetlerden sonra belirli bir süre geçmeden görüşme yapmanın zorluklarını dikkate alma noktasında önemli bir bilgidir. Ayrıca bu konuda araştırma yapacak kişinin kriz-travma-yas danışmanlığı ve psikolojik ilk yardım konularında bilgi sahibi olması ve bu bağlamda afet sonrasında karşılaşılabilecek hassasiyetlere dair farkındalıkla görüşme yürütebilecek bilgi ve deneyime sahip olması önemlidir.

Bununla beraber, gönüllü katılımı önceleyen bu çalışmada bazı kadınların, görüşme esnasında çocuklarıyla ilgilenebilecek bir kişinin olmaması nedeniyle çalışmaya katılmaktan vazgeçmeleri söz konusu olmuştur. Bu durum kadınlarla gerçekleştirilecek araştırmalar için önemli bir sınırlılıktır. Bu konuda, araştırmacıların kadınların çocuklarının rahat ettiğini bildiği güvenli bir alan sağlamak önemli olmaktadır. Bu araştırma kapsamında böyle bir olanağın sunulamamış olması, önemli bir diğer sınırlılık olarak ele alınabilir.

Ayrıca bu araştırma travma sonrası stres bozukluğu tanısı olmayan ve birinci dereceden yakınına kaybetmemiş depremden kurtulan kadınlarla yapılmış olmasından dolayı belirli bir grubun deneyimlerini ele almaktadır. Bu noktada deprem deneyimi olan geçici koruma statüsü altındaki göçmen kadınların deneyimleri de bu araştırma kapsamına dahil değildir. Dolayısıyla depremde yakınına kaybetmiş, deprem nedeniyle travma sonrası stres bozukluğu tanısı almış ya da göçmen statüsündeki kadınların deneyimlerinin daha farklı olabileceği ve bu doğrultuda daha ayrıntılı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Deprem: 6 Şubat 2023 tarihinde 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde Kahramanmaraş merkezli ve 20 Şubat 2023 tarihinde 6.4 ve 5.8 büyüklüğünde Hatay merkezli gerçekleşen depremleri ifade etmektedir.

Depremden kurtulan kadın: 6 Şubat depremlerinden kurtulan, travma sonrası stres bozukluğu tanısı olmayan, birinci dereceden yakınına kaybetmemiş ve afet nedeniyle Ankara'ya göç eden kadınları ifade etmektedir.

Depremin yaşandığı şehirdeki deneyimler ve kısa dönemli ihtiyaçlar: Kadınların depremin hemen sonrasında afet bölgesindeyken kısa dönem içinde, kadın olmaktan dolayı karşılaştıkları sorunlar, sorunlarla nasıl başa çıktıkları, toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları, bu süreçte sosyal hizmetlerle nasıl ilişkilendiklerine dair deneyimlerini ifade etmektedir.

Afet bölgesi dışında başka bir şehre yerleştikten sonraki deneyimler ve uzun dönemli ihtiyaçlar: Depremden hemen sonraki süreçte afet nedeniyle deprem bölgesi dışındaki farklı bir şehre (ilk göç ettikleri yer Ankara dışındaki bir yer de olabilir) göç etmek zorunda kalan kadınların göç sürecinde ve sonrasında karşılaştıkları sorunlar, sorunlarla nasıl başa çıktıkları, toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları, bu süreçte sosyal hizmetlerle nasıl ilişkilendiklerine dair deneyimlerini ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet ihtiyaçları: Moser'ın (1993) karşılandıkları takdirde kadınların mevcut faaliyetlerine yardımcı olan ve gündelik yaşamı kolaylaştıran pratik ihtiyaçlar (sağlık hizmetleri, gıda, barınma ve gelir gibi kısa dönemli ihtiyaçlar) ile karşılandıkları takdirde kadınların erkeklerle arasındaki mevcut güç dengesizliklerini dönüştürmelerini ve özgürleşmelerini sağlayacak stratejik ihtiyaçları (toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili yasa ve politikaların değiştirilmesi gibi uzun dönemli ihtiyaçlar vb. gibi) ifade etmektedir.

Sosyal hizmet ihtiyaçları: 6 Şubat depremleri nedeniyle Ankara'ya göç etmek zorunda kalan kadınların, yeni yaşamlarını kurarken gerek gündelik yaşamlarının

kolaylaştırılmasında gerekse güçlenme ve özgürleşme süreçlerinde ihtiyaç duydukları sosyal yardımlar ve sosyal hizmetleri ifade etmektedir.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde afetler kadın refahı perspektifinden ele alınmış, bu bağlamdaki uluslararası ve ulusal mevzuat gözden geçirilerek, afet tanımlamalarındaki toplumsal cinsiyet boyutu görünür kılınmıştır. Ardından ise afetlerde sosyal hizmet ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında 6 Şubat depremleri ve zorunlu göç üzerinde durulmuştur.

2.1. KADIN REFAHI PERSPEKTİFİNDEN AFETLER

Refah devleti, kapitalizm, savaşlar ve doğal afetler gibi olguların, toplumsal yaşam üzerinde yarattığı yıpratıcı, yoksullaştırıcı ve yoksunlaştırıcı sonuçlarına karşı toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek adına varlık kazanmış bir devlet anlayışını temsil eder. Bu devlet anlayışında kurucu araçlar en temelde sosyal politikalar ekseninde geliştirilmiştir ve sosyal güvenlik, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler üzerinden devlet tarafından yerine getirilir (Kalaycı, 2014). Afetlere ilişkin literatür de, bu bağlamıyla devletlerin afetler öncesi, sırası ve sonrasında kadınların ihtiyaçlarını görecektir şekilde etkili sosyal politika ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi konusundaki sorumluluğuna işaret etmektedir (UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2017; UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2018; UN, 2015; UNDRR, 2007; UN-UNDRR, 2015; UNDRR, 2023; World Bank, 2020; Paksoy Erbaydar ve diğerleri, 2019; Uygur, 2023). Bu açıdan farklı refah sistemlerinde, afetlerin ortaya çıkardığı sorunlar farklı biçimlerde bir sosyal refah meselesi olarak ele alınmakta ve sosyal hizmetin mikro, mezo ve makro düzeyde müdahaleler gerçekleştirdiği bir alan olmaktadır.

Bununla beraber, afetlerin insani, ekonomik ve çevresel açıdan yıkıcı etkilere yol açtığı bilinmekle birlikte genel olarak kadınların afet süreci ve sonrasındaki yaşantılarına ve ihtiyaçlarına ilişkin kapsamlı bir ele alışı olmadığı görülmektedir. Hâlbuki, kadınlar afetleri bambaşka koşullarda ve boyutlarda deneyimlemektedir. Bunun en önemli nedeni, insanların afetler sebebiyle karşılaştıkları risklerin ve kırılganlıkların sahip oldukları maddi/fiziki koşullar kadar toplumsal konumlarla yani toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle

ilişkili olmasıdır. Bu durum kadınların zarar görebilir konumlarına işaret etmekte dolayısıyla afetlerle başa çıkma ve afetlerden kurtulma becerilerini de etkilemektedir. Nitekim Pincha (2009), insanların afetlerle başa çıkma becerileri ile afetler karşısındaki kırılganlıklarını etkileyen faktörler arasında sosyal ağlar, güç ilişkileri, bilgi ve beceriler, sağlık, ekonomik durum ve konumu tanımlarken toplumsal cinsiyet rollerini de vurgulamıştır. Bu vurgu, toplumun tüm üyelerinin afetlerden aynı şekilde etkilenmediğine ve kadınların eşitsiz konumları nedeniyle ihtiyaçlarının farklılaştığına işaret ederken, var olan afet politikalarının toplumsal cinsiyeti görmeyen yapısı nedeniyle kadınların bu süreçten çok daha fazla olumsuz etkilendiklerini de göstermektedir.

Örneğin Dünya Bankası (2020), sosyoekonomik koşullar, kültürel inançlar ve kadınları dezavantajlı kılan geleneksel uygulamalardan kaynaklanan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle afetlerde kadınlar ve erkekler açısından çeşitlenen ve farklılaşan sorun ve ihtiyaçların varlığına dikkat çekmiştir. Toplumsal cinsiyet, kadın veya erkek olmakla ilişkilendirilen sosyo-kültürel roller, normlar ve değerleri ifade etmektedir. Bu roller, normlar ve değerler, kadınların ve erkeklerin afetlere nasıl hazırlanacaklarını, afetlere nasıl tepki vereceklerini ve afetlerden nasıl kurtulacaklarını belirlemektedir (World Bank, 2020). Dolayısıyla afetlerde kadınların erkeklere göre kırılganlıklarının daha fazla olduğu ve kadınların genel olarak toplumsal cinsiyetle ilişkili ayrımcı uygulamalardan daha çok zarar gördükleri tartışılmaktadır (Enarson, 2000; Pincha, 2009; Enarson ve Chakrabarti, 2009; Enarson ve diğerleri, 2018). Pincha'ya (2009) göre kadınlar topluluğun enformel yönetim sisteminde herhangi bir temsiliyete sahip olmadığında kadınların ihtiyaçlarına öncelik verilmemekte ya da tamamen göz ardı edilmekte veya kadınlar formel yönetimin yapısında gerçek anlamda sesleri duyulmaksızın göstermelik bir temsiliyete sahip olabilmektedir. Bu temsiliyet sorununa vurgu yapan araştırmalarda da vurgulandığı üzere, bu durum kadınların seslerinin duyulmamasına ve dolayısıyla ihtiyaçlarının görülmemesine ve daha fazla zarar görebilir konumda kalmalarına neden olmaktadır (Enarson, 2000; Pincha, 2009; Enarson ve Chakrabarti, 2009; Enarson ve diğerleri, 2018). Bu açıdan Enarson vd. (2007, s. 140-146)'ne göre afetlerde zarar görebilirlik, afetler ve toplumsal cinsiyet arasındaki kavramsal ilişkinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamıyla toplumsal cinsiyet temelli zarar görebilirliklerin karmaşık doğasını ele almak, afet öncesi, sırası ve sonraki

süreçlerdeki sosyal politika ve hizmetlerin kadınları kapsayacak şekilde geliştirilebilmesi açısından gereklidir (Zaidi ve Fordham, 2021).

Bu noktada feministlerin, özellikle refah sistemlerinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin göz ardı edildiğine ve sosyal politika alanlarına sağlık, eğitim, çocuk ve yaşlı bakımı, ev yardımları gibi vatandaşların günlük yaşamlarını ve yaşam kalitelerini etkileyen hizmetlerin de eklenmesi gerektiğine ilişkin eleştirileri (Jenson, 1997; Orloff, 1993; Hobson, 1994), bir refah mesleği olan sosyal hizmet açısından afetler söz konusu olduğunda da oldukça önemli boyutlara dikkat çekmektedir. Bu noktada Fraser (1999)'ın toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanan bir cinsiyet düzeni üzerinden yepyeni bir refah modeline ihtiyaç olduğu iddiası üzerinden, afetlerle birlikte kadınların ihtiyaçlarını haklar çerçevesinde ele alan bir sosyal refah anlayışının ve dolayısıyla sosyal hizmetlerin geliştirilmesine duyulan ihtiyaçtan bahsetmek mümkündür. Bu çerçevede geliştirilecek sosyal hizmetler ise, toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını görünür kılarak giderilmesini temele almak durumundadır. Çünkü afetler tüm bu süreçte devletin sorumluluğunun olduğu ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları üzerinden sosyal politika ve sosyal hizmetlerin üretilmesinin gerekli olduğu bir alandır. Bu çerçevede Türkiye'deki refah rejimine baktığımızda yetersiz ve dar kapsamlı sosyal hizmetlerden oluştuğunu söylemek mümkündür (Bonoli, 1997; Dedeoğlu, 2002). Dolayısıyla, kadınların ihtiyaçlarını görmeyen ve ihtiyaçlarını haklarla ilişkilendirerek kadınlara yönelik etkin hizmetler geliştirme konusunda yetersiz kalan bir sosyal hizmet sisteminin, afetler söz konusu olduğunda da bu konuda yapabilecekleri sınırlı olmaktadır.

Tüm bu tartışmalar afetlerin kadın refahı perspektifinden ele alınması gerektiğini açıkça göstermektedir. Bu noktada ise, kadınların genel olarak toplumda sosyal, siyasi ve ekonomik kaynaklara eşit düzeyde erişemedikleri gerçeğini dikkate alan sosyal politika ve sosyal hizmetler üretilmelidir. Aksi takdirde, kadınların eğitim, sağlık, sosyal güvence, istihdam ve bakım/koruma/sosyal hizmetler gibi çeşitli sosyal politika alanlarında görünmez kalmalarını ya da bu politikaların cinsiyetçi boyutları eşitsizliği daha da derinleştirmektedir. Nitekim kadınların afet öncesinde de sosyal, siyasi ve ekonomik kaynaklara eşit olmayan erişimi söz konusu olduğundan afet sonrası yardımlara ve sosyal hizmetlere erişimi kısıtlı olmakta ve bu durum kadınların uğradıkları hasar ve kayıpların giderilmesini olumsuz etkilemekte, kadınların ihtiyaçları genellikle karşılanamamaktadır. Bu durumun toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle olan bağlantıları, birçok ulusal ve

uluslararası araştırma tarafından da vurgulanmıştır (Enarson ve Chakrabarti, 2009; Enarson ve diğerleri, 2018; Demiröz 2002; Demiröz 2019).

Bu konuda hem ulusal hem de uluslararası yapılan araştırmalar afet gibi durumlar söz konusu olduğunda zarar görebilirlik riski yüksek olan gruplar içerisinde yer alan kadınların, afet sırası ve sonrasında toplumsal cinsiyetle ilişkilenen sorunlarla karşı karşıya geldiğini göstermektedir (UN Women-UNICEF, 2019; Demiröz, 2019). Bu noktada Pincha (2009: 28-35), kadınların geleneksel yetiştirilme tarzlarına bağlı olarak afet sırası ve sonrasında güvenli davranışlar geliştirmelerinin daha zor olabildiğini, geleneksel ya da kültürel kıyafetler nedeniyle tahliye ya da kaçış durumlarının olumsuz etkilenebildiğini belirtmektedir. Benzer şekilde 2010 yılında Pakistan'da meydana gelen sel felaketinin ardından pek çok kadının ekonomik ve aile içi kısıtlamalar nedeniyle harekete geçememiş, bunun sonucunda gıda yardımı, tıbbi hizmetler (özellikle üreme sağlığı hizmetleri) gibi sosyal yardımlara ve hatta temiz su ve tuvalet gibi temel altyapı hizmetlerine erişimleri kısıtlanmış ya da engellenmiş olduğu görülmüştür (World Bank, 2020). Bu bağlamda özellikle afet sırası ve sonrasında kadınların ve kız çocuklarının karşılaştıkları ve refah hizmetleriyle doğrudan ilişkilenen cinsiyete özgü kimi sorunlar literatürde aşağıdaki şekilde görünür kılınmıştır:

- Gıda güvenliği sorunları, geçim kaynaklarında daralma (UN Women, Nisan 2023; Alston 2015; David ve Enarson 2012; Keshavarz ve diğerleri 2013; Segnestam 2009; Shoji 2010) ve bu bağlamda kadınların yiyecek dağıtımında adil pay alamaması (Demiröz, 2019),
- Bakım ihtiyaçlarının karşılanamaması, güvenli ve özel yıkanma, tuvalet ve temiz su altyapısının yokluğu ya da yetersizliği (Demiröz, 2019),
- Cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim zorluğu ve genel olarak medikal ihtiyaçların karşılanamaması (Nour, 2011; Behrman ve Weitzman, 2016; Hapsari ve diğerleri, 2009; Leyser-Whalen ve diğerleri, 2011; Kissinger ve diğerleri, 2007; Stockemer, 2006),
- Erken doğum riski ya da gebelikte ve lohusalıkta yetersiz beslenme (Çelebi Boz, ve Şengün, 2017, s. 359-374),
- Başta fiziksel, cinsel, psikolojik şiddet ve istismar, insan ticareti gibi toplumsal cinsiyet temelli şiddetin farklı boyutlarıyla bağlantılı güvenlik riskleri (Enarson, 2014; Gordon ve diğerleri, 2014; Abiona ve Koppensteiner, 2018; Fisher, 2010;

- Weitzman ve Behrman, 2016; Anastario ve diğerleri, 2009; Harville ve diğerleri, 2011; Schumacher ve diğerleri, 2010; Delaney ve Shrader, 2000, MADRE, 2012; Un Women, 2023a; Un Women, 2023b; Un Women, 2023c; UNFPA, 2024),
- Afetle birlikte adalete erişimin zorlaşması (Uygur, 2023; T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023b; Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk Çalışmaları, 2023; UN Women, 2023b; Mor Çatı, 2023; Mizan ve Rezwana, 2023),
  - Bilgiye erişimin zorlaşması ve bilgi edinme hakkı ihlalleri (UN Women, 2023a; UN Women, 2023b; Ikeda, 1995; Wachinger ve diğerleri, 2013; Anderson, 2002; Demiröz, 2019),
  - Eğitim kaybı ve eğitimden koparıma sorunları (Björkman-Nyqvist, 2013; de Janvry ve diğerleri, 2006; Joshi ve Bhatt, 2009),
  - Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler (UNFPA, 2023; Cas ve diğerleri, 2014; Khanna ve Kochhar, 2020; Das ve Dasgupta, 2020; Caruso ve diğerleri, 2022; Polly ve diğerleri, 2020; Ahmed ve diğerleri, 2019; Alston ve diğerleri, 2014; Caruso ve diğerleri, 2022; Akhter ve diğerleri, 2015; Doherty ve diğerleri, 2024),
  - Afetlerin kadınların mental sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri (Hammen 2005; Hawton ve van Heeringen 2009; Olf ve diğerleri 2007; Frankenberg ve diğerleri, 2008; Liu ve diğerleri, 2006; Başoğlu ve diğerleri, 2002; Mills ve diğerleri, 2007; Bryant ve diğerleri, 2014; Kim ve diğerleri, 2010; Mason ve diğerleri 2010; Paranjothy ve diğerleri, 2011),
  - Barınma/konut sorunları (Masai ve diğerleri, 2009; Sayeed ve diğerleri, 2009; Enarson, 2012, s. 105-120; Phillips, 2016),
  - Ekonomik güvensizlik ve istihdamla ilgili sorunlar (Enarson, 2000; Zottarelli, 2008; Bradshaw, 2004; Delaney ve Shrader, 2000).

Bu sorunlar üzerinden sunulan öneriler, öncelikli olarak devletlerin sorumluluğuna vurgu yapmaktadır. Bununla beraber gerek ulusal ve uluslararası insani yardım aktörleriyle iş birliği ve eşgüdüm içinde çalışmanın önemine değinilmektedir (CARE, 2023). CARE (Cooperative for Assistance and Relief Everywhere)'e (2023) göre bu bağlamdaki öncelikli meseleler, “(1) koruma, (2) toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesi, katılım ve programlama, (3) güvenli ve hijyenik geçici barınma yerleri için asgari standartların sağlanması, (4) hastalıkların önlenmesi için su, sanitasyon ve hijyen çalışmaları, (5) cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve hakları, (6) toplumsal cinsiyete

duyarlı gıda yardımı” olmak üzere altı boyutta ele alınmıştır (CARE, 2023). Bu 6 boyut üzerinden ise, aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve müdahale edilmesi ile çocuk koruma hizmetlerinin geliştirilmesine ilişkin yerel ve ulusal insani yardım aktörleriyle iş birliği yapmak,
- Cinsel sömürü, istismar ve tacizin önlenmesi için risk faktörlerinin değerlendirilmesini ve insani yardım çalışmalarına entegre edilmesini sağlamak,
- Afet gibi krizlerde insanların değişen ihtiyaçlarını belirlemek için cinsiyet, yaş ve engellilik durumuna göre ayrıştırılmış verileri düzenli olarak analiz etmek,
- İnsani yardım faaliyetlerinin olası olumsuz sonuçlarını izlemek ve kırılganlık ile dayanıklılığı etkileyen yerel faktörleri belirlemek için yerel toplumsal cinsiyet uzmanlarıyla iş birliği yapmak,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen kadın insani yardım örgütlerine ve gruplarına finansman desteği sağlamak,
- İnsani yardımı daha etkili kılmak için planlama, karar alma ve finansman süreçlerine kadınların dahil edilmesini garanti etmek,
- Göçmen kadın ve kız çocuklarının korunması ve insani yardımlardan faydalanması için ulusal yetkililerle iş birliği yapmak,
- Sunulan yardımlara ilişkin özellikle kadınlar ve kız çocuklarından geri bildirim alınmasını ve bu sayede acil durum müdahalesinin iyileştirilmesini sağlamak, şeffaflık ve hesap verebilirliği arttırmak,
- Afet sonrası yeniden inşa aşamasında farklılaşan ihtiyaçların karşılanması ve dayanıklılığın oluşturulması için kadınlar ve engelliler gibi grupları temsil eden örgütlerle ve yerel liderlerle iş birliği yapmak,
- Afet sonrası geçici barınma yerlerinin güvenli, hijyenik ve toplumsal cinsiyete duyarlı olmasını sağlamak,
- Kadınlar, kız çocukları, engelliler ve yaşlılara farklılaşan ihtiyaçları gözetilerek uygun hijyen kitlerini sağlamak, acil durum merkezlerindeki ortak tuvalet ve banyo tesislerini herkes için güvenli ve erişilebilir hâle getirmek, toplum sağlığına ilişkin eğitimler vermek,
- Kriz ortamında cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimi ve diğer temel sağlık hizmetlerinin devam ettirilmesini sağlamak,

- Gıda yardımlarını; hamile ve emziren kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar ve kronik sağlık sorunları olanların ihtiyaçlarını gözeterek şekilde sunmak ve erişilebilirliği sağlamak, dezavantajlı grupların acil gıda ihtiyaçlarını karşılamak için kısa vadeli müdahalelere ve özellikle tarım sektöründe geçim kaynaklarının dayanıklılığını artırmayı hedefleyen uzun vadeli toplumsal cinsiyet dönüşüm programlarına yatırım yapmak (CARE, 2023).

Sonuç olarak, afetlerde kadınların karşılaştıkları sorunların toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını gören sosyal hizmetlerle giderilmesi gerekliliği, afetlerin kadın refahı perspektifinden ele alınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda öncelikle, afetlere ilişkin uluslararası mevzuatın afetlerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin devletlerce geliştirilecek refah hizmetleri üzerinden sağlanması gerekliliğini vurgulayan boyutları ele alınmış ve sonrasında afetlere ilişkin ulusal mevzuat toplumsal cinsiyet eşitliği normu açısından gözden geçirilmiştir. Üçüncü bölümde afetlere ilişkin tanımlamalara ve toplumsal cinsiyetle nasıl ilişkilendirilebileceğine yer verilmiştir. Son bölümde ise afetlerde sosyal hizmet bağlamında toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ele alınmıştır.

2.1.1. Afetlerde Toplumsal Cinsiyete İlişkin Uluslararası Mevzuat

Önceki bölümde de ifade edildiği üzere, afetler toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirmekte ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa zemin oluşturmaktadır. Bu açıdan uluslararası insan hakları belgelerinde afetlerde kadınların deneyim ve ihtiyaçlarının giderilmesinde devletlere düşen yükümlülükler vurgulanmıştır.

Bu kapsamda öncelikli olarak ele alınması gereken belgelerden biri, kadınlar için “uluslararası haklar bildirgesi” olarak tanımlanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilen **Kadınlara Karşı Her Türül Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)** olmaktadır. Türkiye sözleşmeyi 1985 yılında imzalamıştır. Sözleşmede kadına karşı ayrımcılığın tanımı ve bu ayrımcılığın sona erdirilmesi için ulusal eylem planı yer almaktadır (UNGA, 1979). CEDAW, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı açıkça temel insan hakları ihlali olarak tanımlayan ve devletlerin bu konudaki yükümlülüklerini vurgulayan ilk uluslararası insan hakları belgesidir. Kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması sonucunda toplumsal

cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır (Zwingel, 2005). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesinin 2017 yılında kabul ettiği, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti bir cinsiyet ayrımcılığı biçimi olarak tanımlayan ve devletlerin toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme, destek hizmetleri ve adalete erişim sağlama konusundaki temel pozitif insan hakları yükümlülüklerini ortaya koyan “Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye Kararı” afetleri toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti arttıran etkenlerden biri olarak kabul etmiştir. Bu tavsiye kararına göre “kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet aynı zamanda siyasi, ekonomik ve sosyal krizlerden, toplumsal çalkantılardan, insani acil durumlardan, doğal afetlerden ve doğal kaynakların yok edilmesi veya tahrip edilmesinden de etkilenmektedir” (UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2017).

CEDAW Komitesinin 2018 yılında kabul ettiği “İklim Değişikliği Bağlamında Afet Riskinin Azaltılmasının Toplumsal Cinsiyetle İlgili Boyutlarına İlişkin 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı” ise CEDAW’ın afetler ve iklim değişikliği bağlamında tam olarak uygulanması konusunda taraf devletlere yol göstermektedir. Sözleşme kapsamında, taraf devletlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik genel yükümlülüklerinin yanı sıra doğal afetler ve iklim değişikliğinden olumsuz etkilenebilecek insan haklarını güvence altına almaya yönelik özel yükümlülükleri de bulunmaktadır. 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı, önceden var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin afet sonrasında daha da kötüleştiğini ve kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete daha açık hale geldiğini belirtmekte ve bununla birlikte taraf devletlerin her koşulda CEDAW’da yer alan hakları güvence altına alması gerektiği konusunda uyarıda bulunmaktadır. Bu genel tavsiye kararı ile iklim değişikliği ve afetler bağlamında bireylerin ve toplulukların dayanıklılığının güçlenmesi hedeflenmiştir (UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2018).

CEDAW’ın yanısıra kadınların toplumsal cinsiyet temelli şiddetten korunmasını doğrudan amaçlayan **Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)**’nde de genel olarak afetlere ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almasa da yardım merkezi çalışanları, asker ve kolluk kuvvetleri de dahil olmak üzere devletin tüm kurumlarında çalışanların

toplumsal cinsiyet eğitimi almış olması gerektiği (madde 15) belirtilmektedir. Bu madde üzerinden afetlerde kadınların çeşitlenen ihtiyaçlarının karşılanması ve kadınların toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlik, ayrımcılık ve şiddetten korunması gerektiğine ilişkin çıkarımlar yapılabilir.

2015 yılında Birleşmiş Milletlere üye olan bütün ülkeler tarafından kabul edilen **BM Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi** de, devletler açısından bağlayıcılığı olmasa da, bu çerçevede ele alınması gereken önemli politika belgelerinden bir diğeridir. Özellikle gündemin “Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak, kadınların ve kız çocuklarının toplumsal konumlarını güçlendirmek” kapsamındaki alt hedeflerinde yer alan, kadın ve kız çocuklarının her türlü ayrımcılığa uğramasının önüne geçmek, insan ticareti, cinsel ve diğer istismar biçimleri de dahil olmak üzere kamusal ve özel alanda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddeti ortadan kaldırmak, çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirme ve kadın sünneti gibi tüm zararlı uygulamaları ortadan kaldırmak, kamu hizmetleri, altyapı ve sosyal koruma politikalarının sağlanması ile hane ve aile içindeki sorumluluğun paylaşılmasının teşvik edilmesi yoluyla ücretsiz bakım ve ev işlerini tanımak ve değer vermek, kadınların siyasi, ekonomik ve kamusal yaşamda karar alma mekanizmalarına tam ve etkin katılımını ve liderlik için eşit fırsatlara sahip olmasını sağlamak, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile üreme haklarına evrensel erişimi sağlamak hedefleri (UN, 2015) doğrudan afetlerde de uygulanması gereken hedefler olarak değerlendirilebilir.

Doğrudan afetlerle ilişkili olarak geliştirilen önemli uluslararası belgeler ise **Hyogo Eylem Çerçevesi (2005-2015)** ve Hyogo Eylem Çerçevesi'nin devamı niteliğindeki **Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi (2015-2030)**'dir. Hyogo Eylem Çerçevesi 2005-2015, 2005 yılında Japonya'nın Kobe, Hyogo kentinde düzenlenen Dünya Afet Azaltma Konferansı'nda BM'ye üye 168 ülke tarafından kabul edilmiştir. Bu belgenin amacı “can kayıplarının yanı sıra toplumların ve ülkelerin sosyal, ekonomik ve çevresel varlıklarındaki kayıplar da dahil olmak üzere afet kayıplarını 2015 yılına kadar önemli ölçüde azaltmak” olarak ifade edilmiştir (UNDRR, 2007). Hyogo Eylem Çerçevesi kabul edildiği tarihte afet riskinin azaltılmasına yönelik diğer uluslararası politika çerçeveleri arasında toplumsal cinsiyete en belirgin şekilde atıfta bulunan belge özelliğine sahiptir (UN-UNISDR-UNDP- IUCN, 2009). Bu çerçevede “toplumsal cinsiyet perspektifinin,

risk değerlendirmesi, erken uyarı, bilgi yönetimi, eğitim ve öğretimle ilgili olanlar da dahil olmak üzere tüm afet risk yönetimi politikalarına, planlarına ve karar alma süreçlerine entegre edilmesi gerektiği" belirtilmiştir (UNDRR, 2007). Hyogo Eylem erevesi'nin kabul ve uygulanması, ulusal ve yerel afet riskini azaltma çabalarının hızlandırılmasında ve bölgesel stratejilerin, planların ve politikaların geliştirilmesi yoluyla uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesinde bir dönüm noktası olmuştur. Hyogo Eylem erevesi afet riskinin azaltılması konusunda kurumların, politikaların ve mevzuatın geliştirilmesine önemli bir katkı sağlasa da afet risk faktörlerinin yönetilmesine ilişkin ilerleme birçok ülkede sınırlı kalmıştır (UNDRR, 2024).

Sendai Afet Riskini Azaltma erevesi 2015-2030 ise, 2015 yılında Japonya'nın Sendai kentinde düzenlenen nc BM Dünya Afet Riskinin Azaltılması Konferansı'nda kabul edilmiştir. Afet riskinin yönetilmesine yönelik küresel politika aracı olan Sendai Afet Riskini Azaltma erevesi, Hyogo Eylem erevesi'nin devamı niteliğindedir (UN-UNDRR, 2015). Sendai erevesinin önsözünde yoksulluk ve eşitsizliğin afet riskine yol açan temel faktörler olduğu kabul edilmiş ve afet riskinin azaltılması için daha geniş kapsamlı ve insan odaklı önleyici bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu, bunun için hkmetlerin "politika, plan ve standartların tasarlanması ve uygulanmasında kadınlar, çocuklar ve gençler, engelliler, yoksullar, göçmenler, yerel halk, gönüllüler, uygulayıcı topluluğu ve yaşlılar da dahil olmak üzere ilgili paydaşlarla birlikte hareket etmesi gerektiği" belirtilmiştir. Dolayısıyla nszde kadınlara kilit paydaşlar arasında yer verilmiş ancak toplumsal cinsiyet konusu gündeme gelmemiştir (UN-UNDRR, 2015; UNDRR, 2023). erevenin belirlediği önceliklerde "kadınların ve engellilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı ve evrensel olarak erişilebilir müdahale, toparlanma, rehabilitasyon ve yeniden yapılanma süreçlerine liderlik etmelerinin ve bu yönde teşvik edilmelerinin" son derece önemli olduğundan açık bir şekilde bahsedilmiştir (UN-UNDRR, 2015). Paydaşların rolüne ilişkin kısımda ise afet riskinin etkin bir şekilde yönetilmesi ve afet riskinin azaltılmasında toplumsal cinsiyete duyarlı politika, plan ve programların tasarlanması, bu doğrultuda kaynak sağlanması ve uygulanması açısından kadınlar ve kadınların katılımının son derece önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca kadınların afete hazırlıklı olmaları için güçlendirilmelerinin yanı sıra afet sonrasında alternatif geçim kaynaklarını sağlama kapasitelerinin geliştirilmesi için kapasite

geliştirmeye yönelik tedbirlerin devletlerce alınması gerektiği belirtilmiştir (UN-UNDRR, 2015).

Sonuç olarak yukarıda ele alınan tüm bu uluslararası belgeler, devletlerin, afetlerle birlikte artan kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet durumlarına karşı koruyucu, önleyici ve müdahale edici önlemler alması gerektiği (CEDAW), kadınların çeşitlenen ihtiyaçlarına etkili cevaplar sunabilmek açısından tüm kamu kurumlarında toplumsal cinsiyet eğitimlerinin verilmesi gerekliliği (İstanbul Sözleşmesi), kadınların toplumsal konumlarını güçlendirme çalışmalarında özellikle afetlerle birlikte daha fazla zarar görebilir olma durumlarını dikkate alan ve onların karar süreçlerine katılmasını destekleyen mekanizmaların geliştirilmesi gerektiği (BM Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi), toplumsal cinsiyet perspektifinin, tüm afet yönetimine ilişkin politika, plan ve karar alma süreçlerine entegre edilmesi gerektiği (Hyogo Eylem Çerçevesi) ve bu süreçlere kadınların aktif katılımın sağlanması gerektiğinin (Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi) önemi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde Türkiye'deki ulusal mevzuat ele alınmıştır.

2.1.2. Afetlerde Toplumsal Cinsiyete İlişkin Ulusal Mevzuat

Bu bölümde Türkiye'nin ulusal yasa ve politikalarında, afetlerde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin dikkat edilmesi gereken boyutlar ele alınmıştır. Paksoy Erbaydar ve diğerleri (2019) tarafından "ulusal afet mevzuatının toplumsal cinsiyet bakış açısı ile değerlendirilmesi" konulu araştırmada incelenen 17 mevzuatın %88,2'nin toplumsal cinsiyete kör iken %5,9'unun ise toplumsal cinsiyete nötr olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca incelenen 17 düzenlemenin %82,4'nün kadını hak sahibi olarak görmediği belirtilmiştir. Araştırmada ulusal mevzuatın toplumsal cinsiyete duyarlı bir yapıya getirilmesi, afet öncesi, sırası ve sonrasında ilişkin politika, plan ve mevzuat oluşturulurken afet yönetiminin tüm aşamalarında ve afet hizmetlerinin sunulmasında kadınların katılımının sağlanması önerilmiştir (Paksoy Erbaydar ve diğerleri, 2019).

Bu kapsamda, 1959 yılında yürürlüğe giren ve Afet(ler) Kanunu olarak da adlandırılan **7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun** öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken

kanunlardan biridir. Kanun genel olarak Türkiye’deki afet yönetimi ve afet sonrası düzenlemelerle ilgili hükümleri içermekte, afet durumlarında devletin müdahale yöntemlerini ve vatandaşlara sağlanacak destekleri detaylandırmaktadır. Bununla birlikte toplumsal cinsiyete yönelik herhangi bir hüküm içermemektedir.

7269 sayılı Afetler Kanunu’nun 29. Maddesinde yer alan “yıkılan, yanan veya ağır hasara uğrayan veya uğraması muhtemel olan binalarla imar planları gereğince kamulaştırılmasında zorunluluk bulunan yerlerdeki binalarda oturan ailelere hak sahibi olmak şartıyla konut yaptırılır veya kredi verilir” ifadesinde faydalanıcı olarak aileler tanımlanmıştır. Uygur (2023), bu maddeyi, “aile” kavramının toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden yorumlanarak erkeğin ailenin reisi olarak tanımlanmasına alan tanıdığını ifade ederek eleştirmiştir (Uygur, 2023). Benzer şekilde, söz konusu kanunun 6. Maddesi (Değişik: 2/7/1968-1051/1 md.) “Afetlerin meydana gelmesinden sonra vali ve kaymakamlar (Askerler ve hâkim sınıfından bulunanlar hariç olmak üzere) 18 - 65 yaş arasındaki bütün erkeklere görev vermeye...” şeklinde düzenlenmiştir. Bu şekilde olan düzenleme ise afet sonrası müdahalede kadınlar aktif katılımcılar olarak görülmemekte ve kadınların başa çıkma kapasitesi yok sayılarak ataerkil bakış açısı yansıtılmaktadır. Bu noktada Değirmenci (2021) tarafından gerçekleştirilen “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Afet Mevzuatının Değerlendirilmesi” adlı araştırmada, afetler ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin uluslararası sözleşmeler dikkate alınarak, toplumsal cinsiyete duyarlı ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen yeni bir afet yasasının yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Türkiye’de 17 Ağustos 1999 tarihinde gerçekleşen çok sayıda can kaybının yaşandığı Büyük Marmara Depremi sonrasında afet yönetiminin yeniden gözden geçirilmesi ile 2009 yılında **5902 Sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun**, ele alınması gereken bir diğer kanundur. Bu kanun ile ilgili kurumların afetlere yönelik yetki ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması ve afet ve acil durumlarda yetki ve koordinasyonun tek merkezde toplanması hedeflenmiş ve AFAD kurulmuştur. Daha güncel bir kanun olmasına rağmen, Değirmenci (2021), 5902 sayılı kanunun toplumsal cinsiyet duyarlılığı çerçevesinde analiz edildiğinde 2 maddesi dışında dolaylı da olsa herhangi bir kısmında toplumsal cinsiyet ve kadın kavramlarına yer verilmediğini ve yasanın toplumsal cinsiyete duyarlı olmadığını ifade etmiştir (Değirmenci, 2021).

AFAD’ın kurulmasıyla birlikte hazırlanarak 2011 yılında yürürlüğe giren **Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (UDSEP - 2023)**, “depremlerin neden olabilecekleri fiziksel, ekonomik, sosyal, çevresel ve politik zarar ve kayıpları önlemek veya etkilerini azaltmak ve depreme dirençli, güvenli, hazırlıklı ve sürdürülebilir yeni yaşam çevreleri oluşturma”yı amaçlamıştır (AFAD, 2013). AFAD’ın hazırladığı bu eylem planında ise, yalnızca bir bölümünde “kadın” ve “toplumsal cinsiyet” kavramlarına yer verilmiştir. Bu çerçevede ise, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler, toplumun önemli çoğunluğunu oluşturmaları dolayısıyla çalışmalarda dikkate alınması gereken ve ihtiyaçlarının afet yönetimi sisteminin içine dâhil edilmesi gereken gruplar olarak sıralanmıştır. Bununla birlikte, afetlerle baş edebilme kapasitesinin artırılması ve zarar görebilirliğin azaltılması; kişilerin ve sosyal grupların sosyal bağları, güç ilişkileri, bilgi ve yetenekleri, toplumsal cinsiyet rolleri, sağlık ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve yerleşimlerinin birer fonksiyonu olarak tanımlanmıştır. Bu süreçlerde kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engellilerle birlikte zarar görebilirlikleri yüksek gruplar arasında tanımlanmıştır (AFAD, 2013)

Uygur (2023) bu bağlamıyla, planında yer alan düzenlemelerin, kadınların da dâhil olduğu farklı demografik gruplara hitap edilmesi ihtiyacının altını çizdiğini ve güç dinamikleri ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin konulara değindiğini hatırlatmaktadır. Ancak Paksoy Erbaydar (2019), kadınların özel grup ve ihtiyaç sahibi olan grup şeklinde ele alınmasıyla “kadınların karar verme ehliyetlerinin yeterli görülmediğini, devletin korumacı ve paternalist bir yaklaşım benimsediğini” ifade etmekte, kadınların kendi özelinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Paksoy Erbaydar ve diğerleri, 2019).

Afetlere ilişkin ulusal mevzuat arasında kadınlar ve toplumsal cinsiyete ilişkin atıfta bulunan yasal mevzuat kapsamında, 2015 yılında yürürlüğe giren **Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge**’den de bahsetmek yerinde olacaktır. Yönergede geçici barınma merkezlerindeki hizmetlerin ücretsiz olduğu ve bu merkezlerde sunulan hizmetlerde cinsiyet temelli ayrımcılık da dahil hiçbir türlü ayrımcılık yapılamayacağı (madde 20), merkezlerin yönetiminde kadınlarında da yer alacağı (madde 9), merkezlerde kalan kişilerin psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında kadınların da yer aldığı kırılgan gruplara öncelik verileceği (madde 34) ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesi için gerekli tedbirlerin

alınacağı belirtilmiştir (Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge, 2015).

Genel olarak doğrudan afetlere ilişkin ulusal mevzuat incelendiğinde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde kısıtlı bir alt yapının olduğu söylenebilir. Bu noktada, doğrudan afetlere ilişkin mevzuat kapsamında olmasa da, 2021 yılında yürürlüğe giren **“Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)”**, afet gibi krizlerde kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin gerçekleştirilecek eylemleri, sosyal hizmet müdahalesi de dahil olmak üzere sunulacak hizmetleri, bu hizmetlerin nasıl sağlanacağını ve kadına yönelik şiddetle mücadelenin kurumsal boyutlarını belirleyen stratejileri içermesi açısından önemlidir. Bu stratejilerden biri olan “afet, acil durum ve salgın hastalık vb. olağanüstü dönemlerde hizmetlere erişim ve hizmet sunumunun aksaklığa uğramaması için gerekli tedbirlerin alınması” kapsamında aşağıdaki faaliyetler belirlenmiştir:

Afet ve acil durum öncesi, sırası ve sonrasında hizmet sunan kurum ve birimler, şiddet vakasına tespit ve müdahale süreçlerini gözden geçirerek sürece özgü iş akışlarının yer aldığı el kitabı/kılavuz oluşturacak, hizmet sunanların uzmanlaşmasına yönelik eğitim programlarında konuya yer verilecektir.

İhtiyaca uygun olarak olağanüstü dönemlere özgü hizmet modelleri oluşturulacak ve uygulanacaktır.

Olağanüstü dönemlere özgü sosyo- ekonomik sorun yaşayan aileler önceden tespit edilerek şiddetin yaşanmaması için gerekli şekilde desteklenecek, önleyici hizmetlerin sunulması sağlanacaktır.

Olağanüstü dönemlerde şiddet mağdurlarının kurumsal hizmetlere erişim ve hizmetlerden yararlanmasının kesintiye uğramaması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Olağanüstü dönemlerde şiddet mağdurlarının hizmetlere hızlı şekilde erişebilmesi ve yararlanabilmesi amacıyla iletişim teknolojileri etkin şekilde kullanılacaktır.

Olağanüstü dönemlere özgü olarak koruyucu ve önleyici hizmetlerin etkili sunumuna yönelik farklı ülkelerdeki iyi uygulamalara ilişkin rapor hazırlanacak ve ilgili kurumlarla paylaşılacaktır. (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2021)

Sonuç olarak uluslararası ve ulusal mevzuata baktığımızda, afetler bağlamında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dair farkındalığın arttığı söylenebilir. Ancak gerek uluslararası gerekse ulusal düzeydeki mevzuatın bu eşitsizliklerin giderilmesi ve kadınların korunarak

çeşitlenen ihtiyaçlarına cevap bulunması noktasında geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda İstanbul sözleşmesi ve CEDAW’la ilişkilendirilen tavsiye kararlar doğrultusunda alınması gereken önlemlere ilişkin önerilerin afet mevzuatına da yansıtılması gerekir. Ulusal afet mevzuatı açısından da, toplumsal cinsiyet meselelerinin öncelikle dikkate alınması ve uluslararası mevzuatla uyumlaştırılarak geliştirilmesi gerektiği açıktır. Bu noktada bir sonraki bölümde afetlere ilişkin tanımlamaların ve toplumsal cinsiyetle nasıl ilişkilendirilebileceğinin ele alınmasının önemli olduğu düşünülmüştür.

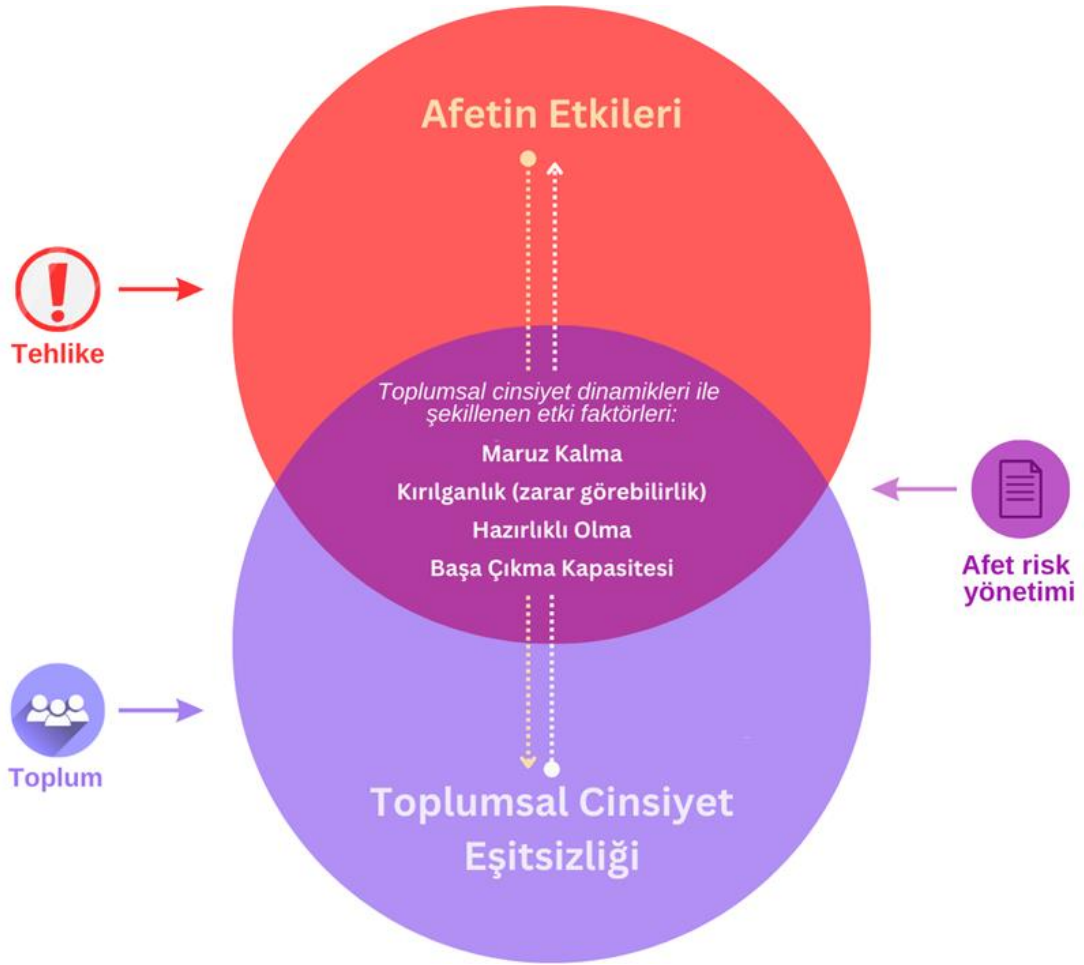
2.1.3. Afetlere İlişkin Tanımlamalarda Toplumsal Cinsiyet

Afet kavramına ilişkin BM, IFRC ve AFAD’ın yaptığı tanımlar birlikte değerlendirildiğinde kadınların ihtiyaçlarına dair özel bir vurgunun olmadığı görülmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (United Nations General Assembly [UNGA], 2016) afeti, “bir topluluğun veya toplumun işleyişinin, maruz kalma, kırılganlık (incinebilirlik) ve kapasite koşullarıyla etkileşimde olan tehlikeli olaylar nedeniyle herhangi bir ölçekte ciddi şekilde bozulması ve bunun sonucunda insani, maddi, ekonomik ve çevresel kayıp ve etkilerden bir veya daha fazlasının ortaya çıkması” olarak tanımlanmaktadır. Afetin etkisi ani ve bölgesel düzeyde olabilmektedir ancak genellikle geniş bir alana yayılabilmekte ve uzun bir süre devam edebilmektedir. Söz konusu etki, bir topluluk veya toplumun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma kapasitesini zorlayabilmekte veya aşabilmekte ve bu nedenle ulusal veya uluslararası düzeyde dışarıdan yardım alınmasını gerektirebilmektedir (UNGA, 2016). Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu’na (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies [IFRC], 2024) göre afetler, bir toplumun işleyişinde kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma kapasitesini aşan ciddi bozulmalardır. Afetler doğal, insan kaynaklı ve teknolojik tehlikelerin yanı sıra bir toplumun maruziyetini ve kırılganlığını etkileyebilecek çeşitli faktörlerden kaynaklanabilir (IFRC, 2024). Bununla birlikte Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD, 2022) afeti, yukarıdaki tanımlardan çok farklı olmayacak şekilde “toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli

olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay” olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla genel olarak afetin bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçlar olarak ele alındığını söylemek mümkündür (AFAD, 2022). Bu bağlamda afetin halihazırda toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri içerisinde yaşayan kadınların gündelik yaşamları üzerinde bu eşitsizlikleri derinleştiren sonuçlarının da dikkate alınması gerekir. Dolayısıyla tanımlar doğrudan toplumsal cinsiyete vurgu yapmasa bile kadınlar ve erkeklerin bu süreçten farklı etkilendikleri bilinmekte, bu açıdan da bu sonuçların kadınların deneyimleri üzerinden değerlendirilmesi beklenir. Bu bağlamıyla kadınların ihtiyaçlarına dair ayrıntılı araştırmalara ihtiyaç olduğu, afet öncesi, sırası ve sonrasında ilişkin politika, plan ve mevzuat oluşturulurken afet yönetiminin tüm aşamalarında ve afet hizmetlerinin sunulmasında kadınların aktif katılımcılar olarak görülmesinin sağlanmasının önemi, kadınların başa çıkma kapasitelerini yok sayan ataerkil bakış açısının değiştirilmesi gerektiği ve bu nedenle afetler ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin uluslararası sözleşmeler dikkate alınarak, toplumsal cinsiyete duyarlı ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen yeni bir afet yasasının yapılmasını da içerecek şekilde afetlere ilişkin ulusal mevzuatın düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir (Paksoy Erbaydar ve diğerleri, 2019; Uygur, 2023; Değirmenci, 2021).

Bu bağlamda Wisner ve diğerleri (2004) tarafından geliştirilen afet modelinin (crunch model) "tetikleyici olay" olarak afetin kırılma ve tehlike unsurları bir araya geldiğinde söz konusu olduğuna ilişkin vurgusu, afetlerde toplumsal cinsiyet meselesinin önemini gösteren bir bağlantıya işaret etmektedir (Wisner ve diğerleri, 2004). Bu açıdan bir doğa olayı olarak deprem, kadınların yaşamları üzerindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştiren, onların yaşamını toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılığa daha açık hale getiren, beklenen yaşam sürelerini, sağlıklarını, çalışma hayatlarını olumsuz etkileyen sonuçlar üzerinden bir afet durumu olarak ele alınmalıdır. Bu durumda afetler sırasında sürecinde ve sonrasında gerçekleştirilecek her türlü devlet müdahalesinin, kadınların çeşitlenen ihtiyaçlarını gören sosyal politika ve sosyal hizmetlerle bütünleştirilmesi gerekir. Bu noktada, World Bank (2012) ile Hallegatte ve diğerlerinden (2017) uyarlanarak Erman ve diğerleri (2021) tarafından geliştirilen Şekil 1, afetlerin etkilerini toplumsal cinsiyet dinamikleri ile birlikte ele almayı amaçlayan bir kavramsal çerçeveyi tanımlaması açısından önemlidir (World Bank, 2012; Hallegatte ve diğerleri, 2017; Erman ve diğerleri, 2021).

Şekil 1. Toplumsal Cinsiyet Dinamiklerini ve Afet Etkilerini Değerlendirmek için Kavramsal Bir Çerçeve

Kaynak: (World Bank, 2012; Hallegatte ve diğerleri, 2017; Erman ve diğerleri, 2021)

Şekil 1’de sunulan kavramsal çerçeve, afet riski ve dayanıklılıkta toplumsal cinsiyetin rolünü değerlendirmek için doğrusal olmayan bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeveye göre afetin etkileri; tehlikenin türüne ve büyüklüğüne, kimin ve nelerin maruz kaldığına, kırılganlık (zarar görebilirlik) ve hazırlık düzeylerine ve başa çıkma kapasitesine bağlıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği; toplumda kadın ve erkeklerden beklenen rollerden kaynaklanmakta olup sosyo-ekonomik statüyü, temsil düzeyini, kadın ve erkeklerin afetlere hazırlanma ve tepki verme, afetlerden etkilenme ve kurtulma biçimlerini etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve afet etkilerinin kesiştiği alanda ise afetin etkilerini yönlendiren ve toplumsal cinsiyet dinamiklerinden etkilenen faktörler yer almaktadır. Dolayısıyla afetin toplumsal cinsiyete göre farklılaşan etkileri bu alanda

ortaya çıkmaktadır. Bu etkiler toplumsal cinsiyet eşitliğini belirleyen mevcut sosyo-ekonomik koşulları etkileyerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da kötüleştirmektedir. Ayrıca bu etkiler gelecekte yaşanabilecek afetlere karşı dayanıklılığı da etkilemektedir (Erman ve diğerleri, 2021).

Bu çerçevede yer alan kavramlara ve toplumsal cinsiyet ile ilişkisine yakından bakıldığında tehlike “can kaybına, yaralanmaya veya çeşitli sağlık sorunlarına, maddi hasara, sosyal ve ekonomik bozulmaya veya çevresel tahribata neden olabilecek bir süreç, olgu veya insan faaliyeti” olarak tanımlanmaktadır. Kırılganlık ise “birey, topluluk, varlık veya sistemlerin tehlikelerin etkilerine karşı hassasiyetini artıran; fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörler veya süreçler tarafından belirlenen koşullar” olarak ifade edilmiştir (UNGA, 2016). Belirli bir toplumdaki gruplar arasında farklı sosyal ilişkilerden kaynaklanan sosyal kırılganlığa vurgu yapan Fordham ve diğerleri (2013), insanların bir olaya maruz kaldıklarında genellikle kendi kontrolleri dışındaki sosyal, ekonomik ve siyasi koşullardan kaynaklanan kırılganlık yaşayabildiklerini ifade etmiştir. Bu kapsamda, kadınların ölüm riskiyle karşılaşma, yaralanma, sağlık, eğitim, geçim kaynakları, istihdam, mal varlığı ve mülkiyet, çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik, toplumsal cinsiyet temelli şiddet boyutlarında kırılganlıkları vurgulanmaktadır (Erman ve diğerleri, 2021).

Kırılganlığın azaltılması, dayanıklılığın geliştirilmesi açısından oldukça önemlidir. Dayanıklılık kavramı “tehlikelere maruz kalan bir sistem, topluluk veya toplumun, risk yönetimi yoluyla temel yapı ve işlevlerinin korunması ve restorasyonu da dahil olmak üzere, bir tehlikenin etkilerine zamanında ve etkili bir şekilde karşı koyma, absorbe etme, uyum sağlama, adapte olma, dönüş(tür)me ve iyileş(tir)me becerisi” olarak açıklanmıştır (UNGA, 2016). Sosyal bilimlerde dayanıklılık; bir sistemin, topluluğun veya bireyin karışıklık, değişim ve beklenmedik olaylarla nasıl başa çıkabileceğini açıklayan bir kavram olarak tanımlamakta, insanların zorlukların üstesinden gelme ve hayatlarına devam etme kapasitesini ifade etmektedir (Dominelli, 2012; Dominelli, 2023). Bu çerçevede dayanıklılık oluşturmak için kadınların bilgisi, eylemliliği ve kolektif eylemi tam olarak tanınmalı ve desteklenmeli, kadınlar karar alma süreçlerine ayrımcı olmayan bir şekilde katılmalı ve dahil edilmelidir (Drolet ve diğerleri, 2015).

İnsanların tehlikelerle başa çıkma becerisini artıran olumlu faktörler ise kapasite ve başa çıkma kapasitesi olarak belirtilmiştir. Kapasite kavramı “dayanıklılığı güçlendirme, afet risklerini yönetme ve azaltma amacıyla kuruluş, topluluk veya toplumda mevcut olan tüm güçlü yönler, nitelikler ve kaynakların birleşimi” olarak ifade edilmiştir. Kapasite; altyapı, kurumlar, insanların bilgi ve becerileri ile toplumsal ilişkiler, liderlik ve yönetim gibi kolektif özellikleri içerebilmektedir. Başa çıkma kapasitesi ise “insanların, kuruluşların ve sistemlerin mevcut beceri ve kaynakları kullanarak olumsuz koşulları, riskleri veya afetleri yönetebilme becerisi” olarak tanımlanmıştır. Başa çıkma kapasitesi gerek olağan zamanlarda gerekse afetler veya olumsuz koşullar sırasında devam eden farkındalık, kaynak sağlama ve doğru yönetimi gerektirir. (UNGA, 2016). Dolayısıyla afetlerin esas olarak insan faaliyetlerinin bir sonucu olarak görülmesi daha doğrudur çünkü tehlikeler doğal olsa da afetler doğal değildir. Sosyal sistemler, bazı insanları afetler karşısında diğerlerine göre daha kırılgan hale getirerek riske maruz kalma konusunda eşitsizlik oluşturur ve bu eşitsizlikler büyük ölçüde her toplumda geçerli olan güç ilişkilerinin (sınıf, yaş, toplumsal cinsiyet ve etnik köken gibi) bir yansımasıdır (Bankoff, 2006).

Sonuç olarak afetin kadınlar üzerindeki etkileri, maruz kalma, kırılganlık (zarar görebilirlik), hazırlıklı olma ve başa çıkma kapasiteleri bağlamında, kadınların çeşitlenen özellikleri, deneyimleri ve ihtiyaçları üzerinden değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bu bağlamda, afetlerde kadınların ihtiyaçlarını görünür kılmak açısından önemli bir kavramsallaştırma olarak toplumsal cinsiyet ihtiyaçları kavramına afetlerde sosyal hizmet bağlamında yer verilmiştir.

2.1.4. Afetlerde Sosyal Hizmet Perspektifinden Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları

Afetlerde sosyal hizmet, doğal veya insan kaynaklı afetlerden etkilenen bireylere ve topluluklara destek ve hizmet sağlama pratiğini içerir ve zarar görebilirliği azaltmaya, uzun vadeli sosyal, sağlık ve ruh sağlığı sorunlarını önlemeye ve iyileşme/toparlanma sürecine yardımcı olmaya odaklanır. Sosyal hizmet uzmanları, psikososyal destek sunarak, temel hizmetlere erişimi kolaylaştırarak ve zarar görebilirlik riski yüksek olan grupların ihtiyaçlarını savunarak afet planlama, müdahale ve iyileştirme aşamalarında çok önemli bir rol oynar (Alston, 2021; Bauwens ve Naturale, 2017).

Afetlerde sosyal hizmet uygulamalarının toplumsal cinsiyetten bağımsız olamayacağı, aksine kadınlara yönelik kırılğanlıkları ortadan kaldırmak için toplumsal cinsiyete ve bu bağlamdaki ihtiyaçlara duyarlı olması gerektiği açıktır. Bu açıdan kısaca sosyal hizmette ihtiyaçların ele alınmasına dair kuramsal açıklamalara ve bu kapsamda afetlerde öne çıkan toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına değinmek yerinde olacaktır.

Sosyal hizmetin ihtiyaçların tanımlanması ve karşılanmasına ilişkin yararlandığı kavramsallaştırmaların toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ile ilişkisini anlamak oldukça önemlidir (Hatiboğlu-Kısat, 2016). Bu kavramsallaştırmalar içinde Maslow (1954)'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi modeli'ne getirilen eleştiriler üzerinden geliştirilmiş ve insan haklarına daha fazla vurgu yaptıkları belirtilen Max-Neff (1991)'in "İnsan İhtiyaçları ve Giderilmesi Matrisi" ile Peet ve Bossel (2000)'in "etik sistem modeli" ve Nussbaum (2000)'un yapabilirlikler ve temel özgürlükler yaklaşımı gibi, ihtiyaçları farklı boyutlarıyla ele alan açıklamalar yer almaktadır.

Afetlerde sosyal hizmet açısından toplumsal cinsiyeti görünür kılmamanın gerekliliğine vurgu yapan bu araştırma açısından, Max-Neff (1991) ve Peet ve Bossel (2000)'in ihtiyaçlara ilişkin kavramsallaştırmasının çoğu zaman cinsiyet körlüğüne düştüğü ve kadınların farklılaşan ihtiyaçlarını göz ardı ettiği için feministler tarafından eleştirildiği bilinmektedir. Bu noktada feministler ihtiyaçların karşılanması sürecinde öncelikle kadınlar için seçim yapabilme özgürlüğü gibi "araçsal ihtiyaç"ların sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu açıdan ise, Sen (2004) ve Nussbaum (2000) tarafından kadınların ihtiyaçlarını tanımlamaya ve gidermeye ilişkin olarak geliştirilen "yapabilirlikler" ve "temel özgürlükler" yaklaşımı, ihtiyaçların tespiti ve toplumsal cinsiyetle bağlantısını kurmak açısından önemli bir açılım sağlamıştır. Sen (2004) kadınların kendi yaşamlarına ilişkin karar verebilme hakkının gerçekleştirilebilmesi için gerekli olduğunu öne sürdüğü beş grup temel özgürlük (politik özgürlük, ekonomik olanaklar, sosyal hizmetler ve kamusal fırsatlar, şeffaflık teminatı, koruyucu sosyal güvenlik önlemleri) tanımlamıştır. Sen (1990) ve Nussbaum (1999)'a göre bu temel özgürlükler "kadınlar açısından yaşam, bedensel sağlık/ bütünlük, duygu ve düşünce bütünlüğü, oyun ve eğlence, bireyin çevresi üzerindeki kontrolü ve doğayla ilişki" olarak tanımlanan altı ihtiyacın giderilmesinin ön koşuludur. Bu ihtiyaçların karşılanması ve temel özgürlüklerin sağlanması açısından Nussbaum (1999) ve Sen (1990) tarafından

geliştirilen işlevsel yapabilirlikler ve bu işlevsel yapabilirliklerin geliştirilmesi için giderilmesi gereken bazı araçsal ihtiyaçlar tanımlanmıştır.

“Yapabilirlikler” ve “temel özgürlükler” çerçevesi, kadınların ihtiyaçlarının giderilmesi için geliştirilmesi gereken yapabilirlikleri ve bu yapabilirliklerin geliştirilmesinde hangi araçsal ihtiyaçların karşılanması gerektiğini göstermesi açısından, afetlerde sosyal hizmet odağında kadınların ihtiyaçlarını ele alırken de oldukça önemli bir perspektif sunmaktadır. Bu bağlamda ise, feministlerin insan hakları ve ihtiyaçlar meselesine dair getirdiği eleştiriler üzerinden Moser (1993)’ın toplumsal cinsiyet ihtiyaçları kavramsallaştırılması özellikle ihtiyaçları toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alması ve Nussbaum ile Sen’in haklarla bütünleştirmeye çalışmaları ve yapabilirlikler üzerinden ele aldıkları ihtiyaçlara ilişkin önerileri de içermesi açısından bu araştırmanın önemli bir kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına ilişkin literatüre bakıldığında, bu ihtiyaçların pratik ve stratejik ihtiyaçlar olarak 2 boyutta ele alınabileceğini göstermektedir.

Moser (1993), pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını, karşılandıkları takdirde kadınların mevcut faaliyetlerine yardımcı olacak ihtiyaçlar olarak tanımlamaktadır. Pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanan müdahaleler, genellikle yaşam koşullarındaki yetersizliklerle ilgili olan belirli bir bağlamda algılanan acil bir ihtiyaca yanıt vermektedir. (Moser, 1993). Pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının karşılanması, her ne kadar kadınların pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının nedenleri bunlar olsa da, mevcut toplumsal cinsiyet işbölümüne ya da kadınların toplumdaki ikincil konumuna meydan okumaz (Geadah ve diğerleri, 1991; March ve diğerleri, 1999). Dünya Sağlık Örgütüne göre pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının özellikleri şunlardır:

- Sağlık hizmetleri, gıda, barınma ve gelir gibi kısa dönemli ihtiyaçlar;
- Kadın ve erkeklerin kendilerine sorulduğunda temel ihtiyaçlarını tanımlayabilmeleri;
- Su temin etmek, okul veya sağlık tesisi inşa etmek gibi doğrudan ve somut eylemler bu ihtiyaçları karşılayabilir (World Health Organization, 2011).

Bu ihtiyaçlar tüm hane halkı yeleri tarafından paylaşılsa da, kadınlar genellikle bunları kendilerine özgü ihtiyaçlar olarak tanımlamaktadır, çünkü toplumsal cinsiyet rolleri gereği ailelerinin ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu üstlenenler kadınlardır (March ve diğerleri, 1999).

Stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ise karşılandıkları takdirde kadınların erkeklerle arasındaki mevcut güç dengesizliklerini dönüştürmelerini sağlayacak ihtiyaçları olarak tanımlamaktadır (Moser, 1993). Kadınların stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları, kadınların ikincil toplumsal statüleri nedeniyle var olan ihtiyaçlardır. Stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları belirli bağlamalarda değişiklik gösterir. Bunlar toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, g ve kontrol ile ilgilidir ve yasal haklar, aile içi şiddet, eşit ücret ve kadınların kendi bedenleri üzerindeki kontrolü gibi konuları içerebilir. Stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının karşılanması, kadınların daha fazla eşitlik elde etmelerine yardımcı olur ve toplumdaki rolleri de dahil olmak üzere ikincil konumlarına meydan okur (Geadah ve diğerleri, 1991; March ve diğerleri, 1999). Dünya Sağlık rgtne göre stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının özellikleri şunlardır:

- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili yasa ve politikaların değiştirilmesi gibi uzun dönemli ihtiyaçlar;
- Pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına göre genellikle daha az somut olduğu için kadınlar ve erkeklere sorulduğunda bu ihtiyaçları tanımlamakta daha fazla zorluk çekebilirler;
- Fiziksel şiddete karşı savunmasızlık, kısıtlı yasal korumalar ve eğitim gibi diğer sosyal kaynaklarla ilgili oldukları için genellikle kadın grupları (ve bazı marjinalleştirilmiş erkek grupları) arasında ortaktır (World Bank, 2012).

Dolayısıyla afetlerle birlikte kadınların gündelik yaşamını belirleyen toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarının yükünü alacak hizmet ve sosyal yardımlar pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları kapsamında ele alınabilir. Bununla beraber stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının tanımlanmasında kadınların afetlerdeki zarar grebilirliklerini arttıran makro boyuttaki nedenlerin aşağdaki boyutları içerdiği görülmektedir (UN Women, 2024):

- Ayrımcılık ve fırsatlara, doğal kaynaklara ve diğer üretim kaynaklarına eşit olmayan erişim,
- Finansal kaynaklara, teknolojiye, bilgiye ve hareketliliğe eşit olmayan erişim,
- Kapasite ve becerilerde toplumsal olarak inşa edilmiş farklılıklar,
- Ayrımcı toplumsal, kültürel ve hukuki normlar ve uygulamalar.

Toplumların birçoğunda toplumsal cinsiyete dayalı algı ve ayrımcılıklar esas olarak kız çocukları ve kadınları etkilemekte, onları fiziksel ve duygusal açıdan zayıf, erkeklere ve oğlan çocuklarına kıyasla daha değersiz, muhtaç, bağımlı ve aileye yük olarak gören görüşlere dayandığından, bu tür toplumsal cinsiyete dayalı algılar kişisel, ailevi ve kurumsal düzeylerdeki etkileşimlerin yapısını şekillendirmekte, aile ve toplumun yanı sıra devlet de dahil olmak üzere farklı türlerdeki resmî kurumlarda gözlem, karar ve eylemlere yol açan toplumsal cinsiyete dayalı tutumların oluşmasına neden olmaktadır. Kriz durumlarında bu önceden belirlenmiş tutumlar kız çocukları ve kadınları da kapsayarak onları kurtarılmaya ve yardıma muhtaç pasif ve aciz kurbanlar olarak tanımlar. Bu algılar, kadınların birey ve grup olarak beceri ve kabiliyetlerini maskeleyerek ve zayıflatmakta, toplumsal ve kurumsal eşitsizliklere maruz bırakmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler, insan haklarından yararlanma, sosyal, siyasi ve ekonomik statü, mülk sahipliği, cinsel şiddet ve diğer şiddet türlerine maruz kalma bakımından “normal zamanlarda” olduğu kadar afet döngüsünün farklı aşamalarında da gözlemlenmektedir (Ariyabandu, 2009).

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet ihtiyaçları kavramsallaştırması, afetlerde kadın deneyimlerini görünür kılmak, kadınların diğer gruplardan afetler sonrasında karşılaştığı durumlar sonucunda farklılaşan sosyal hizmet ihtiyaçlarını ele almak, bunlara ilişkin politikalar geliştirmek açısından oldukça önemli bir perspektif sunmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de yapılan uluslararası örgütlenmeler dışındaki yapılan akademik çalışmalar da kadınların bu süreçte deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının farklılaştığını ve bu çerçevede sosyal politika ve sosyal hizmetlere ilişkin yeni hizmet modellerinin geliştirilmesi gerektiğini açıkça göstermektedir. Bu açıdan kısaca, afetlerin kadınların yaşamında yarattığı olumsuz etkiler ve bu bağlamdaki sosyal hizmet ihtiyaçları, 4 alt başlıkta ele alınmıştır.

2.2. AFETLERDE SOSYAL HİZMET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA 6 ŞUBAT DEPREMLERİ VE ZORUNLU GÖÇ

2.2.1. Araştırma Sahası Olarak Ankara: 6 Şubat Depremleri ve Zorunlu Göç

Göç ve afet kavramları içe içe geçmiş kavramlardır. Literatüre bakıldığında göç , “(1) göçe sebep olan afetler, (2) afete sebep olan göçler ve (3) afetin hasarını arttıran göçler” olmak üzere üç boyutta incelenmiştir (Çavuş & Kaya, 2024). Bu araştırmada ise 6 Şubat depremleri, göçe sebep olan afetler bağlamında ele alınmıştır.

Dünyada depremler zorunlu göçe neden olan faktörlerin başında gelmektedir (Tiryaki Yenilmez, 2023). Afete dönüşen depremler, sadece can ve mal kayıplarına neden olmakla kalmayıp, zorunlu göçler sonucunda insanların yaşadıkları yerlerden edilmelerine de sebep olmuştur (Şengül ve Turan, 2013, s. 128; Yıldız ve diğerleri, 2017, s. 1428-1429). Nitekim Çavuş ve Kaya (2024) tarafından yapılan araştırmada Türkiye’de 2008-2022 yılında meydana gelen afetler içerisinde ülke içinde yerinden edilmenin en büyük nedeninin depremler olduğu açıkça görülmektedir (Çavuş & Kaya, 2024).

Türkiye, 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde Kahramanmaraş ve Hatay merkezli gerçekleşen depremlerin ve devamındaki artçı sarsıntıların büyük çapta ölüm, yıkım ve yerinden edilmeye yol açtığı yıkıcı bir afet yaşamıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). AFAD meydana gelen yıkıcı depremlerde 5 Nisan 2023 itibarıyla yaklaşık 50 bin kişinin (Türkiye’de yaşayan en az 6.600 Suriyeli dahil) hayatını kaybettiğini ve yaklaşık 107 bin kişinin yaralandığını bildirmiştir. Depremlerin ülkede geniş çapta ağır bir hasara yol açması nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti dördüncü seviye alarm ilan ederek uluslararası yardım çağrısında bulunmuştur (OCHA, 2023).

Depremlerin merkez üsleri Kahramanmaraş ve Hatay olmakla birlikte, başta Adıyaman, Gaziantep ve Malatya olmak üzere diğer iller de etkilenmiş ve ülkede 17 il afet bölgesi olarak ilan edilmiştir (AFAD, 2023). Uluslararası Göç Örgütü’ne (2023) göre depremler sonrasında yaklaşık 2,7 milyon insan yerinden edilmiştir (IOM, 2023). Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezine (Internal Displacement Monitoring Centre [IDMC], 2024) göre ise bu sayı 4 milyona ulaşmış ve bu durum kayıtların tutulmaya başlandığı

2008 yılından bu yana küresel olarak yılın en büyük afet nedeniyle yerinde edilme olayı olarak ifade edilmiştir (IDMC, 2024).

Şekil 2. Deprem Sonrası Göç ve İnsan Hareketlilikleri Durum Değerlendirme Raporu

Kaynak: (Sağiroğlu ve diğerleri, 2023)

Afet nedeniyle deprem bölgesinden göç etmek zorunda kalan insanlar, Türkiye’deki her şehre dağılmış durumdadır (Şekil 2). Bölgeden ayrılanlar çoğunlukla kendilerine en yakın olan ve konaklama imkânı sunan şehirleri tercih etmiştir. Bu şehirler arasında en fazla göç olan yer Ankara olmuştur. Sırasıyla Antalya, Mersin, Elâzığ, Kayseri ve Muğla afet nedeniyle çok sayıda insanın göç ettiği diğer şehirlerdir (Sağiroğlu ve diğerleri, 2023).

Dolayısıyla Ankara bir araştırma sahası olarak 6 Şubat depremlerinden sonra afet nedeniyle göç etmek zorunda kalan kadınların yoğun olarak geldiği bir şehirdir. Bu bağlamda afetlerde sosyal hizmete dair literatürü zorunlu göçle bağlantılı olarak ele alma gerekliliği ortaya çıkmıştır ve bir sonraki bölümde bu konuya odaklanılacaktır.

2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Afetlerde Sosyal Hizmet ve Zorunlu Göç

Sosyal hizmet mikro, mezo ve makro düzeylerde müdahale ederek afetin zararlı etkilerini en aza indirme ve afet sonrası toparlanmayı destekleme açısından çok önemli bir role sahiptir. Sosyal hizmet koruyucu ve önleyici işlevi sayesinde afet öncesi hazırlık

döneminde afet riskinin azaltılmasına ilişkin makro boyutlu proje, plan ve programlarının planlanması ve yönetiminde; afet sonrası dönemde ise geliştirici ve destekleyici fonksiyonu sayesinde kurtarma, ilk yardım ve toparlanma çalışmalarının hızlı ve etkili bir şekilde sunulması için çalışanlar arası iş birliği ve koordinasyonun sağlanmasında katkı verebilecek bir meslektir (Buz, 2002).

Afetlerin yarattığı zorunlu göç ve sonrası süreç de, afetlerde sosyal hizmet uzmanlarının temel sorumlulukları bağlamında ele alınmalıdır. Bu açıdan kırılabilirliği azaltmak, dayanıklılığı artırmak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği de dahil olmak üzere eşitsizlikleri görünür kılmak ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için çalışmalar yürütmek (Alston ve diğerleri, 2019) önemli hale gelmektedir. Tuncay (2004)'ın afetlerde sosyal hizmet uzmanının üstlenebileceği roller olarak ele aldığı “bağlantı kuruculuk, yetkin hale getiricilik, kolaylaştırıcılık, savunuculuk, arabuluculuk ve toplumu bilgilendirme” de bu süreçte dikkate alınması gereken mesleki rollere işaret etmektedir.

Dünya genelinde literatür incelediğinde de afetlerin hayatta kalan kadınlar üzerindeki etkisine karşılık sosyal hizmet uzmanlarının kullanabileceği bazı yöntemlerin önerildiği görülmektedir. Bunların en kapsamlısı, toplumsal cinsiyete dayalı kırılabilirlikleri dikkate alan uygulamaların afet sonrası toparlanma planlarına dahil edilmesidir (Cleary ve Dominelli, 2020). Örneğin First ve diğerleri (2017), hayatta kalan kadınlarla birlikte toplumsal cinsiyete duyarlı hedeflerin oluşturulmasını ve ardından güvenlik planlaması, uzun vadeli destek hizmetleri ve psikososyal faaliyetler gibi tüm afet sonrası toparlanma çalışmalarının bu hedefler doğrultusunda tasarlanmasını önermiştir (First ve diğerleri, 2017). Benzer şekilde Enarson ve Chakrabarti (2009), güçlü yönleri ve kabiliyetlere odaklanarak güçlendiren ve dayanıklılığı artıran, kadınlara yönelik grup temelli yardım ve rehabilitasyon hizmetlerine kadınların olumlu şekilde yanıt verdiğini vurgulamıştır (Enarson ve Chakrabarti, 2009).

Dolayısıyla afetten etkilenen bir toplumda halihazırda böyle bir hizmet mevcut değilse, etkili afet yönetimi planlarında kadınlara özel hizmetlerin belirlenmesi, geliştirilmesi ve oluşturulması için bütçe ayrılmalıdır. Ayrıca toplumsal cinsiyete duyarlı girişimlerde, hizmetin oluşturulması ve geliştirilmesinin ilk aşamalarında sosyal hizmet uzmanlarının desteğine ihtiyaç duyulmaktadır (Cleary ve Dominelli, 2020). Ancak bu çalışmalar, mümkün olan durumlarda depremden kurtulan kadınların da aralarında bulunduğu

kadınlar tarafından yönetilmeli, yürütülmeli ve organize edilmelidir (Akerkar, 2007). Alston (2013), informel bakım sorumlulukları ve ev içi emeğin toplumsal cinsiyete dayalı dağılımı düşünüldüğünde, hayatta kalan kadınlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının kadınların taleplerine uygun yer ve zamanlarda tasarlanması ve sunulmasının çok önemli olduğunu ifade etmiştir (Alston, 2013). Türkiye’de 1999 depremi sonrasında yapılan araştırmalar da (Buz, 2002; Demiröz, 2002; Tuncay, 2004), afetlerde sosyal hizmet uygulamalarının kadınların gereksinimleri ve görüşleri doğrultusunda planlanmasının ve kadınların bu süreçte aktif rol almalarının, yürütülen uygulamaların daha çok benimsenmesini sağladığını göstermektedir. Ayrıca uygulamaların planlanması ve yürütülmesinde kadınların aktif katılımı sayesinde sosyal hizmet uzmanları ile katılımcılar arasında karşılıklı güven ve anlayışın gelişmesi ile uygulamalara katılan kadın sayısının arttığı vurgulanmıştır.

Afetlerin hayatta kalan kadınlar üzerindeki etkisine karşılık sosyal hizmet uzmanlarının kullanabileceği uygulamalardan biri de güçlenme çalışmalarıdır. Feminist sosyal hizmetin önemli bir unsuru olan güçlenme, bireysel ve kolektif dönüşüm için baskı altındaki ve ötekileştirilmiş kesimlerin kişisel, kişiler arası ve politik gücünü artırmayı amaçlamaktadır (Lee, 2001). Alston’a (2019) göre güçlenme uygulaması, politik ve kişisel gücün nüfuz sahibi kişiler tarafından ele geçirilme ihtimalinin yüksek olduğu afet sonrası durumlara kolaylıkla uyarlanabilir. Afet nedeniyle gerçekleşen zorunlu göçler sonrası da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Özellikle afet sonrası göç edilen kent ya da bölgelerde genellikle nüfuz ve kaynak sahibi kişi ya da kurumların, toplumsal cinsiyetle ilişkili boyutları görmeyen ve kendi ihtiyaçlarına dikkat çekmek için attıkları adımlar, başta kadınlar ve azınlıklar olmak üzere diğer grupları zayıflatabilecek ve seslerinin bastırılmasına neden olabilecektir. Bu açıdan afet sonrası zorunlu göç ve yeniden yerleşim süreçlerinde sosyal hizmet uzmanları, kaynak dağılımına ve güç konumlarına hâkim olan ve bu konumları etkileyebilen kişilerin bilincinde olmalı ve süregelen eşitsizliğin daha da derinleşmemesi için çaba göstermelidir. Alston ve diğerleri (2019), bu noktada, afet direnci ve toparlanma için gerçekleştirilen müdahalelerin kaynakların eşit ve adil bir şekilde dağıtılmasını sağlaması, güç dinamiklerini dönüştürmek ve kırılganlığı azaltmak için fırsatlar oluşturması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bunlara ek olarak, Diaconu ve diğerleri (2016), özellikle zorunlu göç durumunda sosyal hizmetin ruh sağlığı, sosyo-ekonomik ve yasal konular gibi alanlara odaklandığını

vurgulamıştır. Bu kapsamda ruh sağlığı alanında travma ve kayıp yaşayan zorunlu göçmenlere bireysel, grup ve aile danışmanlığı sağlama, sosyo-ekonomik destek alanında göçmenlerin konut, eğitim ve iş bulma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olma, yasal süreçlerde rehberlik etme, zorunlu göçle gelenlerin yerel halk ile entegrasyonunu destekleyerek kültürel uyum süreçlerini kolaylaştırma ön plana çıkmaktadır. Bu bağlama uygun olarak, Ager ve Strang'ın 2008 yılında yaptığı araştırmada öne çıkarılan, afetler nedeniyle zorunlu göç ve sosyal hizmet açısından tanımlanan 4 tema altında 10 müdahale boyutu önemlidir.

Ager ve Strang (2008)'in ilk tema olarak ele aldığı “araçlar” başlığı altında sosyal hizmetin istihdam, konut, eğitim ve sağlık olmak üzere 4 boyutu kapsayan bütüncül müdahalelerine duyulan ihtiyaca vurgu yapılmaktadır. Bu noktada ise, etkili sosyal hizmet uygulamaları için gündelik deneyimlerle bağlantının önemi kritik bir mesele olarak tanımlanmıştır. Örneğin göçmenler, çalışmak için gerekli beceri ve isteğe sahip olmalarına rağmen çalışma hayatına katılmakta zorluk yaşadığında, sosyal hizmetin ayrımcılık karşıtı uygulamalara olan bağlılığı, mevcut yapısal eşitsizlikleri ve dezavantajları aydınlatılabilir. İkinci tema olarak tanımlanan “sosyal bağlantı” başlığı altında ise, sosyal bağlar, sosyal köprüler ve sosyal bağlantılar, sosyal hizmet uzmanlarının barınma, istihdam, sağlık ve eğitimle ilgili çeşitli müdahalelerini gerçekleştirirken etkili sonuçlara ulaşmalarını sağlayan boyutlar olarak ele alınmıştır. Sosyal bağlar, aynı (mülteci/etnik/sosyo-ekonomik/demografik) topluluktan bireylerin kendi öz kaynaklarını harekete geçiren ilişkileri, sosyal köprüler ise toplulukların kendi özkaynak ve imkânlarını diğer toplulukların kaynak ve imkanlarıyla birleştirmesini sağlayacak köprü kurucu ilişkileri ifade etmektedir. Sosyal bağlantılar ise, insanların refah kurumlarıyla olan ilişkilerine referans vermek için kullanılmıştır. Bu noktada, sosyal hizmetin, insanları refah kurumlarıyla buluşturmak için savunuculuk ve aracılık işlevinin ötesinde, yerel toplulukları birbirleriyle tanışmaya ya da göçmenleri sosyal hayatın farklı alanlarına katılmaya teşvik ederek bu bağlantıların kurulması noktasında da işlevi söz konusudur. Bu bağlamda ise sosyal eylemlilik ve insanlara karşı ayrımcılık yapan baskıcı yapılarla mücadele önem kazanmaktadır. Üçüncü tema altındaki kolaylaştırıcı boyutlar ise, dil ve kültürel bilgiye saygılı ve duyarlı, güvenlik sorunlarını gözeten ve sürekliliği olan mesleki uygulamaların geliştirilmesindeki öneme işaret etmektedir. Temel değerler olarak da ele alınabilecek olan temellendirme teması altında

ise, sosyal hizmetlerin insan hakları ve yurttaşlık temeline dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. Kısacası, bu tema ile insan hakları ve yurttaşlık temeli olmadan, diğer temalarda vurgulanan boyutlarda etkin mesleki müdahalelerin gerçekleştirilemeyeceği ifade edilmektedir.

Ager ve Strang (2008) tarafından önerilen bu çerçeve, toplumsal cinsiyet perspektifinden deprem nedeniyle göç etmek zorunda kalan kadınların ihtiyaçlarına odaklanan bu araştırma için önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda yukarıda tanımlanan temalar ve 10 müdahale alanı çerçevesinde toplumsal cinsiyet perspektifinden sağlık, istihdam, eğitim, konuta ve bunlara ek olarak toplumsal cinsiyet temelli şiddete odaklanmış ve bu beş alanda kadınların depremle birlikte karşılaştığı sorunlar ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları sosyal hizmet bağlamında ele alınmıştır.

2.2.2.1. Afetlerde Kadınların Yaşadığı Sağlık Sorunları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Afetlerin kadınların beklenen yaşam süresi üzerindeki olumsuz bir etkisi, literatürde sıklıkla vurgulanan bir boyuttur. Farklı afet türlerini konu alan araştırmalar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadın ölüm oranlarının erkek ölüm oranlarından daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Doocy ve diğerleri, 2013; Krishnaraj, 1997; Pradhan ve diğerleri, 2007; Sugimoto ve diğerleri, 2011). Neumayer ve Plümper (2007), 1981-2002 yılları arasında 141 ülkeyi kapsayan bir araştırmada, kuraklık, deprem, aşırı sıcaklık, kıtlık, yangın, sel, toprak kayması, volkan patlaması, dalgalar/fırtınalar ve rüzgar fırtınaları dahil olmak üzere afetlerin ya doğrudan erkeklerden daha fazla kadının ölümüne yol açarak ya da dolaylı olarak daha fazla hastalık ve daha kötü ekonomik etkiler nedeniyle kadınların daha erken yaşta ölümüne yol açarak, erkeklere kıyasla kadınların beklenen yaşam süresini daha fazla azalttığını ortaya koymuştur (Neumayer ve Plümper, 2007).

Afet sonrası sağlığa ilişkin toplumsal cinsiyete dayalı çalışmalar da, kadınlar için olumsuz sağlık sonuçlarının altını çizmektedir (Richter, 2011). Örneğin İran'da kadınların sağlığı çevresel tehlikelere maruz kalma, temiz su eksikliği, sağlıksız yaşam koşulları ve sayısız başka faktör nedeniyle afetlerden sonra bozulmuş; kadınların birçoğu kronik hastalıklara yakalanmış ve istenmeyen gebelikler yaşanmıştır (Sohrabizadeh ve diğerleri, 2016).

Doğal afetler üreme sağlığı hizmetlerine ve modern doğum kontrol yöntemlerine erişimi olumsuz etkilediğinde, kadınlar açısından birçok sağlık sorunu ortaya çıkmaktadır (Nour, 2011). Hasar gören sağlık kuruluşları, bozulan altyapı ve azalan ekonomik kaynaklar bu hizmetlere erişimi azaltarak kadınların modern doğum kontrol yöntemlerine (Behrman ve Weitzman, 2016; Hapsari ve diğerleri, 2009; Leyser-Whalen ve diğerleri, 2011), aile planlaması ve kadın hijyen ürünleri ile anne bakım ürünlerine (Kissinger ve diğerleri, 2007; Nour 2011; Stockemer, 2006) erişimini engelleyebilmektedir.

Doğal afetler kadınların psikolojik sağlığını ve psiko-sosyal iyi olma halini olumsuz etkilemektedir. Endonezya'daki 2004 Hint Okyanusu tsunamisi (Frankenberg ve diğerleri, 2008) ve Çin'in Hunan kentindeki 1998 sel felaketi (Liu ve diğerleri, 2006), Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Katrina Kasırgası (Mills ve diğerleri, 2007), Avustralya'daki orman yangınları (Bryant ve diğerleri, 2014) ve Türkiye'deki 1999 Marmara depremi (Başoğlu ve diğerleri, 2002) gibi farklı bölgelerde ve farklı afet türlerine ilişkin yapılan araştırmalar, kadınların afet sonrasında travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve anksiyete yaşama ihtimallerinin erkeklere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Olf ve diğerleri (2007), kadınlar arasında TSSB oranlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olmasına pek çok faktörün neden olabileceğini belirtmektedir: kadınların yaşadığı travma türü (şiddet, cinsel, kişiler arası ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet), erkeklere oranla daha fazla tehdit algısı, kontrol kaybı ve travmayla ilgili belirtileri yönetmede yetersiz sosyal destek kaynakları (Olf ve diğerleri, 2007).

Bu alanda sosyal hizmet çalışmaları yürütülürken öncelikle afet nedeniyle zorunlu göç yaşamış bireyler için ruh sağlığı desteğinin kesintisiz bir şekilde sürdürülmesi oldukça önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları zorunlu göç deneyimi olan kişilerin yaşadığı travma ve kayıpları ele almak için uzun vadeli bireysel, grup ve aile danışmanlığı sağlayabilir (Diaconu ve diğerleri, 2016). Bu doğrultuda yürütülen çalışmalarda bütüncül bakış açısının benimsenmesi zorunlu göç yaşayan kişilerin yaşam kalitesini iyileştirmeye yardımcı olacaktır (Palmer, 2007). Özellikle güvenlik, eğitim, sağlık hizmetleri, danışmanlık ve psikososyal destek alanlarında temel ihtiyaçların sağlanması ile bireylerin genel refahı iyileştirilebilir (Kim, Torbay ve Lawry, 2007). Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları, dayanıklılığa ve iyileşmeye yardımcı olan kültürel, sosyal ve manevi unsurlara

saygı göstererek zorunlu göç bağlamında farklı gruplarla çalışmak için iyi bir donanıma sahiptir (Diaconu ve diğerleri, 2016).

2.2.2.2. Afetlerde Kadınların Yaşadığı İstihdam Sorunları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Ekonomik güvensizlik; bakım veren, üretici ve toplumsal aktörler olarak kadınların afetlerden olumsuz etkilenmesini artıran önemli bir faktördür. Hanelerdeki ve küresel ekonomideki toplumsal cinsiyete dayalı adil olmayan iş bölümü, kadınların afetlerin etkilerini hafifleten ekonomik kaynakları kontrol etmede erkeklerden daha az yetkin olmasına neden olmaktadır. Afet öncesi yüksek yoksulluk seviyeleri, çalışma hayatındaki ikincil konumları, kayıt dışı sektörde çalışmaları, mülkiyet haklarının olmaması ve ev içi sorumluluklarının fazla olması kadınları bir afet meydana gelmeden çok daha öncesinde ekonomik olarak kırılgan hale getirmektedir (Enarson, 2000). Bununla birlikte Enarson'a (2000) göre afetlerin kadınların çalışma hayatı üzerinde dört genel etkisi vardır. İlk olarak afet sonrasında kadınların ekonomik güvensizliği artmaktadır. Çünkü kadınlar işlerini ve çalışmaları için gerekli olan zamanlarını kaybetmekte ve toplumsal cinsiyet temelli kalıp yargılar kadınların iş imkanlarını sınırlamaktadır. İkinci olarak kadınların iş yükü önemli ölçüde artmaktadır. Kadınlar afet sonrasında genellikle daha yüksek ücretli ya da daha fazla gelir getirici iş türlerini üstlenmekte, afet çalışmalarına katılmakta ve bakım verme rollerine ilişkin sorumlulukları artmaktadır. Üçüncü olarak kadınların evdeki ve iş yerindeki çalışma koşulları; çocuk bakımının sağlanamaması, artan iş ve aile çatışmaları gibi nedenlerden dolayı kötüleşmektedir (Enarson, 2000).

Araştırmalar kadınların afet sonrası çalışma hayatlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı bazı olumsuzluklar yaşadığını göstermektedir. Örneğin dünyanın farklı bölgelerinde gerçekleşen kasırga felaketinden sonra kadınların afet öncesindeki mesleklerini ya da benzer statüdeki bir işi sürdürme olasılıklarının erkeklere göre oldukça düşük olduğu (Zottarelli, 2008), kadınların daha fazla istihdam kaybına uğradığı (Bradshaw, 2004; Enarson, 2000) ve iş hayatına yeniden katılımlarının daha yavaş gerçekleştiği (Delaney ve Shrader, 2000) belirtilmektedir.

Dolayısıyla afet sonrası kadınların yaşadığı istihdam sorunlarının, zorunlu göç sonrası süreçte de devam edeceği ve çözümüne yönelik kadın istihdamını artırmaya yönelik

çalışmalar gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulacağı söylenebilir. Bu bağlamda, devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan fonlar aracılığıyla mesleki eğitim, hibeler ve küçük ölçekli işletmelere danışmanlık hizmetleri gibi desteklerin, sosyal hizmet uzmanları tarafından kadınlara sunulabileceği belirtilmektedir. Ayrıca makro boyutta sosyal hizmet, istihdamla ilgili girişimlerde kadınların güçlendirilmesine ve özerkliğine öncelik veren toplumsal cinsiyete duyarlı politika ve programların geliştirilmesine katkı sağlayabilecektir (Özdemir, 2021).

2.2.2.3. Afetlerde Kadınların Yaşadığı Eğitim Sorunları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Dünyanın pek çok yerinde kadınlar ve kız çocukları toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle eğitimlerinde engellerle karşılaşmakta, bu da afetlere ilişkin eğitim alma, bilgi sahibi olma ve erken uyarı mesajlarını anlama konusunda zorlanmalarına neden olabilmektedir. Örneğin TÜİK (2024) verilerine göre Türkiye’de okuma yazma bilmeyen erkeklerin oranı %0,8 iken, okuma yazma bilmeyen kadınların oranı ise % 5,4’tir (TÜİK, 2024). Dolayısıyla kadın ve erkeklerin okuma yazma oranı arasında ciddi bir fark olduğu görülmektedir. Literatüre baktığımızda afetlerle mücadelede bireylerin eğitim seviyelerinin oldukça önemli olduğu (Koç, 2013) ve eğitim eksikliğinin afet sürecinde kadınların zarar görebilirliğini arttırdığı görülmektedir (Demirci ve Avcu, 2021; Ergünay, 2009).

Bununla birlikte afetin kendisi de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilişkili olarak kadınların eğitimleri önünde engel oluşturmakta, kadınların ve kız çocuklarının zarar görebilirliğini artırmaktadır. Araştırmalara bakıldığında, afet sonrasında ebevenylerin eğitim ihtiyaçları için gerekli masrafları karşılayamadıkları ve evde ek desteğe veya ekstra iş gücüne ihtiyaç duydukları için çocuklarını okuldan aldıkları görülmüştür (Björkman-Nyqvist 2013; Cas ve diğerleri. 2014; Takasaki 2017). Bununla birlikte kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla eğitim kaybı yaşadığı ya da eğitimden koparıldığı ortaya çıkmıştır. (Björkman-Nyqvist, 2013; de Janvry ve diğerleri, 2006; Joshi ve Bhatt, 2009). Örneğin de Janvry ve diğerleri (2006), Meksika’da yaşadıkları bölge deprem, kasırga, sel veya salgın hastalıklardan etkilendikten sonra kız çocuklarının okula kayıtlarının yüzde 5 oranında azaldığını bulmuş, erkek çocuklar için ise herhangi bir etki bulamamışlardır. Bununla birlikte çocuk işçiliği olasılığı doğal afet sonrasında

hem kız hem de erkek çocuklar için artmıştır. Benzer şekilde Björkman-Nyqvist (2013) Uganda’da kuraklığın artmasıyla ilkokul en üst sınıfa kaydolan kız çocukları oranının yüzde 5 azaldığını ortaya koymuştur. Erkek çocuklar veya daha küçük yaştaki kızlar için herhangi bir etki bulunmamıştır. Bu durumun nedeni ülkede emeklilik sisteminin olmaması sebebiyle yaşlı aile üyelerinin genellikle çocuklarının gelirine bel bağladıklarını ve kız çocuklarının erken yaşta evlenip haneden ayrılmasını beklediklerini, ebeveynlerin yetişkin olduklarında hanelerine daha fazla katkıda bulunacaklarını varsaydıkları için erkek çocukların eğitime daha fazla değer verdikleri şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca kız çocuklarının kuraklık döneminde külfetli hâle gelen yemek hazırlama, su getirme ve çamaşır yıkama gibi ev işlerine yardım etmesi beklenmektedir (Björkman-Nyqvist, 2013).

Türkiye’de Kahramanmaraş ve Hatay merkezli gerçekleşen 6 Şubat depremleri sonrasında afet bölgesindeki 11 ilde yaklaşık 390.000 mülteci ve göçmen çocuk da dâhil olmak üzere yaklaşık 4 milyon çocuk eğitime erişim sorunu yaşamaktadır. Afetle birlikte artan yoksulluk, okulların tam olarak faaliyete geçmemesi ve eğitime erişimdeki engeller nedeniyle birçok çocuk eğitim kaybı yaşamakta ve bu durum özellikle kırsal alanlarda ve köylerde yaşayan bazı aileler tarafından çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikleri meşrulaştırmak için kullanılmaktadır. Tüm bunlar zaten afetten önce deprem bölgesindeki bazı illerde çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik oranının yüksek olduğu göz önüne alındığında (TÜİK, 2022), özellikle kız çocukları ve ergenlik dönemindeki çocuklar açısından afet sonrası gittikçe artan bir şekilde risk oluşturmaktadır (UN Women, 2023c).

Yukarıda bahsedilen afetlerde kadınlar ve kız çocuklarının yaşadığı eğitim sorunları düşünüldüğünde sosyal hizmet uzmanlarının, afet sonrası göçle birlikte, kız çocuklarının eğitime erişimdeki tüm engellerin farkında olması gerektiği açıktır. Ayrıca afet nedeniyle zorunlu göç yaşayanlarla çalışırken zorunlu göç deneyiminin kız çocuklarının okula erişimi üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkilerini yakından izlemelidir (UNDP-UNDRR-IRP, 2010). Bu doğrultuda mikro, mezzo ve makro boyutta bir sosyal hizmet müdahalesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı engellerin ve zorunlu göçün olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılmasına ilişkin müdahaleleri içerebilir. Eğitimin başarılı bir yeniden yerleştirmede belirleyici faktör olduğu göz önünde bulundurulduğunda afet nedeniyle

zorunlu göç yaşayan çocukların eğitime erişimlerinin ve okula devamlılıklarının sağlanmasında sosyal hizmet uzmanları aktif rol oynayabilir. Örneğin sosyal hizmet uzmanları okullarda öğretmenler ve psikolojik danışmanlara zorunlu göç deneyimi olan çocukların özel ihtiyaçlarına yönelik eğitimler verebilir (Diaconu ve diğerleri, 2016).

2.2.2.4. Afetlerde Kadınların Yaşadığı Konut Sorunları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Afet sonrası konut sorunu bu alandaki toplumsal cinsiyet analizi eksikliğine rağmen, aynı zamanda bir kadın sorunudur (Enarson, 1999; Enarson, 2012, s. 105-120). Enarson, 2012 geliştirmekte olan ülkelerde kadınlar afet sonrası dönemde miras ve yasal kiracılık engelleriyle karşılaşabilir ve zaten sınırlı olan arazi hakları ve barınma koşulları daha da kötüleşebilir (Enarson, 2012, s. 105-120).

Örneğin geliştirmekte olan ülkeler arasında sayılan Pakistan'da Sayeed (2009) tarafından 2005 Keşmir depremi sonrasında devlet tarafından sunulan yardım ve yeniden yapılandırma hizmetlerinin ele alındığı araştırmada, kadınların yaşadığı geçici barınma yerlerindeki kötü koşullar, konut, ölüm ve tıbbi tazminatın sağlanmasında kadınlara yönelik ayrımcı tutum açıkça görülmektedir. Araştırmada deprem sonrası konut tazminat çeklerinin sadece evli erkeklere ya da oğlan çocuklara verildiğinden ve bu yüzden birçok yaşlı erkeğin kız çocuklarıyla ya da kendilerinden yaşça küçük kadınlarla evlendiği sahte evliliklerin ortaya çıktığından bahsedilmektedir (Sayeed ve diğerleri, 2009).

Benzer şekilde Türkiye'deki 6 Şubat depremleri sonrasında kadınların yaşadığı konut/barınma sorunlarına ve bu alandaki ihtiyaçlarına bakıldığında, kadınların acil bir şekilde güvenli, insan onuruna yakışır ve ayrı bir barınma yerine ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Özellikle geçici yerleşim yerlerindeki barınma yerleri, kadınlar ve kız çocukları için çeşitli güvenlik ve erişim riskleri taşımaktadır. Cinsiyete göre ayrılmış geçici barınma yerlerinin sayısı sınırlıdır ve bu durum kadınların ve kız çocuklarının güvenliği ve refahı açısından ciddi riskler oluşturmaktadır. Yetişkin bir erkekle yaşamayan kadınların, afet öncesinde de zor olan tek başına barınma hakkına erişimi afet sonrasında daha da zorlaşmaktadır. Resmi olarak boşanmamış olmakla birlikte boşanma sürecinde olan ya da şiddete maruz kaldığı kocasından deprem öncesinde ayrı yaşayan veya deprem sonrasında ayrı yaşamaya karar veren kadınlar (hala aynı ailede oldukları

varsayıldığı için) çadır veya konut edinme konusunda daha büyük zorluk yaşamaktadır. Çadıra ya da konuta erişimde yaşanan zorluk sebebiyle kadınlar şiddet uygulayan kocayla, kocanın ailesiyle ya da kendi ailesiyle kalmaya mecbur bırakılmakta ve bu durum kadınların şiddete maruz kalma riskini arttırmaktadır. Bunun yanı sıra kadınların reisi olduğu haneler, bekâr/yalnız/ailesi hayatta olsa bile ailesiyle yaşamak istemeyen kadınlar da çadıra ya da alternatif güvenli barınma hizmetlerine erişimde güçlük yaşamaktadır. Çadırların resmi kayıtlar doğrultusunda aile başına teslim ediliyor olması bağımsız yaşamını kuran ya da kurmak isteyen, aile içinde şiddete maruz kalan kadınların şiddet ortamından uzaklaşmasını engellemekte ve neredeyse şiddete maruz kaldığı ortamda yaşamaya mecbur bırakmaktadır. Özellikle aynı çadır içinde kalabalık aileyle/ortamda kalmak zorunda olan kadınlar psikolojik zorluklar yaşamakta ve genç kadınlarda yoğun bir içe kapanma durumu olmaktadır. Bununla birlikte afet bölgesindeki geçici yerleşim alanlarında ya da dağınık yerleşim yerlerinde aile içi ve dışında cinsel şiddete ilişkin olası risklerle ilgili herhangi bir tedbir alınmamıştır (UN Women, 2023a; UN Women, 2023b; UN Women, 2023c; Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023b; EŞİK, 2023).

Kadınların afet sonrası konut/barınma sorunuyla ilişkili mikro, mezzo ve makro boyutlarda sosyal hizmet müdahalesi şunları içerebilir (UNDP-UNDRR-IRP, 2010, s. 62-63):

- Toplumsal cinsiyet rolleri gereği evde bakım sorumluluklarını üstlenen ve günlük yaşamlarının büyük bir kısmını evde geçiren kadınlar için güvenli ve emniyetli konutlar hayati önem taşımaktadır. Evde çalışanlar, hane halkı yöneticileri ve bakım verenler olarak kadınlar, afet sonrası yerel konut ve toplum tesislerinin tasarımı, yerleşimi, inşası ve güçlendirilmesinde aktif olarak yer almalıdır.
- Afetin sonrası kurulan "geçici" konutlar genellikle uzun süreli olduğundan, geçici yerleşkelerin sosyal düzenlemesinde kadınların güvenliğini öncelik haline getirilmelidir; örneğin yeterli aydınlatma, mekân güvenliği, mahremiyetin korunmasına yönelik tedbirler vb.
- Afet nedeniyle engelli olan ve tedavi görenlerin bakımını üstlenen kadınların bakım yükü geçici barınma yerlerinde alan ve hizmetler sağlanarak giderilmelidir.

- Afet sonrası kalıcı konutların kadınlar ve kocaları adına eşit olarak tapulanması yoluyla kadınlar için konut güvencesi sağlanabilir.
- Bekâr anneler, afette eşini kaybetmiş kadınlar, yoksul ve işsiz kadınlar, sosyal olarak dışlanmış kadınlar ve yerel halka ilişkin bilgi sahibi kadınların yönlendirmesiyle ulaşılan diğer kadınlar gibi zarar görebilirlik riski yüksek olan kadınlara afet sonrası inşa edilen yeni konutlar öncelikli olarak tahsis edilmelidir.
- Kadınların afet sonrası inşaat sektöründeki iş olanaklarına adil bir şekilde erişimi sağlanmalı ve istihdama yönelik sunulan mesleki eğitimlere katılımları teşvik edilmelidir. Mesleki anlamda teknik niteliklere sahip kadınlara, konut inşaatını denetleyen geçici mühendisler olarak eğitim verilebilir ve inşaat projelerinde yer alması sağlanabilir.
- Etkilenen her şehir, kasaba ve köyde konutların yeniden inşası sürecini değerlendirmek ve izlemek için yerel kadın örgütleriyle iş birliği yapılmalıdır.
- Afet sonrası süreçte yer değişimi, yeni yerleşim yerlerinin belirlenmesi, yeni binaların ve sosyal tesislerin inşası ve tasarımı ile ilgili kararlara kadınların katılımı teşvik edilmelidir.

Bunlara ek olarak afet sonrası geçici konutlardaki kadına yönelik şiddet ve cinsel tacizin önlenmesine ilişkin mikro, mezzo ve makro boyutta sosyal hizmet müdahalesi ise şunları içerebilir (Chakrabarti & Ajinder, 2009):

- Geçici konutlarda hizmetler sunulurken; konutlara yakın yerlerde ve gündüz saatlerinde sunulmalı, akşam hizmetleri için yollar iyi aydınlatılmalı, yardım ve hizmetlerin dağıtıldığı yerde ve güzergâh boyunca güvenlik sağlanmalı ve olası istismar vakaları takip edilmeli, cinsel sömürüye yol açabileceğinden kadınlar ve kız çocuklarının konut yapımı veya diğer hizmetler için erkeklere bağımlı hale gelmesi engellenmelidir.
- Emniyet ve güvenlik sağlanırken; geçici barınma yerleşkelerinde hem erkek hem de kadın polis memurlarının devriye gezmeli, izleme görevlisi olarak hareket edecek kadın ve erkeklerden oluşan nöbetçi güvenlik ekipleri oluşturulmalı, kadınlara yönelik olası şiddet olaylarını önlemek için yazılı ve sözlü güvenlik kılavuzları geliştirilmeli ve dağıtılmalı/yaygınlaştırılmalı, geçici yerleşim yerlerindeki şiddet olaylarında anında ihbarda bulunmaları için kadınlara

eğitimler verilmeli, şiddete maruz kalan kadınlar tarafından yapılan güvenlik şikayetlerini kaydetmesi, incelemesi ve kadın hakları ihlallerini izlemesi için kadın polis memurları görevlendirilmeli, gece güvenliği sağlanmalı, kadınları şiddete maruz kaldıklarında yardım talep etmeye teşvik etmesi için her iki cinsiyetten güvenlik görevlileri kadınların endişelerine karşı duyarlı olmaları konusunda eğitilmeli, geçici yerleşim yerlerinin güvenliğine ilişkin düzenlemelerde kadınların ilişkin karar alma süreçlerine doğrudan katılımı sağlanmalı, afetten etkilenen bölgenin yakınında alkol satışı kısıtlanmalıdır.

- Danışmanlık verilirken; şiddete maruz kalanların duygusal destek ihtiyaçları değerlendirilmeli, destekleyici, duyarlı, yargılayıcı olmayan, gizliliğe dayalı ve insan haklarına saygılı yardımlar sunulmalı, şiddete maruz kalan kadınların yaşadıklarıyla başa çıkması ve güçlenmesi için psikososyal destek ve rahatlama/keyifli zaman geçirme vb. çalışmalar yürütülmelidir.

2.2.2.5. Afetlerde Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Erkekler ve kadınlar arasındaki sistematik eşitsizliğin bir tezahürü olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, afet gibi kriz durumlarında daha fazla artmaktadır (Abiona ve Koppensteiner, 2018; Fisher, 2010; Weitzman ve Behrman, 2016).

Sri Lanka'da 2004 yılında yaşanan Hint Okyanusu tsunamisinin ardından şiddet oranları ve şiddet türlerini inceleyen Fisher (2010), kız çocukları ve kadınların acil durumun başlangıcından itibaren tanımadıkları kişiler tarafından fiziksel ve cinsel şiddete maruz kaldıklarını tespit etmiştir. Bununla birlikte yakın partner şiddetinin de acil durum ortamlarında önemli bir endişe kaynağı olduğu kabul edilmektedir (IASC, 2015). Weitzman ve Behrman (2016), 2010 Haiti depremi üzerine yaptıkları araştırmada en çok zarar gören bölgelerde yaşayan kadınların felaketten sonra iki yıl boyunca yakın partnerleri tarafından fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Araştırmaya göre afet, erkeklerin kontrol edici davranışlarını etkilemiştir ve bu durum yakın partner şiddeti riskiyle ilişkilidir. Tanzanya'da kuraklık, yakın partner şiddetinde ciddi bir artışa neden olmakta ve bu artış yoksul hanelerde ve eşlerinden boşanmış olanların yaşadığı hanelerde daha belirgindir (Abiona ve Koppensteiner, 2018). Amerika Birleşik Devletleri'nde çeşitli araştırmalar Katrina

Kasırgası'ndan sonra yakın partner şiddetinin görülme sıklığında sürekli olarak artış olduğunu ortaya koymuştur (Anastario ve diğerleri, 2009; Harville ve diğerleri, 2011; Schumacher ve diğerleri, 2010). Söz konusu bulgular arasında psikolojik şiddet (kadınlar için yüzde 35, erkekler için yüzde 17 artış) ve fiziksel şiddet (kadınlar için yüzde 98 artış) yer almaktadır (Schumacher ve diğerleri, 2010).

Kadın ve kız çocuklarına yönelik cinsel sömürü de afet sonrasında artmakta, kadınlar genellikle yiyecek ve yardım karşılığında cinsel ilişkiye zorlanmaktadır. Delaney ve Shrader (2000), Mitch Kasırgası sonrasında, özellikle kırsal bölgelerdeki geçici barınma merkezlerinde yaşayan ergenlik dönemindeki kızlar arasında cinsel şiddet ve seks işçiliğinin arttığını belirtmiştir (Delaney ve Shrader, 2000). Bu durum Haiti'deki bir kadın kuruluşunun 2020 depreminden sonra kadınlar ve kız çocuklarının yardım dağıtımlarına erişim, para ve hatta tek bir öğün yemek dahil olmak üzere gıda ve yardım karşılığında cinsel ilişkiye zorlandıkları yönündeki gözlemleriyle de uyumludur (MADRE, 2012).

Türkiye'de 2023 yılında meydana gelen ve 17 şehri etkileyen 6 Şubat depremlerinin ardından çok sayıda araştırma deprem bölgelerinde kadına yönelik şiddetin arttığını göstermektedir (Un Women, 2023c; Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023a; Kadın Dayanışma Vakfı, 2023; EŞİK, 2023; CARE, 2023; UNFPA, 2024). Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (United Nations Entity for Gender Equality and Women's Empowerment [UN Women], 2023c), sivil toplum kuruluşlarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz vakalarındaki artışı bildirdiğini belirtmiştir. Geçici yerleşim yerlerindeki fiziki ortam kadınlar ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına uygun nitelikte değildir. Geçici yerleşim yerleri genellikle yeterince aydınlatılmamakta, kadınların sosyalleşmesi için ortak alanlar bulunmamakta ya da yeterli olmamaktadır. Güvenlik, başta bekâr kadınlar ve kadınların reisi olduğu haneler olmak üzere tüm kadınlar ve kız çocukları için endişe kaynağıdır. Deprem bölgesindeki 120 bölgenin 42'sinde, barınma ve sanitasyon tesislerindeki mahremiyet ve güvenliğe ilişkin endişeler ve cinsel şiddet sorunu rapor edilmiştir (UN Women, 2023c). Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (United Nations Population Fund [UNFPA], 2024) tarafından depremin ardından bir yıl sonra yayınlanan durum raporunda deprem bölgesinde yaşayan ailelerde toplumsal normlara dayanan ve yoksulluk, travma sonrası stres, madde bağımlılığı vb. sebeplerle ağırlaşan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskinin arttığı ifade edilmiştir. Kadınlar ve ergenlik çağındaki gençler mevcut koruma hizmetleri hakkında

farkındalığa sahip değildir. Ayrıca kadınlar; toplumsal normlar, çocuklarının velayetini kaybetme korkusu ya da mevcut ekonomik koşullar gibi farklı sebeplerden dolayı şiddete yönelik ihbarda bulunmaktan çekinmekte ve sessiz kalmaktadır (UNFPA, 2024).

Sosyal hizmet uzmanları, uzmanlıklarını ve politika oluşturma sürecindeki konumlarını kullanarak kadınların afet sonrası toplumsal karar alma süreçlerine dahil edilmesinin önemini ortaya koyabilir. Sarah Fisher (2010, s. 911) "kadınların yerel, ilçe ve bölge düzeylerinde planlama ve karar alma süreçlerine düşük katılımının toplumsal cinsiyete duyarlı afet müdahalesinin önünde önemli bir engel olduğunu ve afet sonrası şiddetin yeterince dikkate alınmamasına yol açtığını" savunmaktadır (Fisher, 2010). Kadınların afet öncesi ve sonrası politika oluşturma süreçlerinde yer almaması başlı başına bir sorun olmakla birlikte toplumsal cinsiyet körü iyileştirme, barınma ve yeniden inşa programlarına yol açarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin daha da artmasına neden olabilir (True, 2016).

Kadınlar ve kız çocukları da dahil olmak üzere dezavantajlı gruplarla ilgili sosyal hizmet bilgisi ve deneyimi sayesinde sosyal hizmet uzmanları, afetlerin aile içi ve cinsel şiddet üzerindeki dolaylı etkilerine ilişkin kanıtlardan yararlanarak toplumsal cinsiyete duyarlı afet planlaması talep etmelidir. Kadına yönelik şiddetin artması riskini önlemek için toplumsal cinsiyete duyarlı afet planlaması devletin ve toplumun temel önceliği haline gelmelidir. Bu planlama, afetler meydana geldiğinde cinsiyet ve yaşa göre ayrıştırılmış verilerin acil olarak toplanmasını, hasar tazminatı ve yardımların doğrudan kadınlara tahsis edilmesini, afetle ilgili kurum ve kuruluşlarda kadınların da yer almasını, kadın sığınma evleri ve şiddete maruz kalanlara yönelik sosyal hizmetle işbirliği yapılmasını gerektirir (True, 2016). Enarson (2000), bütünlük afet planlaması ve acil durum müdahalesi için cinsiyete dayalı veri toplamak amacıyla toplumsal cinsiyet ve afet çalışma gruplarının kurulmasını model olarak önermektedir. Sosyal hizmet tarafından desteklenen bu çalışma grupları, mevcut toplumsal cinsiyet ilişkilerini analiz edebilir ve kadınların ekonomik ve siyasi kapasitelerini güçlendirmek için koruyucu ve önleyici yollar arayabilir. Böylelikle bir afet durumunda kadınların spesifik fiziksel ve maddi zarar görülebilirlikleri öngörülecek ve işlevsel bir müdahale uygulamaya konulacaktır (Enarson, 2000).

Afetler sırasında ve sonrasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve müzakere ile ortadan kaldırılabilir. Ancak, afet sırasında ve sonrasında kadına yönelik şiddetin görünmezliği toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini artırmakta ve kadınları toparlanma ve afete hazırlıkta karar alma süreçlerine katılımını engellemektedir (Wilson ve diğerleri, 1999). Kadınları afet planlaması ve hazırlığı konusunda kilit toplumsal karar alma rollerinden dışlayan bir yaklaşımın üstesinden gelinmelidir. Kadınlar afet planlamasına ve politika yapımına etkin bir şekilde katılabilirse, afetlerin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkileri, aile içi ve cinsel şiddete karşı artan tehditler ve zarar görülebilirlik gibi toplumsal cinsiyete dayalı sorunlar öngörülebilir ve tamamen ortadan kaldırılmasa bile önlenabilir (True, 2016).

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, 6 Şubat depremleri sonrasında Ankara'ya yerleşmek zorunda kalan kadınların deprem sonrasındaki toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını sosyal hizmet bağlamında görünür kılmak amacıyla kadınların afet süreci ve sonrası yaşam deneyimlerine odaklanmaktadır. Bu açıdan araştırmanın nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür. Çünkü nitel araştırma yaşam deneyimlerin anlaşılması ve yaşam deneyimlerinden bir olguya dair fikir üretilmesi, bastırılmış seslerin duyulması açısından önemlidir ve sosyal hizmetin de sıklıkla kullandığı bir yöntemdir (Creswell, 2014; Creswell, 2013, s. 47-48; Krysik ve Jerry, 2015). Nitel araştırma süreci; soruların ve prosedürlerin ortaya çıkarılmasını, katılımcıların bulunduğu ortamda veri toplanmasını, verilerin tümevarımsal olarak analiz edilmesini, ayrıntılardan genel temalara ulaşılmasını ve verilerin anlamının yorumlanmasını içerir. Son hâliyle hazırlanan araştırma raporu esnek bir yapıya sahiptir. Nitel araştırma yöntemini kullanan araştırmacılar, tümevarımcı bir yaklaşımı, bireysel anlama odaklanmayı ve bir durumun kompleks yapısının ortaya çıkarılmasını önemsemektedir (Creswell, 2014).

Bu araştırma, deprem sonrasında kadınların deneyimlerini Ankara örneğinde ele almaktadır. Kadınların deneyimlerini kapsamlı bir şekilde ele almak amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiş ve bu form aracılığıyla derinlemesine görüşmeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Kümbetoğlu'na (2008, s. 71) göre derinlemesine görüşme “bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi, cevapların kaydedilmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini” mümkün kılmaktadır (Kümbetoğlu, 2008). Böylece, yarı yapılandırılmış bir şekilde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerle kadınların deneyimlerini anlamak mümkün olmuştur.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ

Araştırmanın öznelerini, 6 Şubat depremlerinden kurtulan, travma sonrası stres bozukluğu tanısı konulmamış, birinci derecede yakınına depremde kaybetmemiş, deprem sonrasında afet nedeniyle yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalarak zorunlu göç ile Ankara'ya gelen Türkiye kökenli kadınlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda Ankara'ya gelen ve Ankara Büyükşehir Belediyesi bünyesinde hizmet veren aile yaşam merkezi¹ konutlarında kalan ve araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan 34 kadın ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma özneleri amaçlı örneklem dahilinde belirlenmiş ve zaman kartopu yöntemi ile katılımcıların yönlendirdikleri kişilere de ulaşılarak görüşmeler tamamlanmıştır. Amaçlı örnekleme (Patton, 2015, s. 40) ve kartopu örneklemenin (Neuman, 2014) tercih edilmesiyle, araştırma öznelerinin deprem sonrası yaşam deneyimlerine ışık tutacak zengin bilgilere ulaşılmıştır. Araştırmanın öznelere ait kod isimlerle birlikte sunulan sosyo-demografik bilgilere aşağıdaki Tablo 1'de yer ver verilmiştir.

---

¹ Kadınların güvenliği ve gizliliğin korunması açısından aile yaşam merkezinin adının yazılmaması uygun görülmüştür.

Tablo 1: Araştırma Öznelerine Ait Sosyo-Demografik Bilgiler

#	Özne İsmi	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Depremden Önce Çalışma Durumu	Depremden Sonra Çalışma Durumu	Sosyal Güvenlik	Hanenin Gelir Kaynağı	Deprem sonrası afet bölgesinde kaldığı süre (Yaklaşık)	Görüşme öncesinde Ankara'da yaşadığı süre (Yaklaşık)
1	İskenderun	35	Üniversite	Evli (Boşanma sürecinde)	Hamile	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Annenin emekli maaşı	5 ay	2 ay
2	Yeşilyurt	51	Lise	Evli	2	Özel sektörde personel	Çalışmıyor	Yok	Yok	16 gün	10 gün
3	Darende	49	Yüksek Lisans	Evli (Eşiyle ayrı yaşıyor)	2	Direksiyon eğitmeni	Çalışmıyor	Var	Eşi çalışıyor	1 hafta	6 ay
4	Arsuz	34	Lise	Evli	3	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	17 gün	187 gün
5	Küçükdalyan	35	Ortaokul	Evli	3	Düzensiz işçi	Çalışmıyor	Yok (SSK borçlusu)	Eşi çalışıyor	9 gün	194 gün
6	Belen	40	Lise	Evli (Boşanma sürecinde)	1	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Sosyal medya	Yaklaşık 2-3 hafta	171 gün
7	Yayladağı	48	Lise	Evli	1	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşin emekli maaşı	3 gün	200 gün
8	Antakya	58	Lise	Evli	1	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Yok	4 gün	199 gün
9	Dört Yol	60	Üniversite	Evli		Çalışmıyormuş (Emekli)	Çalışmıyor (Emekli)	Var	Kendisinin ve eşinin emekli maaşı	8 gün	Yaklaşık 2-3 ay

10	Battalgazi	48	Lise	Evli	3	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşinin maaşı	4 gün	200 gün
11	Altınözü	37	İlkokul	Evli	2	Eşi ile iş yeri işletiyormuş	Çalışıyor (Düzensiz işçi)	Var	Kendisi ve eşi çalışıyor	3 gün	190 gün
12	Samandağ	40	Lise	Evli	2	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	8 gün	195 gün
13	Defne	43	Lise	Bekâr	0	Satış personeli	Çalışmıyor	Yok	Yok	1 hafta	190 gün
14	Payas	43	İlkokul	Evli	2	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	2 gün	140 gün
15	Gölbaşı	61	İlkokul	Evli	1	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşin emekli maaşı	10 gün	195 gün
16	Kale	41	Ortaokul	Evli	4	Düzensiz işçi	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	6 gün	196 gün
17	Nurdağı	43	İlkokul	Evli	3	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	2 gün	200 gün
18	Erzin	48	İlkokul	Evli	3	Eşi ile iş yeri işletiyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşinin emekli maaşı	3 gün	199 gün
19	Hassa	46	Lise	Evli	3	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	4 gün	198 gün
20	Halilliye	49	Lise	Evli	3	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşinin emekli maaşı	2 gün	200 gün
21	Onikişubat	45	İlkokul	Evli	3	İş yeri işletiyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşinin emekli maaşı	3 ay	105 gün
22	Doğanşehir	48	Üniversite	Bekâr (1 evlilik yapmış)	2	Öğretmen	Çalışıyor	Var	Kendisinin maaşı	4 gün	198 gün
23	Bağlar	35	Lise	Evli	2	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	3 gün	199 gün
24	Pazarcık	41	İlkokul	Evli	2	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	4 gün	198 gün
25	Elbistan	64	Yok	Bekâr (Eşi vefat etmiş)	4	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşinin emekli maaşı	2 ay	5 ay

26	Eyyübiye	62	İlkokul	Evli	2	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşinin emekli maaşı	2 gün	200 gün
27	Karaköprü	28	Açık öğretim lise (devam ediyor)	Bekâr (1 evlilik yapmış)	2	Temizlik personeli	Çalışmıyor	Yok	Yok	4 gün	198 gün
28	Sivrice	39	Lise	Evli	3	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Yok	5 gün	197 gün
29	İslahiye	41	Lise	Evli	4	Çiftçi	Çalışmıyor	Yok	Yok	2 gün	200 gün
30	Çukurova	35	İlkokul	Evli	3	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	9 gün	75 gün
31	Reyhanlı	41	Lise	Evli	2	Market çalışanı	Çalışmıyor	Yok	Eşi çalışıyor	3 gün	1 ay
32	Kâhta	69	İlkokul	Evli	9	Çalışmıyormuş	Çalışmıyor	Yok	Eşinin emekli maaşı	2 ay	Yaklaşık 4-5 ay
33	Afşin	75	Lise	Bekâr (Eşi vefat etmiş)	1	Çalışmıyormuş (Emekli)	Çalışmıyor Emekli	Var	Kendisinin emekli maaşı	1 hafta	6 ay
34	Göksun	21	Üniversite	Bekâr	0	Çalışmıyormuş	Psikolojik Danışman	Var	Kendisinin maaşı	4 gün	198 gün

3.3. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELERE HAZIRLIK VE İLK TEMAS

Derinlemesine görüşmelere başlamadan önce literatüre hâkim olmak amacıyla araştırma konusuna ilişkin dünya ve Türkiye geneli literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca 6 Şubat depremlerinden sonra afetten etkilenen şehirlerdeki durumu ve kadınların afet sonrası yaşam deneyimlerini takip edebilmek için ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yayınladığı raporlar yakından takip edilmiştir.

Bu çerçevede 6 Şubat depremleri sonrasında yaşadıkları şehirden afet nedeniyle ayrılarak Ankara'ya göç etmek zorunda kalan kadınlarla, Ankara Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezi tarafından gerçekleştirilen atölye çalışmalarına 14 Mart 2023 tarihinden itibaren gönüllü olarak katılım sağlanmıştır. Bu çalışmalar, depremden sonra Ankara'ya gelen kadınlar Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB)'nin Kesikköprü Tesisinde geçici olarak bir konaklama evresindeyken yapılmıştır. Daha sonraki süreçte kadınlar derinlemesine görüşmelerin gerçekleştirildiği ABB'ye bağlı bir aile yaşam merkezine yerleştirilmiştir. Dolayısıyla afetten kurtulan kadınlarla ilk temas gönüllü çalışmalara katılımı sağlanmış, derinlemesine görüşmeler için araştırma özneleri ile güvenli bir ilişkinin kurulması hedeflenmiştir. Bu ilk temasın derinlemesine görüşmeler gerçekleşirken araştırmacı ile katılımcılar arasındaki güven ilişkisinin kurulmasına ve derinlemesine görüşme soru formunun hazırlanmasına büyük bir katkısı olmuştur.

Nitel araştırmalarda kullanılan derinlemesine görüşme, kadınların deprem sonrasındaki yaşam deneyimlerini anlamak için gerekli olan nitel verilerin temel kaynağı olmuştur (Merriam ve Tisdell, 2016, s. 136). Öncelikle araştırma amacına uygun, temel soruların bulunduğu, nitel araştırmalarda çok sık kullanılan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme soru formu (Marshall ve Rossman, 1995) hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular, katılımcılara deneyimlerini anlatmalarına alan açmak amacıyla açık uçlu olmakla birlikte araştırma konusuna bağlı kalarak (Galletta, 2013, s. 47) oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme araştırmacılara; katılımcıların yaşadığı deneyimlerle yakından ilgilenme ve teoriyle ilişkili sorular sorma, görüşmeye yön verme, gerekli durumlarda nazikçe müdahale edebilme ve görüşmeyi netleştirme imkânı sunmuştur (Marshall ve Rossmann, 1995; Galletta, 2013).

Dünyanın farklı bölgelerinde ve farklı afetler için yapılan araştırmalar, kadınların afet sonrasında travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve anksiyete yaşama olasılıklarının erkeklere oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Frankenberg ve diğerleri, 2008; Liu ve diğerleri, 2006; Mills ve diğerleri, 2007; Bryant ve diğerleri, 2014; Başoğlu ve diğerleri, 2002). Bu açıdan araştırmada deprem sonrasında Ankara'ya göç etmiş kadınların yaşadıkları süreci anlayabilmek için gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde kadınların ikincil travma yaşamaları söz konusu olabileceği dşnlmş, bu doğrultuda 15-16-17-18 Mayıs 2023 tarihlerinde ‘‘Kriz-Travma-Yas Danışmanlığı ve Psikolojik İlk Yardım Eğitimi’’ tamamlanarak derinlemesine görüşmelere başlanmıştır. Bu çerçevede atılan tüm adımlar araştırmacının kendi olanakları ile karşılanmıştır. Derinlemesine görüşmelere başlamadan önce afet nedeniyle Ankara'ya gelen kadınlarla yürütülen ABB Kadın Danışma Merkezinin çalışmalarına gönüllü olarak katılmış ve kadınlarla daha önce güven ilişkisi kurulmuş olunduğundan derinlemesine görüşme sorularına ilişkin bir bilgi bu süreçte alınmış ve sorular bu bağlamda oluşturulmuştur. Araştırmacının eğitime katılması ve gönüllü çalışmalara dahil olması araştırmacının kendisini güçlendirme süreçleri olarak işe yaramış ve derinlemesine görüşme soru formunun oluşturulmasında ve soruların daha doğal bir süreçte yürütülmesinde oldukça faydalı olmuştur.

Tüm bu süreçten sonra derinlemesine görüşme soru formu (Ek 1) son haline getirilmiş ve ‘‘Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’’na etik kurul izni için başvuru yapılmıştır. Deprem sonrasında Ankara'ya gelerek ABB bünyesinde hizmet veren aile yaşam merkezlerinde kadınlarla birlikte yürütülen çalışmalara gönüllü olarak katılım sağlayan araştırmacı, derinlemesine görüşmelere, tezin etik açıdan uygunluğuna Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından E-35853172-300-00003017082 sayılı karar (Ek 3) 15 Ağustos 2023 tarihinde onay verildikten sonra, 30 Ağustos 2023 tarihinde başlanmıştır. Mart ayından Ağustos ayına kadar geçen bu hazırlık süreci görüşmelere başlamadan önce zararsızlık ilkesinin hayata geçirilmesi bağlamında bir öz güven, görüşme sorularının son haline getirilmesi noktasında bir farkındalık sağlamış, kadınlar yapılan görüşmelerde güven ilişkisinin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Böylelikle araştırmaya katılan kadınlar da, görüşmelerde kendilerini daha rahat hissettiklerini ifade etmişlerdir.

3.4. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SÜRECİ VE (ÖZ)DÜŞÜNÜMSEL SÜREÇ

Derinlemesine görüşmeler, 6 Şubat depremlerinden sonra afet nedeniyle Ankara'ya zorunlu göç ile gelen kadınlarla, Ankara Büyükşehir Belediyesi bünyesinde hizmet veren bir aile yaşam merkezinde ve bu merkezden sözlü onay alınarak, dikkat dağıtan uyarıcıların olmadığı sessiz bir ortamda, yüz yüze ve gönüllülük esasına bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Aile yaşam merkezi, bu araştırma için görüşmeye uygun bir oda sağlamış ve görüşmelerin kolaylıkla yürütülmesi için destek olmuştur.

Aile yaşam merkezine gelen ve araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen kadınlarla görüşmeler için randevulaşmış, görüşmelerin gerçekleşeceği gün ve saatlerin araştırma öznelerinin müsaitlik durumuna göre planlanmasına özen gösterilmiştir. Araştırma öznelerinin hem görüşme sürecinde kendilerini daha rahat hissetmelerini sağlamak hem de gündelik yaşamdaki koşuşturmaları içinde onları zorda bırakmamak amacıyla görüşmenin yapılacağı gün, araştırma özneleri aranarak öncelikle hâl ve hatır sorulmuş, ardından görüşmenin yapılıp yapılmayacağı teyit edilmiş ve görüşme saati hatırlatılmıştır.

Araştırma öznelerinin görüşme esnasında daha rahat hissetmesi ve araştırma özneleriyle bağ oluşması için kısa ve içten bir sohbetle görüşmelere başlanmıştır. Görüşmelerin bir kısmı araştırma öznelerinin davetleriyle kendi evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu durum araştırma öznelerinin kendilerini ifade etme süreçlerinde daha rahat hissetmeleri açısından etkili olmuştur. Geri kalan otuz görüşme aile yaşam merkezinde görüşmeye uygun bir odada gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelere sonrasında araştırma öznelerinin bir kısmı araştırmacıyı evlerine misafir olarak davet etmiştir. Araştırma süre kısıtlılığı nedeniyle her davet için araştırma öznelerinin evlerine katılamasa da, ABB'ye bağlı aile yaşam merkezinin yemekhanesinde araştırma özneleriyle birlikte vakit geçirmiştir. Bu durum araştırma öznelerinin deprem sonrası yaşam deneyimlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamakla birlikte araştırmaya katılacak farklı öznelere erişmek açısından da önemli olmuştur.

Her görüşme öncesinde derinlemesine görüşme gönüllü katılım formu okunarak araştırma öznelerinin görüşme sürecine ilişkin aydınlatılması sağlanmıştır. Bu etik bağlamda Neuman'ın (2017, s.593-596) da oldukça önem verdiği bir nokta olmaktadır.

Böylelikle aydınlatılmış onamı alınmış katılımcılarla görüşme hem görüşmenin gidişatında güven ilişkisinin devam etmesini sağlamış hem de katılımcıların görüşmelerde deneyimlerini içtenlikle paylaşımlarını sağlamıştır. Araştırma öznelerine görüşme ile ilgili soruları olursa hiç çekinmeden sorabilecekleri, görüşme boyunca herhangi bir rahatsızlık hissedersen istedikleri anda hiçbir neden ya da koşul belirtmeksizin araştırmadan çekilebilecekleri ve istemedikleri konulara değinmeyebilecekleri belirtilmiştir. Görüşmelere başlamadan önce ses kaydı alabilmek için araştırma öznelerinin onayları alınmıştır. Araştırma öznelerine görüşme boyunca paylaştıkları bilgilerin yalnızca araştırma kapsamında ve araştırma sonuçları içinde anonimleştirilerek kullanılacağı belirtilmiştir. Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 34 kadınla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler hassas konuları içerdiğinden araştırma öznelerinin gerçek isimleri yerine kod isimler kullanılmıştır. Bu çerçevede 6 Şubat depremlerinden etkilenen şehirlerin ilçelerinden oluşan kod isimlerin araştırma öznelerinin kendi seçtikleri isimler olmasına özen gösterilmiştir. Bununla birlikte gizliliğin korunması ve kadınların güvenliği açısından kod isimlerin kadınların depremden önce yaşadıkları ilçeler olmamasına dikkat edilmiştir. Araştırma öznelerine konuşmaların ve kimlik bilgilerinin hiçbir şekilde üçüncü kişiler ve kurumlarla paylaşılmayacağı bilgisi aktarılmıştır. Araştırma öznelerinin hepsi görüşmelerde ses kaydı alınmasına izin vermiştir.

Görüşmeler süresince araştırma öznelerinin davranışlarına ve görüşme sürecine dair de notlar alınmış, her görüşme sonrasında sürece ilişkin gözlemler, katılımcıların kod isimleri, görüşme tarihi ve süresini içeren görüşme notları kaydedilmiştir. Daha sonraki görüşmelere kolaylık olması açısından her görüşme sonrasında tüm araştırma sürecinde görüşmeye ilişkin alınan notlar ve ses kayıtları araştırmacı tarafından gözden geçirilmiş ve gerekli eklemeler yapılarak görüşme notları düzenlenmiştir. Böylece, nitel araştırmada önemli olan analiz sürecinin görüşmelerle birlikte başlaması mümkün olmuştur.

Deprem sonrasında Ankara'ya yerleşmiş olan araştırma özneleriyle yapılan bu araştırmada bazı görüşmelerde çeşitli anlarda duygusal anlar yaşanmıştır. Bu duygusal anlarda hazırlık aşamasında alınan "Kriz-Travma-Yas Danışmanlığı ve Psikolojik İlk Yardım Eğitimi" doğrultusunda hareket edilmiştir. Araştırma özneleri iyi hissedinceye kadar kısa bir süre beklenilmiş, gerekli sessizlik sağlanmış, su ve peçete sunulmuş, sonrasında araştırma öznelerine dilerse görüşmeye ara verilebileceği belirtilerek

görüşmeye devam edip edemeyecekleri teyit edilmiştir. Tüm bu süreçte görüşmeler ortalama 30-45 dk sürmüştür.

3.5. ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA

Araştırmada afet nedeniyle Ankara'ya zorunlu göç ile gelen kadınlarla gerçekleştirilen 34 derinlemesine görüşmenin ses kaydı görüşmeler tamamlandıktan sonra Microsoft Word programı aracılığıyla araştırmacı tarafından kelimesi kelimesine yazıya dökülmüştür. Bu süreçte, görüşme notlarından yararlanılarak çeşitli eklemeler yapılmış, araştırma öznelerinin isimleri kod isimler ile değiştirilmiş ve alıntılar anlam bozulması olmadan okunabilirliğin sağlanması için tekrar düzenlenmiştir. Sonuç olarak dökümler toplam 481 sayfa üzerinden analiz yapmaya hazır hale getirilmiştir.

Dökümler analize hazır hale getirildikten sonra Braun ve Clarke (2006) tarafından belirtilen tematik analizin aşamaları izlenerek ve MAXQDA 2020 programı ile tümevarımsal yaklaşım ağırlıkta olarak refleksif tematik analiz (reflexive thematic analysis) yapılmıştır. Analiz sürecinde Braun ve Clark'ın tanımı üzerinden "verilerin yakından tanınması, verilerin kodlanması, temaların aranıp belirlenmesi, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanması ve isimlendirilmesi, raporun yazılması" aşamaları izlenmiştir (Braun ve Clarke, 2006). Braun ve Clarke (2021), bu aşamaların birbirinden keskin sınırlarla ayrılmadığını, doğrusal ve tek yönlü olmadığını belirtmiş, refleksif tematik analizin ilerleyen ancak yinelemeli bir süreç olarak anlaşılması gerektiğine vurgu yapmıştır (Braun ve Clarke, 2021).

Analiz sürecinde dökümler ve görüşme notları birçok kez yeniden okunarak kodlanmış ve bu kodlardan kategorilere ve ilk temalara ulaşılmıştır. Katılımcıların ifadelerine yansıyan farklılıklara, benzerliklere ve ilişkilere, özellikle de toplumsal cinsiyet bağlamında güç dinamiklerine ve sosyal faktörlere özel önem verilmiştir (Andrews vd., 2008; Josselson, 2011). Kodlar daha sonra yeniden gözden geçirilmiş, bir araya getirilmiş ve düzenlenmiştir. Böylelikle kategori ve temaların son hâli belirlenmiş ve tanımlanmıştır. Araştırmacı bu süreçte temaların katılımcıların anlatılarını doğru bir şekilde temsil ettiğinden emin olmak için verilerle (dökümler ve görüşme notları)

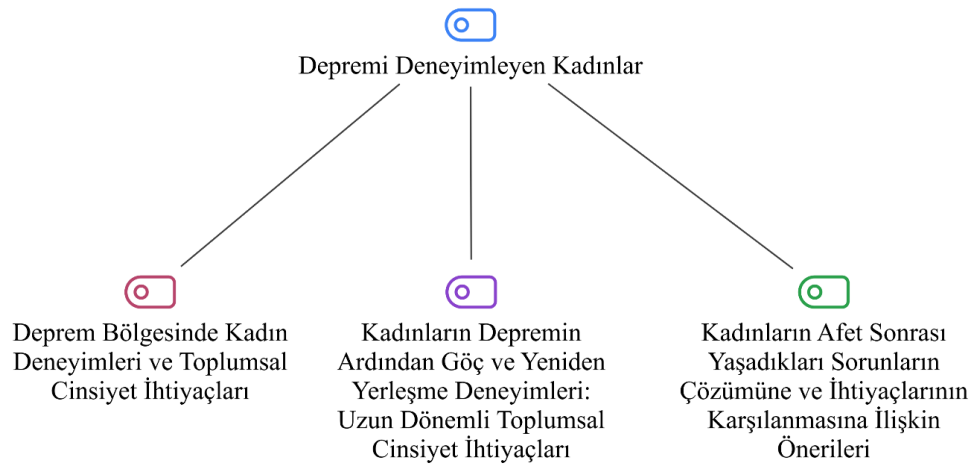
ilgilenmeye ve verileri okumaya devam etmiştir. Bu doğrultuda 68 kod parçası üzerinden toplam 10 kategori ve 3 temaya ulaşılmıştır.

4. BÖLÜM

ANALİZ

Bu bölümde “Deprem Bölgesinde Kadın Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları”, “Kadınların Deprem Ardından Göç ve Yeniden Yerleşme Deneyimleri: Uzun Dönemli Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları” ve “Kadınların Afet Sonrası Yaşadıkları Sorunların Çözümüne ve İhtiyaçlarının Karşılmasına İlişkin Değerlendirmeleri” olmak üzere 3 tema altında toplanan araştırma bulgularına yer verilmiştir.

Şekil 3. Araştırmanın Temaları

4.1. DEPREM BÖLGESİNDE KADIN DENEYİMLERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET İHTİYAÇLARI

Bu bölümde depremin hemen ardından ve depremden sonraki birkaç gün boyunca telefonların çekmediği, deprem artçılarının devam etmesi nedeniyle yıkımların ve ölümleri devam ettiği ve insanların yakınlarına ulaşamadıkları ve seslerini 112 ya da AFAD gibi kurumlara duyuramadıkları için terk edilmişlik, kaygı, tedirginlik içinde kaldığı kriz dönemine ilişkin anlatımları analiz edilmiştir. Bu bağlamda ise araştırma öznelerinin deprem bölgesinden ayrılmadan önceki yaşam deneyimleri üzerinden kadınların kısa dönemli toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını görünür kılmak amaçlanmıştır. Kadınların kısa dönemli kriz süreci olarak da tanımlanabilecek bu dönemdeki yaşam

- "Başını Sokacak Bir Yer" Arayışı
- İnsan Onuruna Yakışmayan Yardım Sürecinde Kadın Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık: "Aşağılıyordu Bazıları"

4.1.1. Yıkımla Birlikte Artan Bakım Yükü: "Bir Taraftan Regline Bez, Bir Taraftan Çocuğuna Bez... Mama"

Bu kategori altında kadınların deneyimleri ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları, kadınların depremin hemen ardından gelen yıkımla birlikte artan bakım yüklerini anlamayı kolaylaştırmak açısından 5 kod ve 5 alt kod üzerinden analiz edilmiştir. Öncelikli olarak depremin hemen ardından "kadınların çocukları için çırpınışı" olarak ele alınabilecek deneyimler; soğuk hava koşulları, yakıt ve yiyecek bulamama gibi zorluklarla karşılaşan kadınlar için çocuklarını soğuktan korumak ve onların temel ihtiyaçlarını karşılamak konusundaki mücadele deneyimleri olarak ele alınabilir. Kadınların "bakım rollerinde yardımlaşma ve dayanışma potansiyeli" tüm bu mücadele sürecinde kadınlar arasında güçlendirici bir etki olarak kendisini göstermiştir. Yardımlaşma ve dayanışmanın yetersiz kaldığı durumlarda ise "ölüm korkusu", "yakınlarına ulaşamama" ve "çocuklarını koruma/koruyamama endişesi" birlikte "bakım yükü ile gelen çaresizlik ve güçsüzlük duygusu" kadınların anlatıları üzerinden kendisini hissettirmiştir. Araştırma öznelinin afet sonrası farklılaşan bakım ilişkileri ve farklı kadınlık deneyimleri ise çoğu zaman bir "kadın kimliğinden çok bir anne kimliği" ile hasta çocuğa sahip olma, yenidoğan çocuk sahibi olma ve gebe olma üzerinden ele alınmıştır. Son olarak "kadınlığın kendini unutturmayan boyutu olarak regl" in afet gibi bir krizde nasıl deneyimlendiğine ilişkin anlatılara yer verilmiştir.

Afet sonrası çocukların bakımı ve güvende olmasına ilişkin bütün sorumluluğun kadınların üstünde olduğu bu süreçte, kadınların kendi yaşamlarını riske atarak henüz yıkılmamış olan evlere girdiklerini ifade eden Çukurova ve bu durumu "kadınların çocukları için çırpınışı" olarak tasvir eden Defne gibi birçok kadın, ısınmak için odun temin etme, soba hazırlama, su taşıma, yemek pişirme, bulaşık/çamaşır yıkama ve hatta çocuklarını daha güvenli bir yere taşıyabilmek için benzin bulmaya kadar birçok sorumluluğu "bakım verme" rolleri gereği "işkence dolu" zor şartlar altında diğer kadınlarla dayanışma ve yardımlaşma içerisinde üstlendiklerini anlatmıştır:

“Zaten elektrik kesildi, eve giremiyorsun ama bahçede boş bir yer vardı tek katlı, hani 4 katlı apartmandan daha iyi bir yer diyelim. Oraya bir soba kurduk, yemeği biz orada yapardık. Tulumbadan su çektik ve arabada yattık. Bir tane çadır geldi uzaktan akrabalarımızdan, içinde 50 kişi kalıyorduk, küçük bir yer. Zaten yardım gelmedi. Kimin evinde ne varsa ondan getirip hep beraber o bahsettiğim yerde kadınlar olarak yemeği yapıyorduk, erkekler de yemeğini yiyor ve daha emniyetli bir yere geri dönüyorduk. Ama o bahsettiğim yerde biz yemeğimizi yapıyorduk. Tulumbadan su çekip eşyaları yıkıyorduk. Eve girip bir şeyler çıkarabiliyorduk biz sağlam kalan. Genelde yük zaten hep kadınlardadır bu durumda.” (Çukurova, 35 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Genelde kadınlarımız orada çocuklar için bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Kimse kendini artık düşünmüyordu. Hani konu komşu çocuğa ısınması için çay içiriyorduk. Benim etrafımdaki bulunduğum yerde genelde çocuk olayı vardı ve kadınlar çocukları için çırpınıyordu ve benzin bulabilmek için çırpınıyorlardı (şehir ismi)’dan çıksınlar diye. Çocukların bir mikrobik olay, bir soğuk algınlığı ya da bir yaşadığı depresyon var, çocukların da yaşadığı bir korku var. Hava çok soğuktu zaten. Hayatımda yaşamadığım soğuğu yaşadım ben (şehir ismi)’da. Yani çocuklar üzerinde çok fazla hani endişe vardı annelerin gözünde, kadınların gözünde.” (Defne, 43 yaşında, lise mezunu, bekâr, çalışmıyor, 1 hafta deprem bölgesinde kalmış)

“Çok endişeliydiler çocukları adına, birilerini korumak için. Hani sürekli ateş yakmaya çalışıyorlar. Çocukları ısıtmaya çalışıyorlar, doyurmaya çalışıyorlar. Güvende olmalarını sağlamaya çalışıyorlar. Depolar düşmek üzereydi. Çocukları oradan uzak tutmaya çalışıyorlardı. Bütün sorumluluk kadınların üstündeydi.” (Göksun, 21 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, psikolojik danışman, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

“İlk 2 gün işkence doluydu. Aç yattık. Yani ısınma yönünden mangalımız vardı. Mangala dışarıda köz yapıp küçük çadıra geçirip içeride ısındık, zehirlenme vakası olur ya da olmaz bunu hiç düşünmeden. Çünkü o kadar soğuktu ki eksileri gördük. Sürekli sallanıyoruz, başka çaremiz yoktu. Allah razı olsun kendisinden, yengem sürekli dışarıda mangalı yakıp odun kırıp onu hazırlarken o soğukta inanın her bir parmağının 3 parmak kalınlığında olduğunu gördüm. Allah ondan razı olsun, gerçekten bizi idare etti. Yani bir kişi böyle çıkıp fedakârlık yaptı. Çünkü ben içeride kalmak zorundaydım. Çocukları ikide bir örtüyorum, dışarı çıkmak istiyorlar. Yani onların başında durmak lazımdı. Sürekli bir şeyler içmeleri için küçük tüp bulduk, onu ısıtıp kendi imkânlarımızla çay falan yapmaya çalıştık.” (Pazarcık, 41 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 2 çocuğu var, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bu noktada araştırma öznelerin “kadınlar olarak”, “pişiriyorduk”, “yapıyorduk”, “yıkıyorduk” gibi ifadelerinden yola çıkarak, kadınların üzerlerindeki yükü ve psikolojik baskıyı azaltmak için kendi içlerinde yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olduklarını söylemek mümkün görünse de afet sonrası hızlı toparlanma ve uzun süreli olumsuz etkilerin önlenmesi açısından bu yardımlaşma ve dayanışma potansiyelinin daha

organize hale getirilmesine ihtiyaç olduğu da söylenebilir. Bu noktada, afet gibi kriz durumlarında kadınların yüklendiği ağır bakım sorumluluklarının arttığını ortaya koyan çok sayıda araştırma (Enarson ve Chakrabarti, 2009; Dominelli, 2013), resmi afet toparlanma desteğinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bunun sonucu ise, kadınların hem kendi hanelerinde hem de yerel toplumda enformel, ücretsiz bakım hizmetlerinin çoğunu üstlenmeleri nedeniyle dünya genelinde afetlerin etkilerinden uzun sürede kurtulamaması, dolayısıyla kendi maddi kayıpları ve psikososyal refahları için destek arama becerileri ve kapasitelerinin olumsuz etkilenmesi olmaktadır (Alston, 2013). Nitekim bu araştırmada da kadınların hikayeleri, deprem sonrası “ölüm korkusu”, “yakınlarına ulaşamama” ve “çocuklarını koruma/koruyamama endişesi”yle birlikte afet gibi olağanüstü koşullarda üstlenilen bakım yükünün çaresizlik ve güçsüzlük duygularıyla deneyimlendiğini, dolayısıyla psikolojik sağlıklarının olumsuz etkilendiğini açıkça göstermektedir. Örneğin toplumda kadın olmanın “çaresizliğe düşmek” ve “her şeyi yüklenmek” anlamına geldiğini belirten Küçükdalyan ve Belen, kadın oldukları için üstlendikleri bakım rolleri nedeniyle arama kurtarma çalışmalarına katılamamanın yarattığı çaresizliği şöyle anlatmıştır:

“Güçsüzsün. Hani o an şey düşündüm böyle. Hiçbir şeyim olmasa, erkek olsam ve rahatça istediğim ortama girsem. Ben çocuklarımdan önce annelere de ulaşmak isterdim mesela. Çünkü ben annelere falan biraz daha böyle düşkünüm. Allah'ım o 3 gün benim için inanılmaz bir şeydi.” (Küçükdalyan, 35 yaşında, ortaokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Valla ben neyden gıcık olmuştum biliyor musun? Sadece şu kurtarma alanında böyle kadınlara çok şey yapmıyorlardı ya. Yani hani böyle biz çok yardım edemiyorduk ya o beni çok rahatsız ediyordu. Hani erkekler daha çok şey yapıyordu ya. Bir şey yapamıyorsun. Çok isterdim. Benim en çok istediğim şey eğer bir daha dedim deprem olursa, inşallah olmaz, yani niye biz de gidebiliriz, biz yapabiliriz yani, gördük zaten bunları yaşadık.” (Belen, 40 yaşında, lise mezunu, evli, 1 çocuğu var, çalışmıyor, yaklaşık 2-3 hafta deprem bölgesinde kalmış)

Afet sonrası süreçte arama kurtarma ve yardım süreçlerine aktif katılımın, kadınların toparlanma süreçlerine iyi geldiği literatürce de ele alınan bir konudur (Enarson & Chakrabarti, 2009; Enarson, 2012). Nitekim deprem sonrasında göç ettiği şehirdeki yardım çalışmalarına dâhil olmanın kendilerine iyi hissettirdiğini ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcılardan Arsuz, deprem sonrası geldiği şehirde yardım

çalışmalarında bulunan gruplara dâhil olduğunu ve deprem bölgesindeki çok sayıda insana yardım ulaştırdığını şu sözlerle anlatmıştır:

“Aslında toplumda hep kadına sus olayı vardır. Bu her zaman böyledir. Hani kadın çok konuşmayacak, sesi çok çıkmayacak olayları vardır, bunu depremden sonra da yaşadık maalesef ki. Aslında ben buraya geldikten sonra çok insana yardımcı oldum, bazı gruplara üye olduk işte ve onlara yardım gönderdik. Ben de hani ben bunu yaşamış bir insan olarak bunun için çalıştım. Orada bir sürü yere ulaştım. Hiç yardım gitmeyen insanlara yardım gönderdim. Bu beni çok motive etti. Bir şeye yaramış olmak aslında. Bu konularda çalışmış olmak beni genellikle motive etti. Çünkü ulaşıyorduk o insanlara. Ve onlara o ürünlerin gitmiş olması, bana ettikleri teşekkür, onların mutluluğu her şeye bedeldi bence. Ben bu şekilde genellikle burada en başlarda yapmaya çalıştım.” (Arsuz, 34 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 17 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bulgular birçok kadının, deprem sonrası arama kurtarma ve deprem bölgesindeki yardım çalışmalarında aktif bir şekilde yer alabilmeyi çok istediği hâlde bu çalışmalara katılamadığını göstermektedir. Afet sonrası çalışmalarda yer alamayan kadınlar bu durumun tamamen toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili olduğunu açık bir şekilde ifade etmiş, kendilerini dışarıda bırakılmış hissetmişlerdir.

Bu noktada araştırma bulguları, farklı kadınlık deneyimlerinin dikkate alınması gerektiğini de göstermektedir. Bu araştırma özelinde engelli, hasta ya da bir çocuğa sahip olmanın ya da gebe olmanın bu süreçteki deneyimin kendini tamamen unutmak olarak ortaya çıktığı ve bu bağlamda önceliğin bakımından sorumlu oldukları kişilerin daha güvenli bir alana taşımak olduğu görülmektedir. Örneğin araştırma öznelere yenidoğan bebeği ve lösemi geçmişi olan bir oğlu olan Sivrice ve depremi hamile olarak deneyimleyen Kale, depremi “kadın kimliğinden çok bir anne kimliği”yle deneyimlediklerini, yıkılan binaların dahi farkında olmadıklarını şu şekilde anlatmışlardır:

“Psikolojimiz alt üst oldu. Zaten bir yandan deprem psikolojisi, acaba ölü müyüz bir şey olur mu, çocuklarımızı nasıl koruruz düşüncesiyle birlikte bir de hani sorumluluklarımızı tam anlamıyla devam ettirme. Bir de ilkel şartlarla devam ettirme süreci içerisindeydik, çok zordu ... [] ... Anne olduğum için önceliklerim genelde çocuklarım oldu. Kendimden çok hep onları ön planda düşündüm. Onları nasıl çıkarabilirim, nasıl indirebilirim? Mesela oğlumu normalde öyle hijyenik bir ortama koymuştuk ki hiçbir şekilde ilk 3 yıl tedavi sürecimizde dışarıdan tek bir kişiyi almamıştık. Ama birden ben onu bir sürü kişinin bulunduğu bir çadırın içine almak zorunda kaldım. Nakil sonrası ikinci yılındaydık ve ben hiçbir şekilde

bu kadar rahat böyle kalabalıklara girmiyordum. Onların hepsinin arasında kendimle ilgili bir şey olup olmadığı hakkında bir fikrim yok. ... []... Hani o an sadece bir kadın kimliğinden çok bir anne kimliği vardı üstümde ... []... Bir anne kimliği ile sadece çocuklarım için ne yapabilirim, onları nasıl koruyabilirim? İkinci günden itibaren oğlum gün boyu maskeyle gezmekten kaynaklı ağzında aflar çıkmaya başlayınca işte o noktadan sonra artık burada duramayacağımı düşündüm." (Sivrice, 39 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 5 gün deprem bölgesinde kalmış)

"Kız kardeşimin de bebeği vardı. Eltisinin de bebeği vardı. Bayağı zorluklar çekiyorlardı ve bebekler hiç durmuyordu. Sanki hissediyorlardı. Ağladıklarında sarsıntılar oluyordu. Ağladıktan 5 dakika sonra sarsıntılar oluyordu. Yani o derece huzursuzlardı, hiç durmuyorlardı. Sürekli ağladılar, o bebekler çok perişan oldu. Genelde çocuklar, bebekler, onlarla uğraştık. Kendimize hiç vakit ayıramadık. Bilemiyoruz yani, artık neyimiz var neyimiz yok hiç düşünemedik. Çocukların karnını doyurmakla ve onları temizlemekle uğraştık. Yani kendimize vakit ayıramadık ... []... Sadece ne oluyor diye anlamaya çalışıyorsun sen. Bir de çocukların sağlığını düşünüyorsun sen, hani onları kurtarma şeyindesin sen, yani hiç binanın yıkıldığını dahi görmedim ben. Yarım saat sonra farkına vardım. Hani çocukları kurtarma derdinde, ısıtma derdinde... Dışarısı buz gibiydi. Kar vardı bayağı, yarım metre kar vardı sitenin bahçesinde. Onları (çocukları) ısıtma, onları kurtarma derdindeyken hiç o şeye girmedim. Yani bina yıkılmış mı, yıkılmamış mı hiç görmedim orayı." (Kale, 41 yaşında, ortaokul mezunu, evli, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 6 gün deprem bölgesinde kalmış)

Kadınlığın kendini unutturmayan bir boyutu olarak regl olma haline vurgu yapan Darende'nin anlatımı ise, regl için hijyen ürünleri ve bebek bezi gibi malzemelerin acil ihtiyaçlar olmanın ötesinde kadınların erkeklerle daha eşit hissetmelerini sağlayan stratejik bir toplumsal cinsiyet ihtiyacı olarak değerlendirilebileceğine dikkat çekmektedir:

"Hani burada cinsiyet ayrımı yok. Ayırmak istemiyorum da hani erkek bir köşeye çekiliyor. Ona yapışan bir çocuk yok. Onun regl olma durumu yok yani. Ama kadın bir taraftan çocuğuna, bir taraftan kendine, bir taraftan regline bez, bir taraftan çocuğuna bez. Ne bileyim mama falan. Yani hepsini koyduğunuz zaman ya inanın kadını vurdu ya başka kimi vurabilir yani? Hani acımasız bir ayrım olmasın, yani erkek bireyler de alınmasın ama kadını vurdu kesinlikle." (Darende, 49 yaşında, yüksek lisans mezunu, eşiyile ayrı yaşıyor, çalışmıyor, 1 hafta deprem bölgesinde kalmış)

Sonuç olarak, kriz anının olumsuzluklarından olabildiğinde arınabilmesini sağlayacak kriz sonrası toparlanma desteklerinin, kadınların depremle birlikte artan bakım yükü ile zorlaşan gündelik yaşam deneyimlerini dikkate alacak bir perspektifle ele alınması gerekmektedir. Bu noktada farklı kadınlık deneyimlerinin bakım yükü açısından yarattığı farklılaşan zorluklar, afet sonrasında acil olarak atılacak adımlar ve geliştirilecek destekler

açısından dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda gerek araştırma bulguları gerekse literatür, engelli, yenidoğan, hasta, yaşlı ve farklı yaş gruplarındaki çocukların spesifik ihtiyaçlarına, kadınların üreme sağlığı ile ilgili ihtiyaçlarına ve yalnız yaşayan kadınların ihtiyaçlarına dair farkındalıkla hazırlanacak yardım kolilerinin ve organize edilecek desteklerin önemini göstermektedir. Kriz altındaki gündelik yaşamı kadınlar için kolaylaştıracak olan bu destekler, aynı zamanda kadınların var olan ataerkil eşitsizlikler karşısında kendilerini koruyabilmeleri ve depremin yarattığı travmayı daha kolay sarabilmeleri için önemlidir. Bu noktada ise, özellikle zorunlu olarak başka bir şehre yerleşme ile kriz anı yaşantılarının yarattığı travmatik etkiler ve eşitsizliklerle özel olarak ilgilenilmesi gerektiği söylenebilir.

4.1.2. Bir Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Meselesi: Mahremiyet ve Güvenlik Endişesi Altında Hijyene Ulaşma Mücadelesi

Bu kategori altında depremin hemen ardından kadınların karşılaştıkları en önemli sorunlar, kadınların toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını görünür kılacak şekilde 2 kod ve 3 alt kod üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda geleneksel ataerkil kodlarla beslenen mahremiyet endişesi ve güvenlik sorunları, kadınların lavabo, tuvalet ve hijyen ihtiyaçlarını karşılarken büyük zorluklarla mücadele etmesi olarak ele alınmıştır. Ataerkil kodlarla beslenen mahremiyet ve güvenlik endişesine ilişkin olarak kadınların anlatılarında en dikkat çeken noktalar, regl olduklarında ya da pede ihtiyaç duyduklarında ya da ulaştırılan yardımlar içerisinde iç çamaşırı ve regl pedi alırken utanç duymaları, gündelik yaşamda öncelikli ihtiyaçlar olarak banyo yapma, tuvalete girme ya da üst değiştirme gibi ihtiyaçlarını karşılayacakları ya da güvenle uyuyacakları kapalı bir alan bulamamaları olmuştur. Bu süreçte ise kadınlar en dezavantajlı kadın gruplarını genç kızlar olarak tanımlamışlardır.

Kadınların depremlerle birlikte öncelikli ihtiyaçları olarak gündeme gelen hijyenik pedler ve kadın iç çamaşırları, birçok kadının hikayesinde ulaşılması güç bir ihtiyaç olarak tanımlanmıştır. Bu durum gerek bu ihtiyacı görmeyen ve bu malzemeleri öncelikli olarak sunmayan yardım hizmetlerinden gerekse regl olmanın “konuşulmaması ve saklanması gereken ayıp, kirli, gizli bir konu olarak görüldüğü sosyal norm” (Aldanmaz ve Eskitascioglu, 2022, s. 6) olarak görülmesiyle ilişkilidir. Bu noktada, Altınöz, “Çok özür

dilerim, ben o gün regl olmuşum. Her yerim batmıştı onları tedarik edemedim” diyerek hijyenik pedin ve Küçükalyan *“İşte üstten ben çamaşırsızdım, öyle yatıyorum. Öyle de kaldım”* diyerek iç çamaşırı malzemelerinin deprem gibi afetler sonrasında öncelikli ihtiyaçlar arasında olduğunu vurgulamıştır.

Bununla beraber görüşmelerde araştırma öznelinin büyük bir çoğunluğu depremin hemen ardından yaşadıkları korku ve stresten dolayı regl olduğunu ifade etmiştir. Depremden kurtulan kadınlar regl dönemlerinde pede ulaşamadıkları için enkaz altındaki evlere geçmek zorunda kalmışlar ve yaşadıkları zorlukları şöyle anlatmışlardır:

“Ben korkuyla evimin hani apartmanın duvarları yıkık olmasına rağmen ben o korkuyla o endişeyle o stresle, ben o yıkık eve geçtim kendime ped alabilmek için. Onu ben alamadım oradan. Çok farklı bir duyguydu. O andaki ruh halini anlatmak imkânsız.” (Defne, 43 yaşında, lise mezunu, bekâr, 1 hafta deprem bölgesinde kalmış)

“Gereksinim duyduğum ihtiyaçlar kadın olarak. Depremin etkisiyle bir sürü kadın zaten orada regl oldu. Buna ben de dahilim, kızlarımız, yeğenlerim falan. Öncelikle bunun üstesinden gelmeye çalıştık. Evet, evlere girmek zorunda kaldık sonrasında korkuyla tabii ki. Bunları halletmeye çalıştık. Onun dışında kendimizi çok zaten düşünemiyorduk. Çocuklarımız vardı çünkü.” (Reyhaneli, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

Buna ek olarak ise Yeşilyurt ped ve kadın iç çamaşırı gibi malzemelere ilişkin yardımların öncelikli ihtiyaçlar olarak gönderilmediğine ve mahremiyeti gözeterek sunulması gerektiğine dikkat çekmektedir:

“O ihtiyaçlarımızı, depremin 16 günü orada kaldık, karşılayamadık. Karşılayamadık yani hani yardım da geldiyse ki geldi ama ilk etapta yemeğe yönelik geldi. Hani bunlar daha sonradan gelen yardımlardı ...[.]... Bir okulun bahçesine ihtiyaçları getirip böyle dizdiler. İşte şampuanlar, havlular, iç çamaşırları, pedler. Ondan sonra ayakkabılar, montlar, yiyecekler ayrı ayrı böyle. Hani herkes kimin ne ihtiyacı vardıysa orada gidip alıyordu. Ama dediğim gibi işte hani o zor süreçte iç çamaşırlarıydı, pedlerdi, bunları alırken birazcık daha böyle utanıyorsunuz, çekiniyorsunuz. Belki de hani toplumumuzda kadının böyle hep bir geride durması, hep bir kadının bu gibi şeylere ayıp deyip de arka plana atması bundan kaynaklanıyor bence. Hani bu sadece depremde yaşadığımız bir sıkıntı olarak değil. Bu toplumumuzun, kadınlarımızın toplumda, kadınlarımızın genel bir sıkıntısı.” (Yeşilyurt, 51 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 16 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bu koşullarda Yayladağı, genç kızlar için regl dönemlerinde ped bulma süreçlerinin daha olumsuz şekilde deneyimlendiğine ilişkin gözlemlerini ise şöyle anlatmıştır:

“Genç bir kız regl olmuş yani işte dedim ya sokaktayız falan. Ped yoktu. Ped var mı, yalvarırım bana ped verin falan diye söylediklerinde ped yok, yukarı kimse çıkamıyor. Ben arabadakini verdim, benim arabam karavan gibidir, ped de vardı verdim, İkincisinde yedek yok, atlet verdik kendisine, atleti kesti ped olarak kullandı. Ama genç kızlar bunu kabul etmek istemediler. Yürüyemedi falan böyle bir zorluk yaşadı.” (Yayladağı, 48 yaşında, lise mezunu, evli, 1 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

Dolayısıyla afet yardım çalışmalarında kadın sağlığı açısından oldukça önemli olan hijyen ihtiyaçlarına yönelik yardımların göz ardı edilmesi ya da geç ulaşması, bu malzemelerin mahremiyet gözetilmeden sunulması, kadınların depremin yarattığı tüm olumsuz koşullar içerisinde kaygılarını arttıran, hayatlarını riske attıkları ya da kadın hastalıklarına açık bir şekilde ortada kaldıkları bir süreç olarak deneyimlenmiştir. Bu süreçte ise en dezavantajlı grup genç kızlar olarak tanımlanmıştır.

Depremin hemen ardından tuvalet ve banyo ihtiyaçlarını gidermek ya da üst değiştirmek için güvenli ve mahremiyetin sağlandığı bir alanın olmaması, kadınları sağlıkları ve güvenlikleri açısından riskli durumlara sokmuş ve açık alanlarda geçici çözümler bulmaya zorlamıştır. Araştırma özneleri, tuvalet, su ve elektriğin olmadığı koşullarda karla ellerini yıkadıklarını, banyo ve giyinmek için can güvenliklerini riske atarak evlere girdiklerini, tuvaletin olmaması ve hijyen sorunu nedeniyle su içmediklerini ve yemek yemediklerini; tüm bu koşullarda kadınların idrar yolları ile ilişkili sağlık problemlerinin arttığını anlatmışlardır:

“Üçüncü günü su içmez olduk. Neden biliyor musunuz? Tuvalete geçmemek için. Çünkü tuvalet ihtiyacımız oluyor. Eve geçsek sallanıyoruz, artçılar çünkü sürekli hissediliyor. Eee şey, çok affedersiniz yani artık gece karanlıkta geçemiyorsunuz biliyorsunuz her an sallanacağımızı. Birinci kat olsa bile içeri geçemedik annemde. Bahçede ağaçlar var şöyle artık bakardık, eşim dururdu böyle artık herkes anlardı artık çok affedersiniz artık sokakta hani bahçenin ağacın altında yapar olduk korkudan artık. Bu sefer üçüncü gün su içmez olduk sırf tuvalete geçmemek için. İnanın yemek yemez olduk. Neden? Çünkü eve geçemiyoruz. Sırf tuvaleti kullanmayalım diye.” (Antakya, 58 yaşında, lise mezunu, evli, 1 çocuğu var, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Su çok az bulduğumuz için az az içiyorduk. Bu da bizde özellikle kadınlarda bazı problemler yaşattı. Mesela idrar yollarıyla ilgili falan. Hani bir yandan soğuk alıyoruz, bir yandan suyu az içiyoruz. O tür problemler olmuştu.” (Reyhanlı, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Ne yapsan bir erkek falan var böyle. Tuvaletime gidememiştım ve ben o gün otobüs biletimi aldım, geldim biliyor musun? Banyo da yapamıyorsun, mesela ben

çadırda banyo yapmıştım. Suyu doldurdum, çadırın içindeydik böyle. Hani yerde halı falan da yok ya, mesela halı şurada var, burası boş toprak. Ben burada böyle kafamdan aşağı dökmüştüm. Sonra baktım olacak gibi değil. Dışarı çıktım valla herkesin ortasında kıyafetin üstüne kafamdan aşağı su dökmüştüm. Ne yapayım başka yapacak yer yok.” (Belen, 40 yaşında lise mezunu, boşanma sürecinde, çalışmıyor, yaklaşık 2-3 hafta deprem bölgesinde kalmış)

“Yani en önemlisi temel ihtiyaç tuvalet yoktu. Yani hani nasıl söylenir bilmiyorum ama o zaman haya denen bir şey kalmamıştı. Çadır kayınvalidemin böyle bir odun için yapmış olduğu bir yerdi. İhtiyaçlarımızı göremiyorduk. El yıkamayı unuttuk inanın ki, çünkü sular yok, elektrik yok. Karla ellerimizi yıkıyoruz ama hani şu an mesela elimize bir şey dediği zaman yıkama ihtiyacı duyuyorum. O an el yıkamayı unuttuk.” (Bağlar, 35 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

Yeşilyurt, kadınların güvenlik ve mahremiyet ihtiyacının yaşamın her alanında hissedildiği ve uyumunun bile riskli olduğu deprem sonrası koşulları şöyle anlatmaktadır:

“Yani illaki etkiliyor sizi. Özellikle kadın olmak her zaman, her şartlarda daha ağır, artı böyle bir afette daha ağır. Hangi birini anlatayım, hangi birini söyleyeyim? Daha zor şartlarda olan kadınlar vardı. Daha zor şartlarda olan kız çocukları vardı. Ben yine de kendimi şanslı görüyorum. Hani o çadırların içinde insanlar çadır kapmaya çalışıyor. Rastgele insanlar kapıyı açıyor, hani kapı değildir, bir perdedir çadırınki. Bir perde, açıyorlar, giriyorlar. Biz yine de şanslıydık herhalde. O dönemde yine de şanslıydık. İnkâr etmeyelim. En azından o aracın içinde yatıyorduk. En azından hani ne bileyim orada 2 saat de olsa tedirgin de olsan uyuyabiliyordun. Kadın olmak her dönemde zordur. Hele ki böyle afet dönemlerinde, böyle şey dönemlerde daha zordur. Ne bileyim bir erkek gibi değilsin, bir erkek çamaşırını, üstünü tişörtünü, pantolonunu açıkta da değiştirebiliyor ama bir bayan öyle değil mesela.” (Yeşilyurt, 51 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, 16 gün deprem bölgesinde kalmış)

Ataerkil kodlarla beslenen mahremiyet ve güvenlik ihtiyacının giderilememesi tüm kadınlar için ciddi sağlık sorunlarına yol açarken, gelişim çağındaki genç kızlar üzerindeki baskıların ve güvenlik risklerinin daha da fazla olabileceğine dair anlatılara da rastlanmaktadır. Örneğin Elbistan ve İslahiye'nin gölge veri olarak kullanılabilir olan anlatımları, genç kızların deneyimlerini görünür kılacak daha spesifik araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

“Komşumun 4 tane çocuğu var, torunları çadırda hâlâ yatıyorlar. Dışarıda yıkıyor kız çocuğunu, 3 tane böyle 10 yaşlarında. Yıkıyor dışarıda valla leğen içinde koyuyor bu karda bu kışta” (Elbistan, 64 yaşında, eğitim durumu yok, eşi

depremden önce vefat etmiş, bekâr, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 2 ay deprem bölgesinde kalmış)

“Ben mesela yeğenimi arıyordum. Annen diyor ki yemek yemiyorsun ama diyor teyze ben yemek yersem tuvalete gitmem gerekecek ve şu an daha evin içine de giremiyoruz ağır hasarlı. Doğru dürüst çadırda da kendimi rahat hissetmiyorum. Genç kız 18 yaşında. Kız neredeyse yemek yiyip su içmez olmuştu.” (İslahiye, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde kalmış)

Sonuç olarak deprem gibi afetlerde kadınların ve genç kızların, mahremiyet ve güvenlik ihtiyaçları nedeniyle ciddi zorluklarla karşı karşıya kalabildikleri bilinmektedir (Enarson & Chakrabarti, 2009; Erman ve diğerleri, 2021) ve bu araştırmanın bulguları da bunu doğrulamıştır. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve ataerkil yapıların bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlama sosyal hizmet açısından bakıldığında, afet yönetimi süreçlerinde kadınların ve genç kızların özel gereksinimlerini dikkate alan müdahalelerin gerçekleştirilmesi gerektiği açıktır. Bu doğrultuda deprem sonrası gerçekleştirilen çok sayıda araştırmada kadınların güvenli ve erişilebilir tuvalete ihtiyaç duydukları, kadınların ve kız çocuklarının güvenlik ve mahremiyet gibi spesifik ihtiyaçlarına yanıt verecek güvenli alanların oluşturulması ve bunun özellikle mahallelerde ve kırsal alanlarda acilen yapılması gerektiği belirtilmiştir (UN Women, 2023; UN Women, 2023; UN Women, 2023). Bu açıdan afet bölgesinde kadınlara özel hijyen paketlerinin dağıtımını, geçici barınma alanlarında kadınlar için ayrı ve güvenli tuvalet ve banyo imkânlarının sağlanması oldukça önemli olmakla birlikte, bu imkanların mahremiyet ve güvenlik hissini sağlayacak çalışmalarla birlikte sunulması stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının karşılanması açısından da oldukça önemlidir. Çünkü, anlatılardan da anlaşıldığı üzere, güvenlik ve mahremiyetle ilgili sorun ve korkuların büyük çoğunluğu toplumsal cinsiyet temelli şiddet riski ile ilişkilendirilmektedir. Bu süreçte ise, çok daha korunmasız ve zarar görebilir konumda kalan genç kızların ihtiyaçlarını dikkate almak gerektiği ortaya çıkmıştır.

4.1.3. "Başını Sokacak Bir Yer" Arayışı

Bu kategori altında kadınların “başını sokacak yer” olarak tanımladıkları barınma yeri arayışları, güvensizlik ve göç etme kararlarıyla ilişkilenen ihtiyaçları 3 kod ve 3 alt kod

üzerinden ele alınmıştır. Afetin ardından kadınlar soğuk hava koşullarından korunabilmek için yoksun, güvensiz ve kalabalık ortamlarda kalmıştır. "Güvenli" ancak sürdürülebilir olmayan tek seçenek olarak arabada kalan kadınların ise sağlığı olumsuz etkilenmiştir. “Başını sokacak yer” bulma süreci, dezavantajlı konumları nedeniyle bekâr ya da çocuklarıyla birlikte yalnız yaşayan kadınlar ve gebe kadınlar açısından çok daha zorlu geçmiştir.

Depremi ardından güvenli bir ortam olmadığı için çok korktuklarını ve yaşadığı çevrede bazı kadınların tacize maruz kaldığını belirten Arsuz’un anlatımı, güvensizlik koşullarının toplumsal cinsiyet temelli şiddetle bütünleşerek ne kadar ağır olduğunu göstermektedir:

“Depremden sonra biz orada güvenliğimiz sağlanmadığı için namusumuz için çok korktuk. Çünkü bir sürü kişi oraya dadandı maalesef ki. Bu benim en çok üzüldüğüm noktaydı. Biz deprem gibi bir şeyi yaşadık bununla uğraşırken... Kadınları korumak erkeklerin göreviydi ve bütün gece dışarıda oturuyorlardı. Bizim yaptığımız o naylon barakanın önünde yatıyorlardı. Maalesef böyle bir problem vardı, taciz olayları vardı. Evet bunu yaşadık. Bu çok büyük bir eksiklikti. Ben isterdim, askerimizin polisimizin orada olmasını çok isterdim. En büyük üzüntüm buydu. Biz buna korktuk. Genç kızlarımıza korktuk. Ya utanç verici bir şey aslında. Sanırım depremden daha ağır geldi bu şeyler. Bazı kadınların bunu yaşamış olması beni çok etkiledi.” (Arsuz, 34 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 17 gün deprem bölgesinde kalmış)

Afet sonrasında depremden kurtulan kadınların birçoğu herkes gibi soğuk hava koşullarından korunabilmek için araba, odunluk, sera, pazar çadırı gibi kendilerini yoksun ve güvensiz hissettikleri kalabalık ortamlarda kalmıştır. Geçici olarak dahi kalmaya elverişli bir yer bulamayan kadınlar için arabalar, gerek ısınmak gerekse güvenlik sorunlarından kısmen de olsa kurtulmak için kalabildikleri mekânlar olmuştur. Ancak bu durumun sürdürülebilir olmadığı ve sağlık açısından olumsuzluklar yarattığı ifade edilmiştir. Örneğin Ankara’ya gelmeden önce “yaklaşık 8-9 gün” arabada kaldığından bahseden Küçükalyan, “Buraya geldikten sonra ben 10 gün boyunca doğrulamadım çünkü kemiklerim ağrıyordu.” diyerek, göçe zorlayan sürecin yarattığı sağlık sorunlarına değinmiştir. Çoğu kadın için 25-30 kişilik, kimileri için ise 350 kişilik çadırlarda yaşamak, bir yandan “başlarını sokacak bir yer” bulmak iken diğer yandan “yaşanabilir” bulunmayarak başka bir şehre göç etme kararlarında etkili olmuştur. Bu konuda *Bağlar*’ın

anlatımı, çoğu kadının barınma problemleri ile yaşanamaz hale gelen bir kentten zorunlu olarak göç etmek durumunda kalma hikayelerini özetler niteliktedir:

“Her yer çamur, çadırın içi buz gibi yani bez çadır düşünün. Bu yani deprem çadırları gibi değil. Orada en az 25-30 kişi kalıyorduk. Yani uzak yakından akrabalar hani oraya sığınmak zorundaydık. 3 gün kaldık olacak gibi değildi. Hani çocuklarla yapılacak gibi değildi. Ondan sonra biz (şehir ismi) 'ye çıkmaya karar verdik, eşim de yanımdaydı. Biz 3 gün boyunca çadırda kaldık. Soğuk yedik. Ayaklarımız buraya kadar ıslaktı. Sırayla bekliyorduk ki sobada kurutalım da biri suya gitsin, biri yemeğe gitsin, zor şeyler bunlar.” (Bağlar, 35 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

Kadınların hikayeleri, “başını sokacak bir yer” arayışının güvensizlik, korku ve yetersizlik duyguları içerisinde deneyimlendiğini gösterirken, bu süreç özellikle bekâr ya da yalnız yaşayan kadınlar açısından çok daha zorlu biçimler almış görünmektedir. Bu durum, büyük oranda, bakım sorumlulukları nedeniyle yardım dağıtımlarından haberdar olma ve yardımlara erişim açısından kadınların dezavantajlı konumuyla ilişkilidir. Bu koşullar, bekâr ya da çocuklarıyla birlikte yalnız yaşayan kadınların sadece çadır gibi “başını sokacak bir yer” bulamamaları açısından değil, gıdaya ve çocukları için gereken temel ihtiyaç malzemelerine erişim ya da soğuktan ve güvensizlikten korunma açısından da olumsuz koşullara herkesten daha fazla maruz kalmalarına neden olmuştur. Araştırma bulguları, yaşanabilecek bir çadır bulmanın zorluğunu, çadır bulunsa bile yangın, su baskını, akrep ve yılandan korunamama gibi birçok sorunla karşılaşılabilildiğini, yalnız kadınların çocuklarıyla birlikte uzun süre dışarıda, şanslıysa yetişkin çocuklarıyla birlikte yaşamak zorunda kaldıklarını, tüm bu koşullarda ise özellikle kadınların çocuklarla birlikte hasarlı evlerde yaşamaya devam ettiklerini göstermektedir:

“Oradaki herkes gibi gıdadan önce insan çadır aradı. Çünkü yağmur yağıyor, başını sokacak bir yer istiyorsun. Ben anneme çadır bulamadım 3 ay boyunca. Kendi muhtarımı arıyorum açmıyor. Birçok yerle iletişime geçiyorum elimde çadır geçmiyor... [çadır bulsan bile]...çadırlarda yılanlar çıkıyor, akrepler çıkıyor. Benim geldiğim haftası koca bir çadır yandı. Site mi derler artık ne derler? Mesela koca bir çadır yeri yandı yani. İnsanlar gerçekten çaresiz (şehir ismi) 'da ve şu an şimdi de sellerin altında kalmış çadırlar var, konteynırlar var, su basmış.” (İskenderun, 35 yaşında, üniversite mezunu, boşanma sürecinde, hamile, çalışmıyor, 5 ay deprem bölgesinde kalmış)

“Köyde evi olan ablam bir haftadan sonra çıktı şehirden. Ona maalesef çadır bulamadık gerçekten ne yaptıysak. Koltuklarını dışarı almış yağmur dindikten sonra. Yağmur dinince koltuklarını dışarı çıkarmış, dışarıda ateş yakmışlar bana hatta resmini atmıştı. (Şehir ismi)'e yetiştiği zaman ablam bildiğiniz hani sanki

sobaya sokup çıkarmışsınız gibi böyle simsiyah, hani öyle bir durumdaydı. Bir hafta ablam dışarıda yaşadı çocuklarıyla beraber.” (Erzin, 48 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

“İşte ablam zaten konteyner talebinde bulundu. 3 ay oldu hala sonuç yok. 3 aydır ablama konteyner çıkmadı. Eniştemin o şartlarda çalışmasına rağmen çıkmadı. Ablam da mecburen evli oğlunun evinde, bir ev tuttular, çocuk var, kış önümüz. Ablam da oğluyla birlikte yaşıyor mecburen. Kiralar korkunç. Korkunç ya önüne neden geçilmediği büyük bir soru zaten.” (Haliliye, 49 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Bazıları hala hasarlı evde oturuyorlar. Mesela kızım geldi buraya çocuklarını getirdi. Ama kayınvalidesi, kayınları hala evde oturuyorlar. O da tehlikeli hem de çok. Hâlâ sallantılar var, devam ediyor, bir de evler hala çöküyor. Yani mesela hasarlı ev daha hasarlı oluyor.” (Kâhta, 69 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 9 çocuğu var, çalışmıyor, 2 ay deprem bölgesinde kalmış)

Literatür bu gibi durumlarda yalnız yaşayan, tek ebeveyn olarak çocuklarına bakmak durumunda kalmış olan ya da gebe kadınların, karşılaşılabilecekleri fiziksel, cinsel, psikolojik şiddet ve istismar gibi farklı tür toplumsal cinsiyet temelli şiddet risklerine dikkat çekmektedir (UN Women, Mart 2023; UN Women, Nisan 2023; UN Women, Mayıs 2023; UN Women, Temmuz 2023; Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023; EŞİK, 2023). Bu noktada depremi hamile olarak deneyimleyen Kale, gerek güvensizlik koşullarından gerekse soğuktan korunabilmek için arabada kalmayı denediğini ancak gerek arabadaki kalabalıkla birlikte ortaya çıkan havasızlık gerekse sıkışıklık nedeniyle bunun pek mümkün olmadığını, bu nedenle hiç tanımadığı kişilerin evine “misafir” olmak zorunda kaldığını ve yaşadığı rahatsızlığı anlatmıştır:

“Depremden hemen sonra arabada bir gün kaldık. Arabanın havası... Bir de kalabalıktı. Klima da açıktı bir baygınlık geçirmişim. Ben uyuduğumu zannettim. Kardeşim dedi bayılmışsın. Kasılmaların olmuş, bebek dahi karnında kasılmış dedi. Bayağı zorlanmışsın dedi. Ben uyuduğumu zannetmişim. Hani rahatsız olduğumu hissettim. Başım dönüyor, rahatsızım oturabilir miyim dedim. Hani oturacak bir yer de yoktu, çocukları kaldırdık oturdum, o ara baygınlık geçirmişim ...[.]... Oturduğumuz yerde gözümüzü kapatıp yatıyorduk. Yani yer dardı. Sağ olsun bir abi evini açtı ama 4 aileydik. Hani erkekler de vardı, kadınlar da vardı. Onun için rahat edemiyordum. Hamileydim bir de. Onun için hiç şey yapamadık. Yani bayağı zorlandık. Çok şükür sıcaktı, sıcak sadece sıcaktı.” (Kale, 41 yaşında, ortaokul mezunu, evli, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 6 gün deprem bölgesinde kalmış)

Sonuç olarak, kadınların, barınma, gıda ve hijyenle ilgili malzemelerin öncelikli olarak karşılanmasını, kadınların gündelik yaşamı hızla normalleştirmek için gerekli olan pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları olarak ifade ettikleri görülmektedir. Bu noktada, bu

malzemelerin güvenli bir şekilde temini ve güvenli ortamlar oluşturmak için gerekli önlemlerin alınması gerekliliği toplumsal cinsiyet temelli şiddet riskinin önlenmesi açısından stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla ilişkilendirilmektedir. Nitekim BM Kadın Birimi tarafından afetten yaklaşık 3 ay sonra yayınlanan değerlendirme raporunda, kadınların ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin güvenli, insan onuruna yaraşır ve ayrı bir barınma yerine ve burada kendilerine ve bakmakla sorumlu oldukları kişilerin bakımını sürdürmek için ihtiyaç duydukları temel malzemelere acil ihtiyaçları olduğu, aşırı kalabalık ortamların kadınlar ve çocuklar için ek güvenlik riskleri oluşturduğu ve kadına yönelik şiddet oranının artmasına neden olduğu vurgusuyla birlikte ifade edilmiştir (UN Women, 2023).

4.1.4. İnsan Onuruna Yakışmayan Yardım Sürecinde Kadın Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık: “Aşağılıyordu bazıları”

Bu kategori altında, kadınların yardımların adaletsiz ve insan onuruna yakışmayan biçimlerde sunulduğuna dair anlatımları ile yardımların adaletsiz ve insan onuruna yakışmayan biçimlerde sunulmasının toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle kadınlar açısından nasıl “hakaret” dolu, “aşağılayıcı” ve “yetersiz” bir süreç olarak deneyimlendiğine ilişkin boyutlar 2 kod ve 4 alt kod üzerinden ele alınmıştır.

Bu bağlamda genel olarak kadınların anlatımları, bölge halkının depremin hemen ardından acil olarak ihtiyaç duydukları ve devlet kurumları tarafından yapılan yardımların geç geldiği, yardımların gönüllü insanlar, sivil toplum kuruluşları ve belediyeler aracılığıyla bölgeye ulaştırıldığı ve ulaştırılan yardımların dağıtımının gönüllü insanlar tarafından sağlandığı, devletin resmî kurumlarının arama kurtarma çalışmalarında yetersiz ve geç kalması nedeniyle birçok kişinin enkaz altında veya enkazdan çıkarıldıktan sonra hastalıktan yaşamını kaybettiğine dair hikayelerle doludur. Dolayısıyla kadınların çoğunun, tüm süreci adaletsizlik olarak gördüğü ve kendileri ölüme terk edilen kişiler olarak ele aldıkları görülmektedir.

Görüşmelerde çok sayıda kadın afet sonrası arama kurtarmaya yönelik yardımlar bölgeye geç ulaştığı için çok sayıda insanın hayatını kaybettiğini ifade etmiştir. Araştırma öznelerinden Pazarcık depremin ardından resmî kurum ve kuruluşların arama kurtarmaya

yönelik çalışmalara 3.günden sonra başladığını, insanların “*sanki ölüme terk edildi*”ğini belirtmiş, insanların çok zor koşullarda kendi imkânlarıyla enkaz altındakilere ulaşmaya çalıştıklarını dile getirmiştir. Göksun ise yardımların geç gelmesi nedeniyle insanların enkaz altında hayatını kaybetmesinin yanı sıra yine yardımların geç ulaşması sebebiyle birçok insanın hastalanarak hayatını kaybettiğinden bahsetmiştir. Depremin hemen ardından ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik sunulan yardım ve hizmetlere ilişkin değerlendirilmelerinde ise çok sayıda katılımcı devletin resmî kurumlarının yetersiz kaldığını, yardımların gönüllü insanlar, sivil toplum kuruluşları ve belediyeler aracılığıyla bölgeye ulaştırıldığını ve ulaştırılan yardımların dağıtımının gönüllü insanlar tarafından sağlandığını ifade etmiştir:

“Yani çok ölüme şahit oldum. Önce bizi kurtarın deyip ertesi gün sesinin çıkmadığını duydum. Yani yardım konusunda 3 güne kadar hiç kimseye yardımcı olunmadı. Sanki ölüme terkedildi insanlar, bu durumda ben de olabilirdim. Hani orda ben de çocuklarım da hayatımızı kaybedebilirdik. Yardım amaçlı hiç resmi yönden yardım almadık, kimse almadı, kendi imkânlarıyla insanlar kurtuldu ilk 3 gün, 3 günden sonra yardımlar gelmeye başladı. Ama bazı kişiler için iş işten geçmişti, ölen ölmüştü. Zaten hem eksileri yaşıyorduk. Hem çok fazla yağış vardı. Ama yardım konusunda çok geç kalındığını düşünüyorum.” (24. Görüşme, Pazarcık) *Çok kişi hastalandı. Hasta olan da çok kişi oldu. Benim halamı çıkardılar enkazdan mesela ama hastalıktan öldü. Yani o an ihtiyaçlar çok karşılanamadı. Tamam, 10 şehirde birden deprem olmuştu. Herkesin ihtiyaçlarını karşılamayı beklemiyoruz ama ölen kişilerin cesetlerini çıkarmaya bile gelmediler. Çok sonra geldiler. Yaklaşık 20 gün sonra falan geldiler.* (Göksun, 21 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, psikolojik danışman, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Mesela üstünde belediye adları yazan kamyonlar var, içinden neye ihtiyacın varsa veriyorlardı. Yatak, kıyafet, yastık, kuru gıda. Sonlara doğru yardım geldi ama AFAD değil ha, AFAD diye bir şey yoktu. Belediyeler vardı. Mesela kek gelmişti bize çıkmadan bir gün önce. Kaynıma diyorum ki bu nereden geldi. Bir bayan dedi arabasına doldurmuş, kendi emeğiyle, kendi arabasıyla gelip dağıtıyor dedi. Çok çok gönüllü insan gördüm çıkmadan. (30. Görüşme, Çukurova) Mesela bizim köyde 2-3 yerde konteynirlarda yemek yapıyorlar, dağıtıyorlar herkese. İsteyen yemek yiyebiliyor ama hükümetten değil, yani yetkililerden değil, kendileri yapıyor gönüllü insanlar.” (Kâhta, 69 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 9 çocuğu var, çalışmıyor, 2 ay deprem bölgesinde kalmış)

“Ya organizasyon tamamen sıfır. Mesela televizyonda şey gösterdiler. Atılan kıyafetler... İlk başta herkes gelip kendi ihtiyacı olanı aldı gitti. Orada kalan kıyafetlerin atılması değil, orada belli bir yerde biriktirilmesi gerekiyordu. Çünkü bir kış daha geliyor, insanların gene onlara ihtiyaçları oluyor ya yazlık ya

kışlıktır. Onların orda atılmış olması bence o depremzedenin değil, orda bu işi yapanların suçu.” (Çukurova, 35 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Yardımlar adaletsiz dağıtılıyordu, bazılarının haberi olmuyordu, bazıları çift çift alıyordu. Evet, yardımlar geldi ama nereye gitti, kimler alabildi? Acaba bir de takip edilebildi mi, gerçekten doğru dağıtılabilir mi? Mesela koca bir alan kuruldu, yardımlar geldi. Muhtarsan içinde çalışanın varsa ne bileyim bir torpilin geçiyorsa transitini, arabayı her neyse doldurup doldurup getirebiliyorsun. Ama kimsen yoksa, bir köyün bir ucundaysan gidip bir koli alacak bir araban yoksa, ya da ne bileyim o çadıra ulaşacak bir gücün yoksa, aç kalıyorsun. Hiç kimse sana o kapına yardımı getirmiyor. Hiç kimse demiyor ki neye ihtiyacın var. Yani dediğim gibi torpilin varsa yardımın var. Ama gidecek, alacak, yapacak bir şeyin, gücün yoksa biri gelip senin kapını çalıp da yardıma ihtiyacın var mı pek denmedi. He insanlar çabaladı mı? Bak haklarını inkâr etmeyeyim, çabalayanlar da oldu ama işte adil olmadı. Onu demek istiyorum. Mesela benim eşimin evine 100 tane koli geldiyse belki bir çadırın içine bir tane iki tane gelmiştir öyle söyleyeyim yani.” (İskenderun, 35 yaşında, üniversite mezunu, boşanma sürecinde, hamile, çalışmıyor, 5 ay deprem bölgesinde kalmış)

İskenderun’un afet bölgesine ulaştırılan yardımlara ilişkin “*muhtarsan içinde çalışanın varsa ne bileyim bir torpilin geçiyorsa... doldurup doldurup getirebiliyorsun*” şeklindeki ifadesi toplumdaki güç ilişkilerinin yardımlara erişimde nasıl rol oynadığını göstermektedir. Bunun en önemli yansıması da toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kırılğan kılınan, kaynaklara erişimi sınırlı olan ve afetle birlikte kırılğanlıkları artan kadınların yardım dağıtım yerlerine gidememesi ve yardım malzemelerinden faydalanamaması olmuştur. Dolayısıyla afet sonrası yardımların toplumsal cinsiyete duyarlı olmadığı, kadınların hakları gözetilmeden adaletsiz bir şekilde sunulduğu açıkça görülmektedir. Kadınların ifadeleri afet sonrası etkili bir müdahale ve yardım dağıtımı için gerekli olan planlama ve koordinasyona işaret etmekte, afetlere hazırlıklı olmanın önemini göstermektedir. Afetlerde etkili bir müdahale ve afetlere karşı dayanıklılığın arttırılması için afet riskinin azaltılması amacıyla yürütülen hazırlık çalışmalarında kadınlar da aktif olarak yer almalıdır. Afete hazırlık çalışmalarında söz sahibi olan kadınlar, afet sonrası kadınların yaşayabileceği sorunları ve ihtiyaçları öngererek, toplumsal cinsiyete duyarlı hizmet ve politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Buna ek olarak, kadınlar yardımların sunum biçiminin rencide edici ve aşağılayıcı olduğunu anlatmışlardır. Örneğin, “*tırın içinden fırlatıp fırlatıp aşağı*” atılan yardımları “*hakaret*” olarak değerlendirdiklerini ve çoğu durumda bu ilk yardımlardan hiçbir fayda elde edemediklerini belirtmişlerdir. Erkeklerin atılan yardımları kapma kargaşası

içerisinde ise, eğer yardımları almaya kadın olarak gitmişlerse yardımlara erişme şansının kalmadığını, kadınlara sadece kenarda “durup ağlama”nın kaldığını anlatmışlardır:

“Başlangıç çok kötüydü. Yardım geldi. Yardım çok çok geldi ama insanlarla yardımı dağıtanlar bir türlü bağdaşamadı maalesef. Ben ilk yardım almaya gittiğim zaman orada mesela şey kutularını düşünün, şöyle tekli olanları koli şeklinde, onu böyle yırtıp insanların üzerine döküyorlardı. Bu şekilde dağıtılıyordu ve ben hiçbir şey almadım. Kenarda durup sadece ağladım, izledim, evime geri döndüm hiçbir şey almadan. Yani bu şekilde yapanlara üzüldüm. (4. görüşme Arsuz) Böyle tırın içinden fırlatıp fırlatıp aşağı atmak çok yani hakaret anlamında çok ağırdı.” (İslahiye, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde kalmış)

Araştırma öznelerinin ifadeleri, afet sonrası bağlamda insan onuruna ve saygınlığına yakışır, hak temelli, toplumsal cinsiyete duyarlı bir yardım dağıtım sürecine duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymuştur. Dolayısıyla afet sonrası sunulan insani yardımların; kadınların ve toplumsal cinsiyete dayalı bakım rolleri gereği bakımlarından sorumlu oldukları çocukların ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenlenmesi, insan onuruna saygılı ve hak temelli bir yaklaşımla sunulmasının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlanması açısından oldukça önemli olduğu görülmektedir. Nitekim görüşmelerde çok sayıda kadın, afet sonrası sunulan yardım ve hizmetlere ilişkin kendilerinin ve bakmakla sorumlu oldukları çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamadıklarını dile getirmiştir. Araştırma öznelerinden Reyhanlı, afet sonrası kendisine sunulan bir yardımda oğlunun yaşını belirttiği hâlde yaşına uygun olmayan kırtasiye malzemeleri olduğunu ve bu tür yardımların mevcut ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olmadığını ifade etmiş, afet sonrası yaşadığı şehirde konteyner başvurusunda bulunan Sivrice ise kendisine ulaştırılan konteyneri “küme” benzeterek içerisinde banyo, tuvalet ve eşya olmadığını belirtmiş, uygun barınma koşullarına sahip olmayan konteyner yardımını iade ettiğini dile getirmiştir:

“Valilikten ama hangisi bilmiyorum. Bize birtakım eksiklerimizi sordular, gönderdiler. Bir şeyler işte battaniyesiydi, ayakkabısıydı, falan filan ama çok faydalı olmadı bize açıkçası. Burada naz yapıyorum gibi algılamayın lütfen. Şöyle mesela kırtasiyeye yardımında yaşını söylediğim halde, mesela oğlum 12'ye geçti ama ona anaokulu ayarında boyalar bilmem neler...Mesela bunlar bence yardım yapmak için yapılmış şeyler, gerçekten ihtiyacımızı karşılayan şeyler değildi. Ben onları küçük çocuklara dağıttım yani. Zaten ben istememiştım, hani siz zorladınız, işte söyleyin dediler o kurumda. Söyledik, dalga geçer gibi mesela bu tür şeyler. Ha var mı gerçekten iyi denk gelen, erzak yardımı yapıldı. Bu bizim için önemliydi

özellikle kaldığım yerde, bu bana iyi hissettirdi.” (Reyhanlı, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Zaten konteyner kentlere çoğu insan isim yazdırıyor. Hiç kimseye gelmiyor. Ben kendi adıma söyleyeyim, ben konteynır kente başvuruda bulunmadım. Çünkü ben kendi bahçemde oraya konteyner gelmesini talep ettim. Ama bana gelen konteyner bildiğiniz bir adet kümesti, içinde ne banyosu var ne bir şey. Hiçbir şey yoktu yani. AFAD’a başvuru yapmıştım. Bana gelen sadece katlamalı bir tane oda, içinde de hiçbir şey yok. Yani bildiğiniz kümesten bir farkı yoktu. Banyosu da yoktu. Banyosu da bir buçuk ay sonra gelmiş diğerlerine. Ben onu görünce tabii ki de iade ettim. Sonrasında içine koltuk göndermişler.” (Sivrice, 39 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, 5 gün deprem bölgesinde kalmış)

Katılımcılardan Erzin kronik hastalığı olan kızı için Kızılay’a gıda yardımı başvurusunda bulunduğunu, kendisine ulaştırılan yardımın bir paket küflü ekmekten ibaret olduğunu ifade etmiş, afet sonrası yaşadığı yerde belediyeye başvuru yapan Belen ise kendisine bir defaya mahsus sunulan yardımın yeterli miktarda ve ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olmadığını aktarmıştır:

“Benim ortancam hem diyabet hem çölyak. Ben Kızılay’a bildirmiştim bunu. Buraya geldiklerinde ben koli geldi sandım. Tek ekmek, bir paket ve küflüydü. Tarihi 5 gün geçmişti. Ben orada bir kızı kenara çektim dedim ki böyle böyle oldu kızıma. Tamam dedi arkadaşlarım adına özür dilerim ben sizinle ilgileneyeğim. Tek defaya mahsus kart verildi, market kartı ama kızıma yine de hiçbir şey gelmedi.” (Erzin, 48 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Dördüncü gün dediler kaldığın belediyeye başvuru yap başvurduk. Hala bir yardım gelmedi. Sadece bana bir kilo havuç, bir kilo patates, bir kaşar peynir, birkaç bir şey getirmişler, sanki ben kapalıyım, kapalı kıyafet getirmişler 3 tane hepsi oydu.” (Belen, 40 yaşında, lise mezunu, boşanma sürecinde, 1 çocuğu var, çalışmıyor, yaklaşık 2-3 hafta)

Darende ise afet sonrası bölgeye ulaştırılan yardımların adaletli bir şekilde dağıtılmadığını, yardım amacıyla gönderilen bazı çadırların satışa çıkarıldığını ve kadınların yardımlara erişemediğini belirtmiş, yardımlara erişemeyen kadınların hijyen pedi gibi acil ihtiyaçları karşılanmadığı için çok büyük zorluklar yaşadığını şekilde ifade etmiştir:

“Ya regl dönemine denk gelmişseniz, bu çok berbat bir şey, hiçbir şey yanınızda yok. Hiçbir dükkân yok açılacak, yani açılmaz zaten. Kadın olunca özel durum onda çok sıkıntı yaşadık. Yani çok affedersiniz, hani ped falan bulamıyorsunuz. Tekrar ediyorum. Bunu üstüne basa basa söylüyorum, gelen yardımlar var, size gelmiyor. Öncelik dağıtılan siz değilsiniz yani. Ya işte belli kişiler alıyor. Yani siz

anlayın artık şahit oluyorsunuz buna. Hani işi farklı bir yere götürmeye korktuğum için çekindiğim için şey yapamıyorum. Yani afette torpil işler mi? Torpilli çadırları olanlar oluyor. Bir telefonla çadır ayıranlar oluyor mesela. ... Mesela çadırlar biliyorsunuz o dönem hani satılma olayları oldu. Hani gündemdeydi daha sonra. Biz onu orada gördük, herkes çadırları alamıyordu, hani belli kişiler alabiliyordu.” (Darende, 49 yaşında, yüksek lisans mezunu, eşiyle ayrı yaşıyor, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 1 hafta deprem bölgesinde kalmış)

Afet bölgesinde belirli yerlere ulaştırılan yardımlardan faydalanamayan kadınlar, afet bölgesinde kaldıkları süre boyunca kendileri ve çocuklarının temel gıda ihtiyaçlarını gideremediklerini, yoksunluk ve yoksulluk içinde “zor günler yaşadık” larını, “aç kaldık” larını şu şekilde ifade etmiştir:

“Bazen yemek pişirirlerdi. Bizden uzak ya, gidip bazen alırdık bazen alamazdık. Zor günler yaşadık. Kim bir parça ekmek bulursa dünya sanki onundu. Çok sefillik çektik. Ne dükkân kaldı, ne market, ne bir şey, her şey yıkıldı.” (Elbistan, 64 yaşında, eğitim durumu yok, eşi depremden önce vefat etmiş, bekâr, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 2 ay deprem bölgesinde kalmış)

“Yani oraya giden yardımlar evet, bir sürü yardım gitmiş. Öyle duyduk biz, gitmiş. Ben sekizinci gün (afet öncesi yaşadığı şehir) ’dan çıktım. Hiçbir şey görmedim ben o süre zarfında yardım olarak. Sadece gönüllü bir hayırsever kendi arabasıyla, su ve lavaş ekmek vardı altılı paket. Su ister misiniz dedi. Böyle buram düğümlenerek elinden onu aldım. Çocuklara dedim ki bu var, bununla idare etmek zorundayız. Yani sıfır.” (Küçükdalyan, 35 yaşında, ortaokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

Araştırma öznelerinden Karaköprü, bölgeye ulaştırıldığı söylenen yardımları görmediğini, afet sonrası artan yoksunluk ve yoksulluk sorunu nedeniyle çocuklarının açlığını giderebilmek için çöpten ekmek aldığını ifade etmiştir. Benzer şekilde afetin ardından 3 gün boyunca kendilerine hiçbir şekilde yardım sağlanmadığını belirten Altınözü, ekmek alabilmek için saatlerce sırada beklediklerini ve temel gıda ihtiyaçlarını kendi imkânlarıyla karşılamaya çabalarken çok büyük zorluk çektiklerini aktarmıştır.

“Şöyle söyleyeyim, hiçbir şey yoktu zaten hiçbir şey. Ben çocuklar aç diye çöpten ekmek aldığımızı da biliyorum. Hani orada orayı yağmaladı, burayı yağmaladı bu muhabbet aslında çok da şey değil. Çünkü hiç insanların yiyeceği bir şey yok. Hani çok yardım geldi 4 gün boyunca? Ben yardım görmedim, kime geldi o yardım? Yoktu yani ortada. Sadece üçüncü günü yanlış hatırlamıyorsam bir akşam bir çorba verildi, o da böyle şey gibi hani adamın eli giriyordu içine artık. Hani çocuklar görmesin içmezler hesabına gidip alıyordum hani onlar içsin.” (Karaköprü, 28 yaşında, açıköğretim lise eğitimine devam ediyor, bekâr, 1 evlilik yapmış, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Bize hiç yardım sağlanmadı, hiç yardım. Biz kendi imkanlarımızla aldık. Yani kendi imkanlarımızla yemeğimizi, içmemizi, işte kahvaltımızı, ekmeğimizi kendi

imkanımızla hatta sıraya girerek. Saatlerce biz ekmek kuyruğuna girdik orada sırf ekmek alabilmek için. Sonra gittik marketçiden yalvardık bir şeyler verin, bir şeyler içirelim şu çocuklarımıza. Kendi paramızla aldık. 2 meyve suyu, 2-3 tane bisküvi, bir tane peynir 350 tl para ödedim ben. O kadar vicdansızlardı yani. Bize hiçbir şey verilmedi ilk 3 gün, hiçbir şey. Oradayken hiçbir şey almadık.”(Altınözü, 37 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 2 çocuğu var, düzensiz işçi, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

Dolayısıyla, kadınların bakım sorumlulukları gereği bakmakla yükümlü hissettikleri kişilerin ihtiyaçlarını gözetmeyen ya da güvenlik ve mahremiyeti dikkate almayan yardım ve destekler, kadınlar için bir anlam ifade etmemektedir. Bu bağlamda ise, bulgular özellikle yalnız yaşayan, eşinden boşanmış kadınların toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkla karşılaşma hallerinin dikkate alınması gerektiğine dikkat çekmektedir. Örneğin, Yeşilyurt, eşinden ayrı olan bir kadına karşı tanık olduğu azarlama olayını şöyle anlatmaktadır:

“Ben (depreme yakalandığı şehir)’dayken karşılaştım. Bu deprem süreci içerisinde hani kadın eşinden ayrı çocukları var. O çocuklara yardım almak için çırpınıyor, didiniyor. Kadını azarlıyorlar, sen almıştın 3 tane verdim, 5 tane verdim, dün verdim bugün yine geldin. Yani o depremin zamanlarında yaşadım.” (Yeşilyurt, 51 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 16 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bu açıdan yalnız ebeveyn kadınlar için toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıklara özel dikkat edilmesi ve bu ayrımcılıkların şiddetle ilişkilendiğinin görülmesi gerektiği açıktır. Nitekim, deprem bölgesine ulaştırılan yardımlara; şiddet uygulayan eşler, eşlerin yakınları ve boşanma sürecinde oldukları erkekler tarafından el koyulduğu görülmüştür. Bu konuda İskenderun ve Küçükdalyan’ın anlatımları, yardımlara erişimde kadınların güçsüz toplumsal konumlarından kaynaklanan toplumsal cinsiyet temelli şiddetle ilişkilenen sorunların dikkate alınması ihtiyacını göstermektedir.

“Benim eşim mesela transit transit eşya getirdi ya. Ben bak o eşyaların içindeydim, gördüm yani transitleri. Ama sadece gördüm o kadar, ben onlardan hiçbir şey faydalanamadım. Yani diyorum ya bir ocağımı ayırıp bana bir koli bile veremedi. Kendi yemeğimi kendim yapamadım. Hepsi kilit altında bacasının elinin altındaydı. Yemek yapacağım bana malzeme vermedi. Yani herkes diyor, yardım gönderdik evet ama kime gitti acaba gerçekten ihtiyacı olan alabildi mi? ...Arkadaşlarım bana koli gönderdiler, gıda gönderdiler. O gönderdikleri de zaten elime geçmedi. Benim annem deprem sabahı yağmurda kaldığı için ben bir haftalık evliyken annemi yoğun bakıma götürdüler. Ben gece yarısı ambulansın önünü kestim. Bir hafta gittim 8-9 gün annemin yanında kaldım. O süre içerisinde

gelen yardımları sevgili görüncem aldı ve bana asla göstermedi. Yırtık bir poşetin içinde 3-4 tane affedersiniz külot, atlet o da çocuk atleti, birkaç tane çorap, bir tane ev terliği. Bana döndü dedi ki bütün eşyalarını dedi hep komşular aldı. Etrafta komşu falan yoktu, 2 amcasıgil vardı sadece.” (İskenderun, 35 yaşında, üniversite mezunu, boşanma sürecinde, hamile, çalışmıyor, 5 ay deprem bölgesinde kalmış)

“Mesela benim teyzemin barınmaya ihtiyacı oldu. Bir çadır bile alamadı. Eşi aldı, eşiyile sıkıntıları var, eşinin kafası attı ve onu çadıra sokmadı. Ama aile başı bir çadır verilmişti mesela. Hani diyorum ya bir şeyler yapılırken en azından böyle ayrıntılı önüne arkasına bakılarak yapılsın. Sadece üstü kapalı geçirtilerek bir şeyler yapılıyor gibi görünmesin.” (Küçükalyan, 35 yaşında, ortaokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

İskenderun’un aktardıkları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin deprem sonrası katmanlaşarak devam ettiğini göstermektedir. İskenderun’un yardımlara dair “*sadece gördüm o kadar, ben onlardan hiçbir şey faydalanamadım.*” şeklindeki ifadesi ve yardımlardan faydalanmaya ilişkin kontrolün eşi ve eşinin akrabalarında olduğunu belirtmesi, afet sonrası bağlamda toplumsal cinsiyet rolleri ve güç dinamiklerinin kadınları nasıl olumsuz etkilediğine dair çarpıcı bir göstergedir.

Sonuç olarak kadınların deprem bölgesinde yaşadıkları kısa döneme ilişkin; bakım yüklerinin arttığı, çocuklarının ve kendi temel ihtiyaçlarını karşılamak için büyük mücadele verdiği, “*başını sokacak bir yer*”, yakıt, yiyecek ve gıda bulamama/ulaşamama gibi zorluklarla karşılaştığı, mahremiyet ve güvenlik endişesi duydukları, güvensiz ve kalabalık ortamlarda kalmak zorunda kalan kadınların taciz ve şiddet riskiyle karşı karşıya kaldıkları, hijyenik pedler ve iç çamaşırlarına erişimde büyük zorluklar yaşadığı, tuvalet ve banyo ihtiyaçlarını karşılamak için güvenli alanlara ihtiyaç duydukları, artan bakım yükleri nedeniyle arama kurtarma çalışmalarına katılmadıkları için çaresizlik ve güçsüzlük duygusu yaşadıkları, yardımlara erişim sürecinde insan onuruna yakışmayan muameleyle ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz kaldıkları görülmüştür. Tüm bu süreçte dezavantajlı konumları nedeniyle bekâr ya da çocuklarıyla birlikte yalnız yaşayan kadınlar ve gebe kadınların, genç kızların daha çok zorlandıkları ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar ya da bu dönemde karşılanmayan ihtiyaçlar, kadınların göçle birlikte geldikleri şehirdeki adaptasyon, toparlanma ve yeniden bir hayat inşa etme süreçlerini derinden etkileyen boyutlardır. Bu açıdan deprem bölgesinde kısa döneme ilişkin kadın deneyimlerinin ele alınması, deprem sonrası göçle birlikte yerleşilen kentteki sosyal

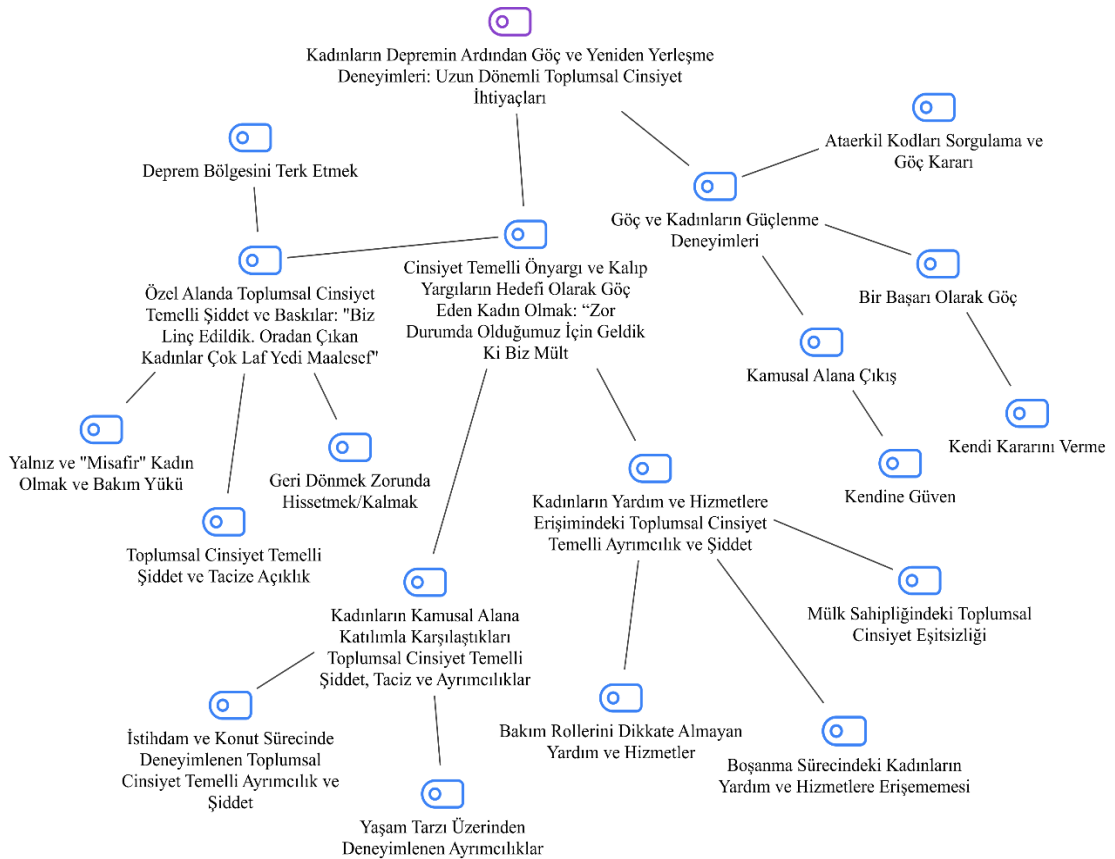
hizmet müdahalelerinin de ne türden toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına odaklanarak geliştirilmesi gerektiğine dair ipuçları sunması açısından oldukça önemlidir.

4.2. KADINLARIN DEPREMİN ARDINDAN GÖÇ VE YENİDEN YERLEŞME DENEYİMLERİ: UZUN DÖNEMLİ TOPLUMSAL CİNSİYET İHTİYAÇLARI

Bu tema altında afet sonrası yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalan kadınların, göç ettikleri şehirde toplumsal cinsiyetle ilişkilenen sorunları ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları analiz edilmiştir. Kadınların anlatımlarından yola çıkarak üretilen bulgular ise 2 kategori altında ele alınmaktadır. Bu kategoriler, şu şekildedir:

- Cinsiyet Temelli Önyargı ve Kalıp Yargıların Hedefi Olarak Göç Eden Kadın Olmak: *“Zor Durumda Olduğumuz İçin Geldik Ki Biz Mülteci Değiliz.”*
- Göç ve Kadınların Güçlenme Deneyimleri

Şekil 5. Kadınların Deprem Ardından Göç ve Yeniden Yerleşme Deneyimleri: Uzun Dönemli Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları Temasının Kategorisi, Kod ve Alt Kodları

4.2.1. Cinsiyet Temelli Önyargı ve Kalıp Yargıların Hedefi Olarak Göç Eden Kadın Olmak: “Zor Durumda Olduğumuz İçin Geldik Ki Biz Mülteci Değiliz.”

Bu kategori altında deprem nedeniyle göç etmek zorunda kalan kadınların karşılaştıkları cinsiyet temelli önyargı ve kalıp yargılar ile bunların yarattığı sorunlara ilişkin deneyimleri 3 kod ve 9 alt kod üzerinden ele alınmıştır.

Araştırmada deneyimlerine odaklanılan kadınların birçoğu kendilerinin “mülteci” olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Bu tanımlama, büyük oranda gerek deprem bölgesinde kalanlar gerekse de yeni yerleştikleri şehir olan Ankaralıları tarafından olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalmalarını, kendilerini “hiçbir yere ait hissedememeleri” anlamına gelmektedir. Kadınların da anlatılarında sıklıkla rastlanan ve bir toplum içerisinde herhangi bir nedenle farklı olarak görülenlere yüklenen “öteki”, “yabancı”, “azınlık”, “göçmen” misafir, mülteci, sığınmacı gibi tanımlamalar, içeriğinde biz ve onlar ayrımını barındırmaktadır. Çoğu zaman bu kimliklendirmeye ilişkin tanımların altında, etnik merkezlik yatmakta ve küçümseme, dışlama ve ayrımcılıklarla ilişkilendirilmektedir (Bauman, 2010). Bu bağlamda, etnik merkezlikle ilişkilenen önyargılar ve kalıp yargılar çeşitli dış gruplara yönelik önyargılarla bütünleşerek (Cunningham ve arkadaşlarına, 2004, s. 1333), depremden kurtularak yaşamlarını yeniden kurmak için farklı bir kente göç eden kadınlar için işlemlenmiş görünmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, depremden kaçarak Ankara’ya yerleşmek zorunda kalan kadınlar açısından ortaya çıkan önyargı ve kalıp yargıların Türkiye’ye başka bir ülkeden savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan Suriyeli ve diğer toplumlara yönelen kalıp yargılarla benzeştiği ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla ilişkilendiği görülmektedir. Görüşülen kadınların kendilerinin “mülteci” olarak görülmesine ilişkin karşı çıkışları ise, bu açıdan bir hak talebi olarak görülebilir. Bu “mülteci” kadın olma halinin ise, anlatılarda üç boyutta kadınlar açısından toplumsal cinsiyetle ilişkilenen önyargı ve kalıp yargılarla ilişkilendiği görülmektedir. Bunlardan ilki, kadınların deprem bölgesini terk etmesi ile aileleri tarafından deneyimledikleri toplumsal cinsiyet temelli baskılar, ikincisi ve üçüncüsü ise Ankara’ya zorunlu olarak göç ettikten sonraki süreçte hem kamusal alanda hem de sosyal yardım ve hizmetlere erişimde karşılaştıkları toplumsal cinsiyetle ilişkilenen olumsuz deneyimlerdir.

Özel Alanda Toplumsal Cinsiyet Temelli Baskılar: "Biz Linç Edildik. Oradan Çıkan Kadınlar Çok Laf Yedi Maalesef"

Deprem nedeniyle yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalan kadınlar, göç ettikleri için aileleri, yakınları ve depremi deneyimleyen topluluk tarafından ağır bir şekilde eleştirildiklerini ifade etmiştir. Bu durum büyük oranda deprem öncesinde de var olan toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıklarla ilişkilenen kalıp yargılarla ilişkilenebilir. Örneğin deprem öncesinde de “insanların hadsizce yorumları” ile çok fazla mücadele ettiğini ifade eden Arsu, deprem sonrası süreçte yaşadığı şehirden ayrılmasıyla yaşadığı sosyal dışlanma ve baskıyı “linç edildik” şeklinde şu şekilde aktarmıştır:

“Orayı bırakıp gelmiş olmamız bizim hakkımızda kocaman bir dedikodunun yapılmasına sebep oldu. Sanki biz kendi isteğimizle güle oynaya gelmişiz gibi. Mecburduk biz buna, bunu insanlar anlamadı. (Şehir ismi) ’ın dışına çıkmayan insan anlamadı bunu. Oradaki insanlar sadece oturdu ve konuştu, hâlâ da konuşuyorlar, işte gittiler orada bilmem ne. Bu benim en çok savaştığım konu sanırım depremden önce de bu konu hakkında çok savaşırdım. İnsanların hadsizce yorumları. Biz buraya geldik. Evet gelmek zorundaydık diye geldik. Belki çıkabilselerdi, kendileri de çıkarlardı ya bilmiyorum. Çok laf yedik bu konulardan. Birinci dereceden ailemiz bile laf etti, konuşmadı bizimle. Biz gelmek zorundaydık. Ama babam ilk 3 ay ben buradayken bizi konuşturmadı bile. Desteklemedi gelmemizi. Evet, yani böyle büyük bir şey yaşamış olmamıza rağmen. Biz linç edildik. Oradan çıkan kadınlar çok laf yedi maalesef bu en büyük şeydi ya.” (Arsu, 34 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 17 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bu bağlamda, Suriyeli mülteciler için de sıklıkla milliyetçilikle bütünleşerek olumsuz olarak anlamlandırılan “ülkeleri için savaşmayanlar, ülkelerini terk edenler” gibi söylemlerin, depremden kaçan kadınlar için “ailelerini terk edenler” şeklinde anlam bulduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Kadınların deprem sonrasındaki kısa dönemde üstlendikleri bakım rolleri dikkate alındığında, bu bakım rolünün sağlanamamasına neden olan göç etme halinin, bu bağlamda hoş karşılanmayan bir durum olarak değerlendirildiği söylenebilir. Bununla beraber bu durum daha fazla bulguya ihtiyaç duyan bir araştırma konusudur. Bu araştırmanın bulguları, kadınların yaşadıkları bu baskılar nedeniyle geri dönmek zorunda hissettiklerine, akıllarının deprem bölgesinde kalan yakınlarında kaldığına işaret etmektedir.

Gerçekten de çoğu kadın, deprem bölgesinde kalan yakınları ve komşuları için asbest, psikolojik sorunlar, salgın hastalıklar (Defne; Haliliye; Doğanşehir; Eyyübiye; Sivrice; Kâhta), bitlenme ve uyuz sorunları (Afşin), afet bölgesindeki hastane sayısı ve kapasitesinin yetersiz olması, yeterli sayıda doktorun hizmet verememesi (Onikişubat; Elbistan; Sivrice; Göksun) ve hastanelere ve eğitim hizmetlerine ulaşımın zor olması (Samandağ; Pazarcık; Afşin; Çukurova; Bağlar) gibi nedenlerle endişe duymakta, zaman zaman bölgeye gidip gelerek onlara yardım götürmekte olduklarından bahsetmişlerdir.

Bu noktada, deprem sonrasındaki zorunlu göçün daha çok kadınlarca gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Katılımcıların bir kısmı, eşleri yaşadıkları şehri terk etmek istemediği için aile yakınlarının yardımıyla çocukları ile birlikte göç ettiklerini ifade etmiştir. Katılımcıların diğer bir kısmı ise eşleri ile beraber göç ettiklerini ancak bir süre sonra eşlerinin göç ettikleri şehirden ayrılıp afet bölgesine geri döndüğünü ifade etmiştir. Her iki durumda da göç edilen şehirde çocuklarıyla beraber yalnız yaşayan kadınlar, bir yandan göç ettikleri şehirde çocukların ve aile üyelerinin bakımı, ev işi gibi birçok sorumluluğu tek başına yüklenmek zorunda kalmışlar diğer yandan deprem bölgesindeki sorunların çözümünde sorumluluk almışlardır. Bu bulgular, deprem sonrası zorunlu göçün “kadınlaştığı”nı ve dolayısıyla yeniden yerleşim sürecinde kadınların toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının ön plana alınması gerektiğini göstermesi açısından önemlidir.

Göç edilen şehirde çocuklarıyla beraber yaşayan kadınların gerek çocukların bakımına ilişkin tüm sorumluluğu tek başına üstlenmeleri gerekse “*misafir*” olarak kaldıkları evlerde ev işlerinin sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmaları “*yorgunluk*” olarak ifade edilmiştir. Kadınlar afet sonrası göç etmek zorunda kaldıkları şehirde çocuk bakımının yanı sıra, yaşlı ve hasta bakımı, ailenin diğer üyelerinin ihtiyaçlarını karşılama, aileye düzen oluşturma, taşındıkları ya da “*misafir*” oldukları evi düzenleme gibi birçok sorumluluğu üstlenmişlerdir:

“Burada da mesela bırakıyor adam ailesini haliyle emniyete alıyor. Diyor ki sen burada kal hani ben orada hem yardımcı olayım hem işimi kurayım diye adam gidiyor. Kadın burada tek başına çocuklarıyla işte. Bu da bir güç, tek başına kalıyor yani işte çocuklarıyla. Adam orada. Her şey gelebilir başına Allah korusun. Çocuklarıyla burada iniyor, hallediyor, okulunu hallediyor. Yani planlar kuruyor yani ne bileyim burada durabiliyor kadın. Çok büyük bir zorluk onun açısından, tek başına burada durmak üzücü benim için üzücü, yorucu.” (Haliliye, 49 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde)

“Kadın olmak... Çok fazla sorumluluk yüklendi üstüme (şehir ismi)’dan geldikten sonra. Yeğenlerimin sorumluluğu, evin sorumluluğu...[]... çocuklarının ihtiyacını karşılama, onların zaten depremden etkilenmişler hem duygusal hem fiziksel ihtiyaçlarını karşılama. Hem aileye düzen oluşturma, yeni evi düzenlemeye çalışma. Kadın olmanın zorlukları bunlardı bence genel olarak baktığımda. Benim açımdan da benzer oldu.” (Göksun, 21 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, psikolojik danışman, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Ben şefkat evine geldiğimde birkaç tane daha depremzede vardı. Yani onların yaşadığı zorluklar. Baba yaşlı, 2 tane kız kardeş var. Bir tane bakmakla yükümlü yeğeni vardı (şehir ismi)li arkadaşımızın. Yani onun yaşadığı zorlukları gördüm. Kız kardeşler bekâr hani yaşları büyük ama bekarlar, baba da yaşlı. Her şeyle abla ilgileniyor. Bakmasıyla yükümlü olan yeğeniyle abla ilgileniyor. Kendinin 3 tane çocuğu var. Onları okula götürüp getirmekle, artı üniversiteye hazırlanan çocuğu vardı. Baba hasta, babayı hastaneye götürüp getiriyor. Yani onları o şekilde gördüm.” (Payas, 43 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Yani buraya (göç edilen şehir) geldikten sonra mesela her şeyi ben organize etmek durumunda kaldım. İşte yani işte çocukları toparladım. Benim küçük oğlum biraz psikolojik sorun yaşadı. En yakın arkadaşını kaybetti onunla ilgilendim. Hem oğlumun üzülmeye üzüldüm hem de işte onun arkadaşına ve onun ailesine yani üzüldüm. Ya anne olarak ben çok kaygılandım. Çocuklarımı bir arada tutma, yani onlarla sürekli hep aynı ortamda kalmak istedim. Çocuklarıma bir şey olacak kaygısı oldu ben de bir ara... Ama şimdi artık hani bazı ihtiyaçlarımız hani lüks olmaktan çıktı gerçekten ihtiyaç haline geldi. Mesela haftaya okullar açılacak. Çocuklarımız okula nasıl gidip gelecek kaygısı var şimdi çoğu annede ben de dahil olmak üzere. İşte bu tür kaygılar anneleri daha böyle olumsuz yönde etkiliyor. Ya bunlar da hep tabii ki maddiyata bağlanıyor. Mesela servis tutabiliriz evet ama servisler de dünya bir para. Yani buradaki insanların bunu verecek gücü yok.” (Hassa, 46 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Gece yarısı çocuk hastalanıyor mesela. Beraberce doktora götürüyorduk kardeşleriyle küçüğü. Taksiyle geri döndük yol bilmediğimiz için. Bu sorumluluk bana çok ağır geldi. Sorumluluk bana çok ağır geldi. Bilmediğim bir yerden bir yere savruluyorum. Maddi manevi birilerine muhtaç olmak...” (Çukurova, 35 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

Dolayısıyla özel alandaki bakım sorumluluklarının hem deprem bölgesinde hem de deprem sonrası göç edilen kentte kadınlar üzerinde ek bir yük, baskı ve stres oluşturabildiği görülmektedir. Bu süreçte kadınlar için mücadele etmek zorunda kaldıkları en önemli sorunun ise toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve taciz olduğu, kimi kadınların bu nedenle deprem bölgesini terk ederken kimilerinin de geri dönmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Kadınların deneyimledikleri toplumsal cinsiyet temelli şiddetin

en görünür hali ise, eşlerle ilişkilerinin bozulması, özellikle de psikolojik ihmalle biçimlenen şiddet olmuştur:

“Yani uzun dönemde eşleriyle çok sorun yaşayan arkadaşlarım oldu. Bir tanıdığımız var. Eşi normalde yurt dışındaydı. Kendisi direkt zaten (afet sonrası göç edilen şehir) ’ya geldi. Ev tuttu annesiyle. Şu an eşi geldi bir buçuk aylığına ama bu bir buçuk aylık süre içinde (afetten önce yaşanan şehir) ’da kayınları, görümceleri ve kayınbabasıyla alakalı sorunlar yaşadı. Eşinin de ona destek olmadığını düşünüyor. Şu an yani bir şekilde psikolojik şiddet gördüğünü düşünüyor. Bugün annesine bahsetmişti boşanmak istediğinden annesi ona saldırmış kocasının önünde, boşanamazsın işte insanlara ne deriz ve dul kaldın mı diyeceğiz falan diye bayağı ağır konuşmuş annesi onunla. O da ne yapacağını bilmiyor şu an, hani aslında annesinin tek kızı, annesinin ona sonsuz destek olması gerekirken... Şu an (afet sonrası göç edilen şehir) ’da boşanmak istiyor. Ama ailesi izin vermiyor. Zaten kendisi ve küçük oğluyla evin içinde kaldılar 3-4 saat çıkabilene kadar, kayını çıkardı onları. Mesela kayınıyla alakalı bir şey olduğunda o sizin hayatınızı kurtardı sen ona nasıl böyle dersin? Öyle bir psikolojik şiddet yaşayan bayanlar var.” (İslahiye, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde yaşıyor)

Bununla beraber, “misafir” olunan evde yaşanan taciz hikayelerine ilişkin tanıklıklarda söz konusudur. Örneğin araştırma öznelerinden Reyhanlı deprem sonrası göç ettiği şehirde “misafir” olmanın kendi üzerindeki etkisinden bahsederken, deprem bölgesine geri dönmek zorunda kalan kadınların deneyimlerine ilişkin tanıklığını da paylaşmıştır:

“Kadın olarak şöyle etkilendim. Yani gittiğim evde mesela zaten çok kötüyüm. Moralimiz çok bozuk bilmem ne. Ama bulunduğum yerde de hani kadın olduğum için bir ev işi beklentisi, bir yemek yapma beklentisi olur ya, aslında hiçbir şey yapmak istemiyorken bütün bunları yapmak zorunda kalmak, yani buna mecbur bırakılmak. Eşim ve çocuklarım tarafından değil, bulunduğum kişiler tarafından. Sığındığımız evde evet mesela misafir edilmiştik ama. Hani onlar evet bir şey demiyordu. Fakat şöyle hani bu evi temizlemeliyim. Bu evin yemeğini yapmalıyım bilmem ne. Bu şeyi çok yaşadım. Bu hep yükü benim için. Aslında hiçbir şey yapmak istemiyordum ama yapmak zorunda bırakılıyorsunuz mesela. Baskı hissediyorsunuz psikolojik olarak.” (Reyhanlı, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

...[bir de kadınlar açısından]... Taciz olayları çok oldu. Sığındığı insanlar tarafından taciz edilen tanıdıklarım oldu. Bu kadar acının üstüne bir de bu zaten o kişileri çok etkiledi, geri dönmek zorunda kaldılar. Deprem bölgesinde çadırda yaşamaya razı gelmek zorunda kaldılar bu sebepler yüzünden. Bence bu çok en büyük sorun yani.” (Reyhanlı, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

Sonuç olarak deprem sonrası göç etmek zorunda kalan kadınlar hem göç ettikleri için aileleri, yakınları ve depremi deneyimleyen topluluk tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiş ve dışlanmışlar hem de yerleştikleri kentte özel alanda toplumsal cinsiyet temelli şiddete ve baskıya maruz kalmışlardır. Kadınların yerleştikleri şehirde çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi birçok sorumluluğu üstlenmek zorunda kalmaları, üzerlerinde ek bir yük ve stres oluşturmuştur. Nitekim 6 Şubat depremleri sonrasında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddete ilişkin resmi veriler mevcut olmamakla birlikte, kadın sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere insani yardım müdahalesinde bulunan kuruluşlar, afet bölgesinde artan sayıda şiddet ve taciz vakası olduğunu belirtmiştir. Kadınların ve kız çocuklarının, özellikle de yalnız yaşayan kadınların ve kadınların reisi olduğu hanelerin güvenlik endişeleri artmıştır. Afet sonrası kadın sığınma evleri ve şiddet önleme ve izleme merkezleri (ŞÖNİM) gibi hizmetlerin fiziksel altyapısının büyük oranda hasar görmesi, hizmet sunan kişilerin ve uzmanların afetten etkilenmesi nedeniyle şiddet riski altında olan/şiddete maruz kalan kadınlara yönelik sağlanan hizmetlerde aksamalar meydana gelmiştir. Kadınlar ve kız çocukları, güvensiz ve belirsiz yaşam koşulları nedeniyle yüksek oranda şiddet riskiyle karşı karşıyadır (UN Women, 2023a; UN Women, 2023b; UN Women, 2023c). Gerçekleştirilen görüşmeler de, kadınların afet bölgesinde ve göç edilen kentte toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa, şiddete ve cinsel tacize maruz kaldığı açıkça görülmektedir. Bu açıdan, araştırma bulguları depremin etkileri ve koruyucu sistemlerin yetersizliği bir araya geldiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve kadınlara yönelik ayrımcılığın artmakta olduğu ve bu durumun toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilişkilendiğini vurgulayan literatürü doğrulamaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılıkla mücadele, herhangi bir insani acil durum sırasında bireylerin, ailelerin ve toplumların karşılaştığı en büyük sorunlardan biri olarak ele alınmalıdır (Inter-Agency Standing Committee, 2015).

Kadınların Kamusal Alana Katılımla Karşılaştıkları Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet, Taciz ve Ayrımcılıklar

Kadınların anlatımları, deprem nedeniyle göç ettikleri kentlerde kadınların, sadece özel alanda değil kamusal alanda da birçok ayrımcılıkla karşılaştıklarını ve bu ayrımcılık deneyimlerinin toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve taciz biçimleriyle ilişkilendiğini

göstermektedir. Bu bağlamda bulgular, yaşam tarzına ilişkin olumsuz tutum ya da önyargılara ve kadınların konut ve istihdam arama süreçlerinde karşılaşılabildikleri toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve tacize dikkat çekmektedir.

Birçok kadın giyimleri, dış görünüşleri, sosyal aktiviteleri ve yaşam tarzlarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı yargılarla ve “insanların tuhaf bakışına” maruz kalma ile “öteki” olarak görüldüklerini ifade etmiştir. Bu “öteki” olma hali ve yarattığı üzüntü, kadınların samimi anlatımlarında görülmektedir:

“Şeye üzülüyorum bir de ben mesela. Hani 7 ay önce bizim bir yaşantımız vardı, biz de giyiniyorduk. Aktivitelerimiz vardı, işte bir şeylerden anlıyorduk. Ama şimdi buraya geldik ya, geziyor olmamız dışarıda dolaşmıyor olmamız, niye insanların tuhaf bakışına kaldık onu anlamadım. Şöyle oldu, benim yeğenim tırnak yiyor, protez tırnak taktırdı. Doktor mu, hemşire mi bilmiyorum, şey demiş çocuğa ekmek elden su gölden keyfine de bak tırnaklar, giyim kuşam falan. Ya o çocuk annesini kaybettiye, sen o çocuğun ne yaşadığını biliyor musun? Tırnak taktığı için mi sen çocuğu yargılıyorsun sadece şu anda? Ya da ben 7 ay önce pahalı bir eşarbım vardı yanımda, onu taktığım için ben ne geldiyse başına bundan geldi muamelesini yaşamak zorunda mıyım? (Şehir İsmi) Kalesi’ne çıkıyorum. Geldim, gideyim hani bakayım. Ay gezmeye de gidiyor. Ben geziyordum. Ben gezmeyi biliyordum, giyinmeyi de biliyordum. Böyle şeylerle o kadar çok karşılaşıyoruz ki. Bunun önüne geçilmez insanlara anlatılmaz ama bu ciddi bir sıkıntı, çok üzücü rencide edici, ciddi anlamda üzücü bir sıkıntı.” (Haliliye, 49 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Mesela geçen bir tane siyah elbise giydim. Böyle normal bir elbise, işte makyaj yaptık falan çıktık dışarı. Adama diyorsun ki işte depremedeyim, kağıdını gösteriyorsun. Maşallah dedi adam bana, dedi ki maşallah giyiminiz gayet iyi, ya sana ne. Giyinmeyelim mi, ne yapalım şimdi oturalım mı? 40 yılın bir başı bir makyaj yapmışız yani, o zaman sen hayata küs diyorsun insana. İstiyorlar ki kadınlar hiçbir şey yapmasın, belki erkeklere de öyledir, bilmiyorum. Kadınlar daha çok belli oluyor işte. Giyindiğin zaman saçını maçını yaptığın zaman değil mi? Ve çok mutluymuşsun ya da ooo kıyafetin de varmış şu an felan. Ne yapak sürünek mi, almaya mı, hiç mi yapmayalım?” (Belen, 40 yaşında, lise mezunu, boşanma sürecinde, 1 çocuğu var, çalışmıyor, yaklaşık 2-3 hafta)

Afet nedeniyle göç etmek zorunda kalan kadınlar, gerek deprem bölgesinden ayrılarak ailelerinin bakımı üstlenmekten kaçtıkları için gerekse göç ettikleri şehirlerde “rahat yaşıyor” oldukları ve “bakımlı” görüldükleri için birçok olumsuz tutum ve davranışla karşılaştıklarını anlatmışlardır. Bunu ise “fazlalık” ya da “mülteci” olarak görülmekle

ilişkilendirerek rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Kadınların duyduğu bu rahatsızlık toplumsal cinsiyet temelli bir sosyal dışlanma ve baskıya maruz kalmalarının bir yansımasıdır. Katılımcıların anlatımları, toplumda bireylerin nasıl “öteki” olarak görülebileceğini ve bu durumun özellikle kadınlar için nasıl daha fazla zorluk oluşturabileceğini göstermektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet açısından kadınların zaten deneyimledikleri eşitsizlik, ayrımcılık ve dışlanma sorunlarının, afet sonrasında yeniden toparlanma süreçlerini zorlaştıran koşullarla çeşitlenebildiğini göstermektedir.

Bu olumsuz koşullar, başta çoğu kadının deprem öncesinde çalışma deneyimlerinin olmaması, fazla yaşlı görülmeleri ya da psikolojik sorunlar yaşayan çocuklarını bırakacakları güvenli bir yer olmadığı için, kadınların çalışmak isteseler de iş yaşamına atılmalarının önündeki genel yapısal engeller olarak sıralanmıştır. Bu engeller karşısında araştırma öznelerinin çoğu, depremden sonra yeniden bir hayat inşa edebilmek amacıyla iş aramak zorunda hissetmiş ancak iş bulmakta zorlandıkları için meslek edindirme kurslarına başladıklarından bahsetmiştir:

“Şu an eşimin de benim de işimiz yok. Eşim orada (afet bölgesi) kaynakçı, günübirlik işler alıyor. Çünkü bizim tarlamızda su kalmadı, yerinden oynamış dalgıç (su pompası) ve tekrar su çıkartmamız gerekiyor. O da çok masraflı. Şu an geçen gün bir adam geldi. 50.000-70.000 liradan bahsediyor. Şimdi su çıkartamadığımız için bu sene hiçbir şey ekemedik. Tarım yapamıyoruz şu an. Suyu çıkartmamız gerekiyor tekrar. İşe ihtiyacım var. Ben burada 1-2 yere başvurduğum. Geçen gün de (dernek adı) diye bir dernek var. Bilgisayar eğitimi veriyorlarmış 2 ay, ondan sonra iş yardımı yapacaklarmış. Şimdi ona yazıldım.” (İslahiye, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde kalmış)

“O yüzden iş baktım bulamadım. İş baktım olmadı. O zaman dedim kendime bir kursa git, sertifikanı al, iş garantin olsun, ona göre bir hayatını kurarsın bir şekilde. Evet ön kayıt yaptım inşallah açılır hasta bakıcı.” (Defne, 43 yaşında, lise mezunu, bekâr, 1 hafta deprem bölgesinde kalmış)

“Hani gelip böyle yemek alıp gitmek insanın gerçekten ağrına gidiyor insanın nefesine dokunuyor. Bir an evvel bir iş bulayım. Rabbim nasip ederse. İşte hani bir eve falan çıkmak yeniden bir düzen kurmak onun için bir gittim başvurduğum inşallah en kısa zamanda bir iş nasip olur. Bizlere de yeniden bir düzenimizi kurarız. Hayata bir şekilde tutunup gideceğiz.” (Yeşilyurt, 51 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 16 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bu koşullar özellikle 60 yaş üzerindeki kadınlar ve küçük çocuğu olan kadınlar açısından farklılaşan ihtiyaçları görmeyi gerektirmektedir. Örneğin araştırma öznelerinden Erzin

deprem sonrası göç ettiği kentte çalışmak istediğini ancak yaşı nedeniyle çalışma hayatına dahil olamadığını ve kendine yetebilmek için ekonomik desteğe ya da istihdam desteğine ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir:

“İş olabilir ama hani yaş olayına takılıyoruz ben de eşim de. Eşim 60 yaşında. O da bulamadı. Ben de artık bu yaştan sonra ağır iş yapamam. Hani ne olabilir? Böyle bir çocuk bakabilirim. Çok da güzel bakarım yani çocuklarımdan sonra hani zaten özlemişim. Hani böyle bir şey olursa isterim ama daha ağır bir iş zor hani.” (Erzin, 48 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

Benzer şekilde özellikle deprem sonrası sorunlarla birlikte ağırlaşan toplumsal cinsiyete dayalı bakım verme rolleri, özellikle küçük çocuklu kadınların çalışma hayatına katılmalarını engellemektedir. Örneğin Reyhanlı, “*misafir*” olarak yanında kaldığı kişilerce çalışmaya zorlandığını ifade ederek, çalışmaya hazır olmadığını çocuklarının bakıma duydukları ihtiyaç çerçevesinde şöyle anlatmıştır:

“Ondan sonra çalışmaya çok zorlandım. Aslında hiç hazır olmadığım zamanlardı.... [J].... Mesela bu bence çok kötüydü benim için ki benim o anda çalışmak değil, çocuklarımla yanında olmam gerekiyordu. Çünkü kaybettiğimiz insanlarımız onların da çok yakın tanıdıkları, kardeşten öte bir kuzenlerini kaybettiler. Zaten onun hala etkisini yaşıyorlar, hala kendilerine gelediler. Ben onlarla ilgilenmek, onların üstüne düşmek isterken beni böyle zorladılar. Bu ya bir kadın için bence çok büyük bir şey. Aslında hiçbir şekilde zorlamamaları gerekiyordu kadınları. Hani erkek, eşimi diyeyim, hemen işe atılmak istedi. Hani belki o şekilde kendine gelecekti ama ben öyle değildim yani.” (Reyhanlı, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bu durumun farklı bir şehre gelmek, kendini yalnız hissetmekle de ilişkisini kuran ve 3 çocuğuyla birlikte yaşayan Küçükdalyan ise “*bizim alıştığımız kalabalıkta değil, ne bileyim çok kalabalık ve çok korkutucu geliyor*” diyerek tanımladığı Ankara’da çocuklarını yalnız bırakıp işe gidemediğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Kadın olmak nasıl etkiledi? Şu an çalışmak istiyorum mesela. Ama çocuklarımdan uzaklaşıp gidemiyorum. Yani çocuklarımla burada bırakıp ben işe gidemiyorum. Çünkü ufak kızım 8 yaşındaki kızım beni görmeden yapamıyor. Her an kötü bir şey olacakmış gibi. Hani gitsem başıma bir şey gelecekmış gibi

hissediyor ya da deprem olacakmış gibi hissediyor. Bırakıp uzaklaşamıyorum. 1-2 işe baktım (semt ismi) civarında buldum. O kadar uzak ki benim oraya gitmem gelmem saatler sürecektir ve benim kızım yarın öğle yemeğine gelecek örneğin saat 12'de. Abla lisede, diğer çocuk da ortaokulda olacak. Onları bırakıp çalışamayacağım.” (Küçükdalyan, 35 yaşında, ortaokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

Kadınların genel olarak istihdama dahil olma süreçlerinde yaşanan zorluklarla birlikte bakım yükünün yarattığı bu baskının, özellikle ev ve iş ararken kadınların karşılaştıkları aşağılayıcı söz ve tutumlar üzerinden toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve tacizle ilişkilendiği görülmektedir. Görüşmede afetten önce boşandığını belirten Karaköprü, ablası ve çocuklarıyla afet sonrası göç etmek zorunda kaldığı şehirde kiralık ev ve iş ararken “aşağılayıcı şeyler yaşadık” şeklinde ifade ettiği deneyimlerini şöyle aktarmıştır:

“Bir ara bir ev için bir abi vardı. Dedi burada depremzedelere uygun fiyatta kirada ev veriyoruz falan dedi. Bizim de buranın bilmiyorsun, ne zaman çıkaracaklar falan. Biz de öyle bir şey düşünüyorduk. Abiye dedik hani böyle böyle, biz dedik bu kadar kişiyiz falan. Adamın 64 yaşında bir abisi varmış, hiç evlenmemiş. Ağabeyim seni kabul eder mi bilmiyorum ama dedi sen abimi her türlü kabul edersin çünkü dedi, çoluğun çocuğun var senin dedi. O sahiplenir, size bakar falan yaptı, ondan sonra ablam tersledi, tersledikten sonra bana döndü sen dedi boşandın mı. Dedim boşandım, niye dedi, canım istedi dedim, sinirlendim çünkü söylediği kelimeye. Dedi sen düşünüyon mu, dedim biz kendimizi pazarlamıyoruz, dedim Allah'a şükür kimsenin parasıyla da dedim hani şey olmadık. Biz her zaman kendi paramızı kazandık, boşandığımız zamanda da. Biz dedim şey değiliz, eğer dedim bu kadar şey düşünüyorsan önce dedim kendi ailedeki birilerini evlendir abinle, ondan sonra bu tarafa yönel. Demek ki dedim sizinki namus bizimki olmuyor. Ya çok tuhaf, çok böyle aşağılayıcı şeyler yaşadık aslında. Hani depremededir, ne oluyor, senin bedenini kullanma ya da seni aşağılama.” (Karaköprü, 28 yaşında, açık öğretim lise eğitimine devam ediyor, bekâr, 1 evlilik yapmış, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

Karaköprü kendisine sunulan “64 yaşındaki adamla evlenip sahiplenilme”ye ilişkin teklifi reddedip aşağılayıcı ve cinsiyetçi yaklaşıma karşılık verdiği cevapta kendi özgürlüğünü, bağımsızlığını savunarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine meydan okuyan güçlü bir duruş sergilemiştir. Kadınlar deprem sonrası göç ettikleri kent olan Ankara’da çalışma hayatına katılmak isterken de benzer durumlarla karşı karşıya kalmıştır. Afetten önce ablasıyla birlikte temizlik firmasında çalıştığını belirten Karaköprü, afet sonrası geldiği şehirde iş için görüştükleri kişinin ablasını ve kendisini kandırma girişimini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bir tane abla bir abiyle geldi. Benim yanımda da ablam vardı. Dedi ki böyle böyle bilinmiş bir şirket, işte burada çalışırsın falan. Ablam dedi biz beraber çalışıyoruz, biz buraya dedi güvenemeyiz, sonuçta (şehir ismi) büyük yer falan. Adam istemedi ablamı. Ben de dedim ben ablamla çalışırım çalışırsam yoksa da çalışmam. Çünkü adamdan bir tık böyle kötü bir elektrik aldım diyeyim. Ondan sonra dedi sorun değil, ben de evlendim, ayrıldım, ben de dulum dedi. Gittiğiniz yerde zaten benle konuşacaksınız isterseniz götürürüm, getiririm falan muhabbeti yaptı, numarasını da verdi. Aldım, aramadım ama. Böyle bir muhabbet dönünce biraz huylandım. Sonra buraya geldim, sordum. Meğerse öyle bir yer yok yani, öyle bir firma da yok.” (Karaköprü, 28 yaşında, açık öğretim lise eğitimine devam ediyor, bekâr, 1 evlilik yapmış, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

Benzer şekilde eşiyile boşanma aşamasında olan ve afeti hamile olarak deneyimleyen İskenderun, göç ettiği şehirde yardım desteği için birçok resmi kuruma başvuru yaptığını ancak başvurduğu hiçbir yerden yardım alamadığını belirtmiş, iş istediğinde bulunmak için görüştüğü valinin kendisine çocuğunu aldirmayı teklif ettiğini ifade etmiştir:

“Ama deprem beni o kadar çaresiz bıraktı ki hep de devlet kurumlarının kapısını çaldım. Belediye gittim, kaymakamlığa gittim, ondan sonra valiliğe gittim. Sosyal yardımlaşmaya gittim. Sağlık ocağına dediler. Orada bebek için hani yardımcı oluyorlar diye bir yer söylediler oraya gittim. Ve birçok numarayı da aradım. Bunların içinde AFAD numaraları da dahil. Hiç kimse bana yardımcı olmadı. Hatta bir valinin söylediği söz hala şuramda. Ben dilenmeye gitmedim. Ben asla bana bir koli ver demedim. Ben sadece valim dedim, ben kendi ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum. Ben kendim kendimi döndereceğim dedim. Çünkü ben bugüne kadar hangi kuruma gitiysem herkes bana kapısını kapattı, son çare size geldim dedim. Ben iş istiyorum dedim. Bir de depremedelerin kartlarını kaldırmışlar, şu an işim yok ve biz annemle sürekli hastanelere gidiyoruz, ben bu dolmuşlara para yetiştiremem dedim. Size yemin ederek söylüyorum, iş için gittiğimde vali bana ne dedi biliyor musunuz? Dedi ki sen dedi deprem olduğunu gördün dedi. Çocuğunu aldirmayı akıl edemedin mi dedi. Bakın, ben üniversite mezunuyum. O benden kat be kat üniversite mezunu, makam mevki sahibi, yani daha görgülü, daha kültürlü, eli daha uzun ama bana çocuğumu aldirmayı teklif etti...[]... Hadi çocuğumu aldirdim. Peki ben insan değil miyim? Benim annem insan değil mi? Benim kardeşim insan değil mi? O kadar depremde kalanlar insan değil mi? Hiç mi onların ihtiyaçları yok? Hadi ben bu çocuktan kurtuldum, çözümü buldum diyelim. Ben suya, ekmeğe ihtiyaç duymuyor muyum? Depremdekiler ihtiyaç duymuyor mu? Bana ne dedi biliyor musunuz? Deprem artık vatandaşın kendi sorumluluğunda dedi. Devletin sorunu değil dedi.” (İskenderun, 35 yaşında, üniversite mezunu, boşanma sürecinde, hamile, çalışmıyor, 5 ay deprem bölgesinde kalmış)

Devletin sunduğu yardım mekanizmalarına ulaşamayan İskenderun’un kendi ayakları üzerinde durma arzusu ve istihdama katılma talebi, ekonomik bağımsızlık ve öz yeterlilik arayışı ile ilişkilidir, kadın hakları sorunlarından biridir. Valinin iş arayışı içerisinde olan

İskenderun'a "*Çocuğunu aldırmaı akıl edemedin mi?*" şeklinde karşılık vermesi ise kadınların kendi kararlarını verme hakkını ve bedensel özerkliğini hiçe sayan, cinsiyetçi bir yaklaşımı temsil etmektedir. Valinin bu yaklaşımını "*Hadi çocuğumu aldırđım. Peki ben insan değil miyim?*" şeklinde sorgulayan İskenderun, "*deprem artık vatandaşın kendi sorumluluğunda*" şeklinde bir ifade ile karşılaşmıştır. Depremden kurtulan İskenderun'un insan onurunu hiçe sayan bir muameleye maruz kalması, kendisini "*ben depremzedeyim, eziğim, basit bir insanım*" olarak tanımlamasına neden olmuştur. Halbuki, insan onuru, insan haklarının temel bir unsurudur, deprem gibi tüm afet durumları dahil olmak üzere ayırım gözetilmeksizin her koşulda korunmalıdır.

Sonuç olarak kadınlar deprem sonrası göç ettikleri kentlerde özel alanda olduğu gibi kamusal alanda da toplumsal cinsiyet temelli şiddet, taciz ve ayrımcılıklara maruz kalmışlardır. Literatüre göre sosyal hizmet uzmanları dezavantajlı gruplara ilişkin sosyal hizmet bilgisi ve deneyimi sayesinde afetlerin aile içi ve cinsel şiddet üzerindeki dolaylı etkilerine ilişkin kanıtlardan yararlanarak toplumsal cinsiyete duyarlı afet planlamasının oluşturulmasına katkı sağlayabilir. Bu noktada toplumsal cinsiyete duyarlı afet planlaması; cinsiyet ve yaşa göre ayrıştırılmış verilerin acil olarak toplanmasını, hasar tazminatı ve yardımların doğrudan kadınlara tahsis edilmesini, afetle ilgili kurum ve kuruluşlarda kadınların da yer almasını, afetin ardından kadın sığınma evleri ve şiddete maruz kalanlara ilişkin sosyal hizmetle iş birliği yapılmasını içermelidir (True, 2016).

Kadınların Yardım ve Hizmetlere Erişiminde Karşılaştıkları Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddet

Görüşmelerden elde edilen bulgular genellikle şiddete maruz kalma riski altındaki ve boşanma sürecindeki kadınların, toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılık pratikleri nedeniyle deprem sonrası geldikleri kentte de yardımlara erişemediklerini göstermektedir.

Kadınların yardımlara erişememe nedenlerinin başında boşanma sürecinde yasalar karşısındaki belirsiz konumları gelmektedir. Örneğin araştırma öznelerinden Belen, deprem öncesi yaşadığı evin kira sözleşmesinde kiracı olarak boşanma aşamasında

olduğu erkek taraf görüldüğü için sosyal yardımlardan yararlanamadığını ve yardımlara erişimde birçok kadının benzer engellere maruz kaldığını belirtmiştir:

“Sosyal yardımlar falan şu an hiçbir yerden yardım almıyoruz ki ben eşim polis olduğu için hele hiç görünmüyorum. Ama ben boşanıyorum söylüyorum. Benim mesela kira sözleşmem onun (boşanma aşamasında olduğu erkek) üzerineydi, işte bak bayanlar burada da kötü oluyor. Birçok benim gibi var. Hepsi kocasının üstüne. Mesela kendi ayrı evde kalıyordu. İkimiz ayrı evde yaşıyorduk onunla. Benim evim gitti mesela, kendi (boşanma aşamasında olduğu erkek) yardım alıyor. Çünkü kontrat onun üstüne görüldüğü için öyle kaldı.” (Belen, 40 yaşında, lise mezunu, boşanma sürecinde, 1 çocuğu var, çalışmıyor, yaklaşık 2-3 hafta depresyon bölgesinde kalmış)

Görüşmelerde çocuklarının bakımını tek başına üstlenmek zorunda kaldığı için iş hayatına katılamayan ve herhangi bir yerden geliri olmayan çok sayıda kadın, depresyon sonrası artan yoksulluk sorunu nedeniyle devletin sunduğu sosyal yardımlara başvuru yaptığını ancak sunulan hizmetlerden yararlanamadığını ifade etmiştir. Afet sonrası eşsiz kalan ve göç etmek zorunda kaldığı şehirde çocuklarına kendisinden başka bakım veren kimse olmadığı için çalışma hayatına katılamayan Küçükdalyan, yaşadığı ev depremde yıkılmadığı için hiçbir kurum ve kuruluştan barınma yardımı dışında aynı ve nakdî yardım alamadığını belirtmiş, çocuğun anne ya da babası hayatta olmaması şartıyla sağlanan nakdî yardımdan faydalanamadığını ifade etmiştir. Doğanşehir ise çocuğunun bakımını tek başına üstlenen ve işi olmayan arkadaşının, 2 ay öncesinde aldığı nakdî yardım nedeniyle sosyal yardımdan faydalanamadığını aktarmıştır.

“İsim olarak depremedeyim ama devlet ya da herhangi bir mecradan herhangi bir destek alamadım burada barınmam dışında. O yüzden gerçekten bir şey dağıtılıp yapılacaksa düzgünce araştırılsın ve hakkıyla yapılsın. Hani binası yıkıldı, onun daha çok ihtiyacı var deyip verilmesi değil. Hayır, eşit bir şekilde dağıtılması gerekiyor. Ona inanıyorum çünkü bir bölgede yaşıyorsun ve o sıkıntıları sen de yaşıyorsun hani evin yıkılsa ya da yıkılmasa da. Tamam, benim yıkılmadı mesela. En ufak örnek sosyal yardım var, çocuklara belirli bir miktar yardım dağıtılıyor, ona başvurduğum şartlardan biri anne ya da babanın ölmesi imiş. Ben ölmeli miyim ki çocuğum para alsın ya da karnı doysun?” (Küçükdalyan, 35 yaşında, ortaokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Sosyal hizmetlere bir arkadaşımın birlikte gittim. Çocuğu 18 yaşın altında olduğu için hani başvuruda bulunacaktı. Kadın çalışmıyor, eşi yok, 18 yaş altı çocuğu için gidiyor. Çünkü sosyal hizmetler 18 yaş altı çocuğun üzerine çok titrerler. Bunu maalesef ki devlet dairesinde okumuş dediğimiz insanlar yapıyor ki ve kadın aynen şunu söyledi, size 1.000 TL verdik 2 ay önce dedi. Başvuru yapamazsınız dedi kadına. Çok acıydı mesela.” (Doğanşehir, 48 yaşında,

üniversite mezunu, bekâr, 1 evlilik yapmış, 2 çocuğu var, öğretmen, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

Kadınların deprem öncesinden süregelen mal varlığı ve mülkiyet hakları açısından eşitsiz konumları da afet sonrası yardım ve hizmetlere erişimlerinde engel yaratan bir diğer boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin afet nedeniyle çiftçiliğe devam edemeyen İslahiye, çocuklarının ihtiyaçlarını giderebilmek için başvurduğu sosyal yardımdan eşi ve kendisi işsiz olduğu hâlde eşinin adına kayıtlı araba ve tarla olduğu için faydalanamadığını ifade etmiştir.

“Ben sosyal hizmetlere gittim. Sosyal hizmetlerde bana dediler ki eşinizin adına 2 araba ve tarla var. Evet doğru dedim, ama dedim hem ben hem eşim işsiziz. Biz tarım kooperatifine zaten üyeyiz ve orada çiftçi olarak görünüyoruz ve dedim buğday parasını bile biz daha alamamıştık. Buğday ekiliydi tarlalarda. Yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Ya dedim ne yapayım ben, arabayı mı parçalayıp çocuklarıma yedireceğim?” (İslahiye, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde kalmış)

Sonuç olarak kadınların aile içindeki eşit olmayan mülkiyet hakları ile ilgili konumu boşanma sürecinde olup yasal belirsizlik içinde olan kadınların konumu ve bakım yükleri nedeniyle deprem sonrası yardım ve hizmetlere erişememe halleri, kadınların tüm bu süreçte yardım ve hizmetlere erişimleri önündeki toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık biçimlerine işaret etmektedir. Bu bağlamda, deprem sonrası sunulacak sosyal yardım ve hizmetlerin bu üç boyuta dikkat edilerek geliştirilmesi, farklı şehirlere yerleşen kadınların toparlanma süreçlerinin daha kolay ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacaktır.

4.2.2. Göç ve Kadınların Güçlenme Deneyimleri

Bu kategoride kadınların zorunlu göçle birlikte yerleştikleri kentteki güçlenme deneyimleri 3 kod ve 2 alt kod altında ele alınmıştır. Bu bağlamda, kadınlar, kamusal alana çıkışla kendine güvenlerinin attığını, bir başarı hikayesi olarak göçü ele aldıklarını ve göç kararında ataerkil kodları sorguladıklarını anlatmışlardır.

Depremin yarattığı yıkıcı etkilerle göç etmeye zorlanan kadınlar, yakınlarının karşı çıkmalarına ve tüm fiziksel zorluklara rağmen deprem bölgesinden çıkmışlar, kimileri farklı şehirlerde konaklayarak Ankara'ya yerleşebilmişlerdir. Kadınlar, deneyimledikleri tüm zorluklara rağmen Ankara'da çocuklarıyla yeni bir yaşam kurma sürecinde de yalnız kalmışlar ve yeni yerleştikleri kentte karşılaştıkları sorunlarla tek başlarına mücadele

etmişlerdir. Bu mücadele, kadınların kendi ifadeleriyle onların “*kendine güvenen*”, “*kendi kararını verebilen*” ve erkeklerden “*bir adım geride değil on adım ileride*” olduklarını düşünen kadınlar haline gelmelerine yol vermiş görünmektedir.

Güçlenmenin bir boyutu olarak ele alınabilecek olan “*kendine güven*”in artması, çoğu kadın için kamusal alana çıkma ve Ankara gibi bir büyükşehirde kamusal alanın kendilerine sunduğu olanaklarla ilişkilenebilme olarak ifade bulmuştur. Bu konuda deprem sonrası kırsal alandan büyük bir şehre göç eden İslahiye, depremden önce sınırlı sosyal etkileşimler içerisindeyken depremden sonra geldiği Ankara’da kamusal alana çıkma konusunda daha cesur adımlar attığını anlatmıştır. İslahiye’nin afet sonrası göç ettiği büyük şehirde tek başına seyahat etmesi, hastaneye gitmesi, merak ettiği yerleri keşfetmesi; kamusal alanda aktif olarak yer almasını sağlamış ve kendine olan güveninde pozitif bir değişime neden olmuştur:

“Ben kendine güvenen bir kadın oldum depremden sonra. Çünkü ben mesela yıllarca tarlada çok fazla insanla muhatap olmuyoruz. Sadece tarlaya git gel, çocukların okuluna git gel, toplantılarına git gel, çok fazla sosyalleşemeyen bir insanım. Yani bana depremden önce deselerdi sen (göç edilen şehir) ’ya gideceksin, otobüse bineceksin falanca yere kafana göre bir yerlere gidip gezeceksin ya da hastaneden dönerken ilgini çekip orada inip gidip o yeri merak edip keşfedeceksin deseler inanmazdım. Ama şimdi mesela hastaneye gidiyoruz. Bazen de telefonda (göç edilen şehir) ’yla alakalı bir şeyler çıkıyor. Merak ediyorum, iniyorum, orayı bir turlayıp gezip tekrar binip otobüse geliyorum. Bu olumlu anlamda oldu. Yani bu hayatta artık bazı şeyleri aşmamız gerektiğini ve kadın olarak sadece görevimizin annelik olmadığını, çocukları arada bırakıp kendimiz için özel bir şeyler yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Tabii eşim çok hoşlanmıyor o ayrı mesele. Yani normalde evin içinde yemek yapan, bütün gün çocuklarla ve tarlayla uğraşıp her dediğine evet diyen bir kadından sonra... Buraya geldikten sonra işte beni aramıyorsun, mesela bir şey yaptığımda arıyor, meşgule atıyorum, beni nasıl meşgule atarsın?” (İslahiye, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 4 çocuğu var, çalışmıyor, 2 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bu bağlamda ise, kadınların sınırlı kamusal alan kullanımının özel alandaki ayrımcı ataerkil ilişkiler ve eşitsiz toplumsal cinsiyet rolleriyle belirlendiği vurgusu (Fenster, 2005; akt. Hatiboğlu Kısacık, 2014) üzerinden, depremin kadınları evlerinin ve mahallelerinin sınırları dışına çıkararak, kadınların kendi ve aile üyelerinin refahlarını sağlamak adına da olsa geleneksel olmayan roller üstlenmelerine yardımcı olduğu söylenebilir. Bu yeni rolleri üstlenecek kadar içerisinde yer aldığı ataerkil ilişkileri sorgulayarak bu ilişki ağından kurtulabilen kadınlar, kendine daha güvenli hale gelmiş görünmektedir. Bu noktada eşinin ailesi tarafından şiddete maruz kaldığını ve boşanma

aşamasında olduğunu belirten İskenderun, depremden sonra eşinin arkasına sığınmadan tek başına büyük şehre geldiğini ve ihtiyaçlarının karşılanmasında aktif olarak rol aldığını “*bunları hep kendim başardım*” diyerek anlatmıştır. İskenderun’un bu başarısı, içerisinde yer aldığı ataerkil ilişkileri sorgulayarak, bu ilişkilerden kurtulma cesaretinin yarattığı bir güçlenme ile ilişkilidir.

Depremden kurtulan kadınlar, gerek kendi güvenlikleri ve ihtiyaçları gerekse bakmakla sorumlu hissettikleri çocuklarının güvenlikleri ve ihtiyaçlarını karşılamak için, deprem sonrası karar alma ve harekete geçme konusunda daha cesur davranmışlar ve içerisinde yer aldıkları, kendilerini “*hareketsiz*” ve “*çaresiz*” bırakan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı çıkmışlardır. Araştırma öznelerinden Küçükdalyan bu süreçte, kendisi ve çocukları için göç etme kararının eşi tarafından desteklenmese de hayata geçmesi için toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyarak verdiği mücadeleyi bir “*başarı*” hikayesi olarak şöyle anlatmaktadır:

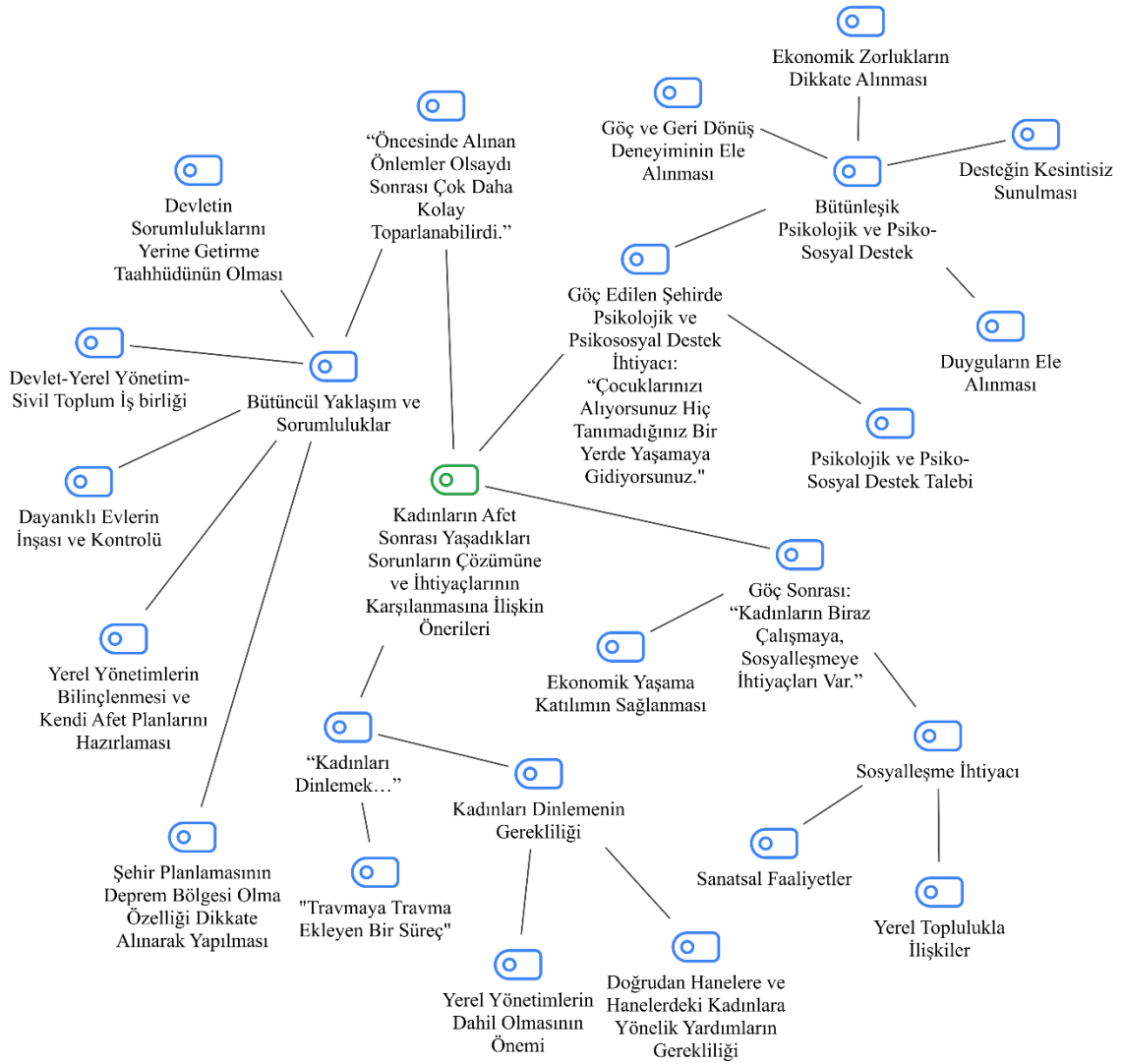
“Aslında böyle çok fazla biz hani sen konuş ya da sesini sen çıkar babında büyütülmedik. Baban var hani abin var bir adım geride dur, eşin var o önde olacaktı. Ve ilk süreçte ben mesela eşimle çok şey yaptım böyle. Hani bak böyle bir şey varmış? Gidelim (afet sonrası göç edilen şehir)’ya. Gerek yok, nereye gideceğiz şimdi? Bilmediğimiz bir yer neyle karşılaşacağız? Hani biz sesimizi çıkarmayı biraz daha öğrenmeliyiz, öğretmeliyiz çocuklarımıza. Bir adım geride değil, on adım ileride durmalıyız. Çünkü bizsiz beş para etmiyor erkekler.”
(Küçükdalyan, 35 yaşında, ortaokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

Sonuç olarak, araştırma bulguları, kadınların deprem gibi yıkıcı etkileri olan bir afet durumundan nasıl güçlenebildiklerini göstermiştir. Bu açıdan afet sonrası, kendi kararlarını alabilme ve kendi hayatlarını yönlendirme kapasitelerine dair farkındalık geliştiren kadınların güçlenmelerini desteklemek için toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini görünür kılmak, sorgulanmasını sağlamak ve kadınların bu ilişkilerden özgürleşmeleri için adımlar atmak oldukça önemli görünmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesi açısından kadınların sadece aile içinde değil, toplumda da aktif ve etkili roller üstlenmeleri için olanaklar oluşturulması, toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle bastırılmış seslerini duyurabilmelerinin sağlanması ve toplumda daha görünür olabilmeleri için toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı yaklaşımların benimsenmesi oldukça önemlidir.

4.3. KADINLARIN AFET SONRASI YAŞADIKLARI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE VE İHTİYAÇLARININ KARŞILANMASINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ

Araştırmada deneyimlerine odaklanılan kadınlar, deprem sonrasındaki süreçte yaşadıkları sorunların çözümüne ve ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin birçok değerlendirmede bulunmuştur. Bu değerlendirmeler, afet öncesi hazırlıklara ve afet sonrası toparlanmaya dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu noktada, devletin ve yerel yönetimlerin afetlere hazırlıklı olma konusunda daha fazla sorumluluk alması gerektiğini, krize anında ve etkili müdahale edebilmenin hayati önem taşıdığını, afet sonrası yardım ve hizmetlerin adaletli ve insan onuruna zarar vermeyecek şekilde, hak temelli bir yaklaşımla sunulmasının önemini, yardımlar sunulmadan önce kadınların spesifik ihtiyaçları ve önceliklerini tespit etmek amacıyla kadınlarla görüşmeler gerçekleştirilebileceğini, afet sonrası konut bulma konusunda desteklerin önemini, ekonomik zorluklar yaşayan kadınlara yönelik yeni iş fırsatları sunularak kadınların çalışma hayatına katılımlarının, sosyalleşmelerinin desteklenebileceğini ve psiko-sosyal destek hizmetlerinden yararlanmalarının sağlanabileceğini dile getirmişlerdir.

Şekil 6. Kadınların Afet Sonrası Yaşadıkları Sorunların Çözümüne ve İhtiyaçların Karşılanmasına İlişkin Değerlendirmeleri Temasının Kategori, Kod ve Alt Kodları

4.3.1. “Öncesinde Alınan Önlemler Olsaydı Sonrası Çok Daha Kolay Toparlanabilirdi.”

Bu kategori altında kadınların deprem deneyimleri üzerinden afet öncesinde alınacak önlemlere ilişkin anlatılarına yer verilmiştir. Bu bağlamda kadınların anlatıları, depremin ardından insanların toplanma alanına giderek yardım beklediklerini ancak bekledikleri yardımın gelmediğini, deprem bölgesi olmasına rağmen afete hazırlık konusunda eksiklikler yaşadığını içermektedir. Bunun yansımasının ise depreme müdahalede sivil

toplum kuruluşlarının aktif rol alması, devletin ise geri planda kalması olduğunu vurgulamışlardır. Bu çerçevede ise afet öncesinde alınacak önlemler sayesinde afet sonrası toparlamanın daha kolay olabileceğini belirterek afetlerde bütüncül yaklaşımın (devlet-yerel yönetim- sivil toplum iş birliği) ve afetlere hazırlıklı olmanın (dayanıklı evler, şehir planlamasının deprem bölgesi olma özelliği dikkate alınarak yapılması, yerel yönetimlerin bilinçlenmesi ve kendi afet planlarını hazırlaması, devletin sorumluluklarını yerine getirme taahhüdünün olması gibi) önemini dile getirmişlerdir:

“Bence afetin sadece sonrasına değil bütününe bakmak gerekiyor. Öncesinde alınan önlemler olsaydı sonrası çok daha kolay toparlanabilirdi. Aslında afet planı da olmalıydı. Yani yönetmek zor, evet. 10 şehirde birden deprem olursa ne yaparız diye plan yapmazsın belki ama bir şehirlik plan bile yoktu. Bence sivil toplum kuruluşları çok ön plana çıktı. Devlet arka planda kaldı. Çadır satmalar falan oldu saçma sapan. Yani gerçekten yönetimde en azından düzen olabilirdi. Acil olarak insanların ihtiyaçlarını görebilirlerdi. En önemli ihtiyaçları, barınma, yeme içme, onları bile karşılayamadılar bir süre. Onlar için hazırlıklı olmaları gerekiyordu bence öncelikle.” (Göksun, 21 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, psikolojik danışman, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Önem olarak zaten yapılan her bina binanın depreme uygun olması gerekiyor ve denetlenmesi gerektiğine inanıyorum ve bir an önce bunun uygulamaya geçmesini istiyorum. Evet, yani bir şey olduktan sonra değil. Şu an bunun için bir şeyler yapılması gerektiğine inanıyorum.” (Çukurova, 35 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 9 gün deprem bölgesinde kalmış)

“İlk başta yaşadığımız evleri sağlam yapmaları gerekiyordu. Yani burada herkes suçlu. Müteahhidinden belediyesinden, devletinden. Kaçak evler yapıyorlar. Ondan sonra onlara af getiriyorlar.” (Gölbaşı, 61 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 1 çocuğu var, çalışmıyor, 10 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Mesela her belediyenin kendisi için bir afet programı oluşturması gerektiğine inanıyorum. Özellikle hane başı yetecek kadar çadırının olması. Hani biz bir AFAD olarak kurmuşuz ya? O AFAD'ın bana göre belediye bünyesinde yapılması gerektiğine inanıyorum. Çünkü belediye o bulunduğu yerin insanların sayısı ile ilgili yaşadıklarıyla da ilgili biraz daha hâkim olacağı için belediye kapsamında olması gerektiğine inanıyorum ben bunun. Belediye bir şekilde herkese onu iletebilecektir. Bir şekilde kendi insanlarına ulaştırabilecektir. Hani özel afet departmanı diye bir şey kurulması gerektiğine inanıyorum. Bu depremden sonra yapılması gereken bir şey değil. Mesela kaymakamlıkla birlikte (afet öncesinde yaşadığı şehir) 'da şu an böyle bir şey kurulmuş herhalde. Ama bana göre bu sadece depremi beklemekle ilgili değil, bu sel olsun bu yani yazın çıkan orman yangınlarıyla olsun. Bununla ilgili o bölgenin içinde kendisinin oluşturacağı bir afet biriminin olması gerektiğine inanıyorum ve o afet biriminin gerçekten hakkaniyetli olması gerektiğine inanıyorum.” (Sivrice, 39 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 5 gün deprem bölgesinde kalmış)

Afet sonrası krize anında müdahale edilmesinin hayatî önem taşıdığına dikkat çeken araştırma özneleri, deprem öncesinde toplanma alanları oluşturulmasını, depremin hemen ardından insanların güvenli bir yere yönlendirilmesini ve temel ihtiyaçların sağlanması için acil yardım masaları ve sahra çadırlarının kurulmasını önermişlerdir:

“Deprem gibi çok büyük bir şey yaşamışız. Bu kadar kaybımız var. Bence insanlar öncelikle bir güvenli bir yere sığınmalıydı ama desteklenerek. Çünkü biz uçuşan civcivler gibiydik. Ya böyle gerçekten nasıl desem, kim ne yapacağını, nereye gideceğini, ne yapması gerektiğini zaten bilmiyor. Yönlendirilmemiz gerekiyordu güvenli bir yere. Ondan sonra işte suydu, yemeğiydi, sıcak ortamıydı ki çok soğuktu. Biliyorsunuz ki insanlar soğuktan da öldüler orada. Bunların sağlanması gerekiyordu.” (Reyhanlı, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Bak ilk önlemler alınsa zaten bu kadar şey yaşanmazdı. Yaşandıktan sonra hemen konteynir kentler hemen kurulması gerekiyordu. Kızılay'ın mı kurması gerekiyordu, devletin mi, AFAD'ın mı, kim yani yaparsa yapsın. Lavabolarını kurması gerekiyordu. Hemen yemek sistemleri yani kurulması gerekiyordu. Bunlar acil kurulacak şeyler, insanların yaşanır halde ortamlarının kurulması gerekiyordu.” (Gölbaşı, 61 yaşında, ilkokul mezunu, evli, 1 çocuğu var, çalışmıyor, 10 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Ya işte bence hemen bir acil yardım masası oluşturulmalıydı. İnsanlar da ihtiyaçlarını mesela hijyen olsun, ne bileyim işte çocukları için süt, mama o tür şeyler olsun o yardım masalarından hani almalılardı ya da böyle bir çadır kurulmalıydı hani sahra çadırları falan oluyor ya o şekilde. Bunlar sonradan yapıldı ama geç yapıldı.” (Hassa, 46 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

Kadınların afet hazırlığına ilişkin önerileri toplumsal cinsiyet eşitliği ve kapsayıcılık açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırma bulguları kadınların kendileri de dahil olmak üzere toplumda zarar görebilirlik riski yüksek olan çocuk, engelli, yaşlı gibi grupların deprem sırası ve sonrasındaki sorunları ve ihtiyaçlarına ilişkin yakından bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Kadınların bu bilgisi, afet risklerini azaltma ve toplumun direncini artırma konusunda daha etkili bir afet hazırlık planı yapılmasını sağlayabilecek ve toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılayan daha adil bir afet yönetimine katkıda bulunabilecektir. Ayrıca kadınların afet hazırlığı süreçlerine aktif katılımı, afet hazırlığına yönelik politika ve sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesinde kadınların seslerinin duyulması ve toplumsal cinsiyet perspektifinin entegrasyonu açısından da kritik bir öneme sahiptir. Bu noktada birçok kadın, kadınları dinlemenin kilit rolüne işaret etmiştir.

4.3.2. “Kadınları dinlemek...”

Görüşmelerde çok sayıda kadın, sunulan sosyal yardım ve hizmetlerin genellikle kadınların deprem sonrasındaki ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak olduğundan bahsetmiştir. Bu noktada ise, çocukların yaşına uygun olmayan giyim eşyalarının, temel alt yapı olmaksızın parça parça gelen konteyner ve çadırların ya da yok sayılan hijyen ihtiyaçlarının, kadınların yapılan yardımları kendilerini ciddiye almadan sırf “yapmış olmak için” yapılan müdahaleler olarak görmelerine sebep olmuştur. Bununla beraber, bu süreç yardım alma süreçlerinde aktif rol alan kadınları daha fazla etkilemiş ve “travmaya travma ekleyen” bir süreç olarak ifade edilmiştir:

“Hani o anda mesela atıyorum oğlum okula başlayacak çantası yoktu hiç unutmuyorum, gerçekten ona uygun bir şey gönderilsin, madem yapılıyor. Dediğim gibi çocuk 14 yaşında, 3-4 yaşında bir çocuğa gönderir gibi bir şey gönderilmiş. Bu tür şeyleri hani yapılacaksa gerçekten yapılsın. Yapmış olmak için yapılmasın. Bu sefer bizim ciddiye alınmadığımızı düşünüyoruz. Hani aslında önemsenmediğimizi, aslında yaptık demek için yapıldığını düşünmedim değil...[Bir de]... Yani bence kadınlar oraya buraya koşturmamalıydı, zaten acısı büyük, çocuğunu kaybeden var, kendi yaralanan var, yürüyemeyen var. Bence yardım için ya da bir şey istemek için kapı kapı dolaşmamaları gerekiyordu. Çok büyük travmaya travma ekledi. ...[.]... Ya da 3 saat kuyrukta beklediğimi hatırlıyorum bir mont alacağım diye. Bence çok utanç vericiydi benim için. Hani bir zamanlar benim her şeyim vardı, bir mont bir ayakkabı alacağım diye, yardım edeceksiniz diye 3 saat gerçekten 3 saat bekledim...” (Reyhanlı, 41 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 3 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Hani bir yardım yapıyorsanız gerçekten hakkıyla yapın, insanlara dalga geçer gibi önce bir boş bir kutu gönderip arkasından bir ay sonra banyosunu göndermişsiniz içine eşyasını koymuşsunuz. Bu insanlarla dalga geçmektir. Siz gerçekten yardım ediyorsanız konteyner gönderiyorsanız hakkıyla gönderin içinde bir tuvaleti olsun. Hani bir banyosu olsun. Çünkü en büyük bizim en büyük ihtiyacımız, sıkıntımız oradaki hijyen şartları. Özellikle bir banyon, bir bayan olarak banyo ihtiyacı bizim için gerçekten çok önemli. Hani gerçekten ihtiyaçları karşılıyorsa sırf karşılıyorum demek için değil, gerçekten karşılamaları gerekiyor.” (Sivrice, 39 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 5 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bu sürece ilişkin olarak araştırma özneleri “insanları sürükleyip sıralara dizip” dağıtılan yardımların eziyete dönüştüğünü belirtmiş, yerel yönetimlerin desteğiyle ihtiyaçların belirlenebileceğini, yardımların doğrudan hanelere ya da çadırlara yapılabileceğini ifade etmiştir. Bu noktada Yeşilyurt, afet sonrası yardımların bölgeye kurulan konteyner ve

çadır kentlerde yaşayan kadınlarla görüşmeler gerçekleştirip kadınların spesifik ihtiyaçları ve öncelikleri tespit edilerek sunulması önerisinde bulunmuştur.

“Konteynır kentler kuruldu, çadır kentler kuruldu. Orada hani böyle kadınları hep bir araya toplamak. Bu kadınları dinlemek. Bu kadınların nelere ihtiyacı var? Öncelikleri ne, ne istiyorlar? Böyle bir şey yapsalardı bence çok daha güzel olurdu. Hani böyle koli koli kolileri dağıtmak yerine veya bütün hepsini bir meydanlara toplayıp da böyle şey yapmak yerine. Sadece kadınları ayrı bir toplayıp konuşmak onları dinlemek. Gençlere ayrı bir toplamak, genç kızları ayrı bir toplamak, onları ayrı bir dinlemek. Yani bu olabilirdi. Erkekleri farklı dinlemek, bu olabilirdi bence.” (Yeşilyurt, 51 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 16 gün deprem bölgesinde kalmış)

Sonuç olarak kadınlar sunulan sosyal yardım ve hizmetlerin çocuklarının ve kendi ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğunu, yardım alma sürecinde çok fazla zorlandıklarını belirtmiş, yardımların daha etkili ve kapsayıcı olabilmesi için kadınlar da dahil olmak üzere toplumdaki her kesimle görüşmeler gerçekleştirilmesi ve bu ihtiyaçlara göre yardım yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla kadınların görüşlerinin yardım dağıtım sürecine dahil edilmesi, kadınların farklılaşan ihtiyaçlarının daha iyi bir şekilde tespit edilmesinin yanı sıra tüm topluluk için daha işlevsel olabilecek olan toplumsal cinsiyete duyarlı yardımların geliştirilmesini sağlayacaktır.

4.3.3. Göç Edilen Şehirde Psikolojik ve Psikososyal Destek İhtiyacı: “Çocuklarınızı Ahyorsunuz Hiç Tanımadığınız Bir Yerde Yaşamaya Gidiyorsunuz. Bu Normalde Çok Ağır Bir Duygu”

Araştırmada deneyimlerine odaklanılan kadınlar, özellikle göç ettikleri kentte, depremin hemen sonrasında yaşadıkları travmalar ve zorunlu olarak göç ettikten sonra karşılaştıkları sosyo-ekonomik zorluklar karşısında psikolojik ve psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduklarını açıkça ifade etmektedirler. Anlatılar, bu açıdan deprem nedeniyle göç ettikleri şehirde temel ihtiyaçları belli oranda karşılanan kadınların dinlenilme, anlaşılma ve duygularını paylaşma ile uzun vadeli psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarına, bu desteklerin sosyo-ekonomik koşulları iyileştirmeyi hedefleyen diğer sosyal yardım ve hizmetlerle bütünleşik olarak sunulmasına, bu hizmetlerin içeriğine göç deneyiminin eklenmesine ve planlı ve kesintisiz şekilde sunulmasına duyulan ihtiyaca dikkat çekmektedir.

Örneğin Arsuz ve Göksun bu bağlamda toparlanma sürecinde duyguları ve acıları paylaşmanın önemine vurgu yaparken, Hassa, bu sürecin psiko-sosyal ve ekonomik boyutlarına dikkat çekmektedir:

“En çok psikolojik desteğe. Hani kıyafet vesaire, yiyecek filan her şey sağlanıyordu zaten burada. Her şey temin edildi bize. Psikolojik desteğe ya, birinin seni anlamasına. En çok buna ihtiyacımız oldu. İnsanların çoğunun buna ihtiyacı vardı dinlenmek, birilerinin onları anlaması, ya acılarını paylaşmak...” (Arsuz, 34 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, 17 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Bence fiziksel ihtiyaçlar büyük oranda karşılandı artık yani barınma, giyinme gibi ihtiyaçlar. Ama duygusal ihtiyaçların çoğu karşılanmadı, ihmal edildi ve duygusal olarak çok yara aldılar. Bunların hiçbiri görülmedi. Bence psikolojik desteğe ihtiyaçları var en çok bu süreçte. Hem çocuklar hem yetişkinler çok etkilendi bu süreçten ve paylaşamadılar duygularını, duyguları görülmedi, destek alamadılar. Burada alınan destekler yarım bırakıldı. Bence uzun vadeli psikolojik desteğe ihtiyaç var.” (Göksun, 21 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, psikolojik danışmanı, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Yani ben şimdi bugün de mesela kursta da gördüm. Bazı bayanların hala psikolojik sorunları var. Yani aşamadıkları sorunlar var, atamamışlar yani. Hani o konuya daha çok eğilim olmalı. Bir de zannedersen bu sorunlar maddi imkânsızlıklardan kaynaklanıyor. Şimdi insanlar maddi ihtiyaçlarını yerine getiremedikleri zaman da mutsuz oluyorlar. Özellikle de çocukları söz konusu olunca.” (Hassa, 46 yaşında, lise mezunu, evli, çalışmıyor, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

Bu noktada, Sivrice, ihtiyaç duyulan psiko-sosyal destek hizmetlerinin bir başka boyutu olarak, göç ve geri dönüşe dair hazırlık boyutuna dikkat çekmiştir. Özellikle deprem sonrası hiç bilmediği şehre çocuklarla birlikte gelip yaşamanın çok ağır bir duygu olduğu, kadınların ve çocukların gerek göç etmek zorunda kaldıkları şehirde gerekse toparlanıp depremi deneyimledikleri şehre geri döndükten sonra sosyal çevrelerinin değişmesiyle ilişkili sorunlar yaşayabildikleri vurgulanmıştır:

“Mesela bulunduğunuz yere ilk gittiğiniz dönem için hani yardımcı olması gereken insanlar olması gerektiğine inanıyorum psikolojik açıdan. Mesela çocuklarınızı alıyorsunuz hiç tanımadığınız bir yerde yaşamaya gidiyorsunuz. Bu normalde çok ağır bir duygu. Ben daha önce (şehir ismi)’da hastalıktan kaynaklı kaldığım için orada da psikolojik açıdan yardım aldığım için bir şekilde alışık olduğuma inanıyorum. Ancak diğer kadınların alışık olmadığını düşünüyorum. Özellikle psikolojik açıdan, çocukların sosyolojik açıdan buldukları ortama ayak uydurmalarıyla ilgili ya da oraya (göç edilen şehir) gittikten sonra oraya alışıp toparlanıp kendi memleketlerine geri döndüğünde çocukların psikolojik sorunlarıyla, sosyal çevrelerinin durmadan değişmesinden kaynaklı çocuklarda gelişen sıkıntılı problemlerle ilgili psikolojik açıdan onlara yardımcı olunması

gerektiğine inanıyorum.” (Sivrice, 39 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 5 gün deprem bölgesinde kalmış)

Göksun ise sunulan psikolojik ve psikososyal destek hizmetlerinin yarım bırakılmaması gerektiğini şöyle anlatmıştır:

“Mesela psikolojik destek yardımı gelmişti başlarda, psikososyal destek yardımı, insanların çoğunda aynı şeyi gözlemedim ve benim de başıma geldi aynısı. Tam bağ kurmuştuk, güvenmiştik ve konuşmaya başlamıştık, sonra birden hepsi gitti. Açıklama yapmadan, sonlandırma yapmadan. Hepsi gittiler ve iletişim kurmadılar tekrar bizimle. Amaçları iyileştirmekken güvenimizi yeniden sarsmış oldular. Bunu kendi etrafımda da çok gözlemedim. Çünkü çok kişi buradan destek almaya başladı. Herkes başta böyle psikososyal destek yapalım, destek olalım falan, böyle birden bir sosyal proje gibi bir şey oldu ama sonra birdenbire hepsi bitti. Aynı anda hepsi birden çekildi.” (Göksun, 21 yaşında, üniversite mezunu, bekâr, psikolojik danışmanı, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

Sonuç olarak kadınlar zorunlu göç ile geldikleri kentte deprem sonrası yaşadıkları travma ve sosyo-ekonomik zorluklar nedeniyle psikolojik ve psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduklarını, fiziksel ihtiyaçlarının büyük oranda karşılandığını ancak duygusal ihtiyaçlarının ihmal edildiğini ve uzun vadeli psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını, yeni bir şehre alışma sürecinin kendileri için oldukça zor geçtiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda kadınların önerisi, yerleştikleri kentte psikolojik ve psiko-sosyal destek hizmetlerinin yarım bırakılmaması ve sürekli olarak sunulması şeklinde olmuştur.

4.3.4. Göç Sonrası: “Kadınların Biraz Çalışmaya, Sosyalleşmeye İhtiyaçları Var.”

Deprem sonrasında göç ederek başka bir kentte yaşamlarını yeniden inşa etmeye çalışan kadınların karşılaştıkları en önemli sorunların başında ekonomik yaşama katılımı ilgili engeller gelmektedir. Birçok kadın için istihdama katılım, yeni geldikleri kentteki toplulukla bütünleşerek sosyalleşmelerini sağlayacak bir yol olarak tanımlanmıştır.

Bu noktada, araştırma öznelerinden Arszuz, afet öncesi çalışma hayatında aktif olan pek çok kadının afet nedeniyle işlerini kaybettiklerini ve ekonomik sorunlar yaşadığını belirtmiş, kadınların çalışma hayatını tekrar katılmalarına yönelik çalışmalar yürütülebileceğini ifade etmiştir:

“Oradaki (afet bölgesi) insanlar için daha hani çalışma alanında bir şeyler yapılabilir diye düşünüyorum. Çünkü çalışan çok kadınıımız vardı ve şu an hepsi

oturuyor. Ve oturdukça, benim şu an görünümüm hala orada, benim eltilerim hala orada, kız kardeşim orada. İş imkanları zaten artık biliyorsunuz depremden dolayı maalesef çok az durumda. Şu an kafayı yemek üzereler. Ne yapacaklarını bilmiyorlar. Kiraya çıkmış olanlar kira ödemek zorundalar. Ve bir iş imkânının olmaması, onların en büyük eksikliği, iş imkânı ve psikolojik destek. En büyük eksik bence bu şu an orada.” (Arsuz, 34 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, 17 gün deprem bölgesinde kalmış)

Benzer şekilde Hassa, kadınların afet sonrası yerleştikleri kentte çalışma hayatına katılarak ekonomik sorunlarını çözebileceklerini ve sosyalleşebileceklerini vurgulamıştır. Kadınlara özsaygılarının gelişmesi için bireysel alan tanınması gerektiğini ifade eden Karaköprü de, depremden kurtulan kadınlara iş imkânı sağlanabileceğini ya da afet bölgesinde ve yeni yerleştikleri kentte kadınlara yönelik sanatsal çalışmaların yürütülmesine duyulan ihtiyacı ifade etmiştir.

“Kadınların biraz çalışmaya, sosyalleşmeye ihtiyaçları var. Bunu da çalışarak yapacaklarını düşünüyorum. Yani çalışmak onlara iyi gelir. Hem sosyal açıdan hem maddi açıdan yani bu konuda da biraz çalışmalar yapılmalı. Yapılıyor da yani hani daha böyle ciddi anlamda olmalı bence.” (Hassa, 46 yaşında, lise mezunu, evli, 3 çocuğu var, çalışmıyor, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

“Ya aslında oranın (afet bölgesinin) artık normalleşmesi ya da nasıl söyleyeyim size? Kadınların daha değerli olduğunu hissetmeleri gerekiyor aslında. Hani oradaki erkeklerin onlara verdiği değer değil. Kendilerinin değerli olmasını hissetmeleri gerekiyor. Bunun için de orada pek de bir şey yapıldığını düşünmüyorum. Ya da nasıl söyleyeyim, iş imkânıdır. Belki farklı bir şeydir. Ne olabilir? Yani en azından şöyle farklı alan, iş imkânı olmasa bile kendilerinin işte el sanatları olur, işte ona yönelik şeyler olur. Yani kendilerinin kendileriyle kalması lazım, erkeklerle değil.”(Karaköprü, 28 yaşında, açıköğretim lise eğitimine devam ediyor, bekâr, 1 evlilik yapmış, 2 çocuğu var, çalışmıyor, 4 gün deprem bölgesinde kalmış)

Sonuç olarak, deprem sonrası zorunlu göçle birlikte kadınların istihdama katılıma ilişkin talepleri artmış ve bu bağlamda geliştirilecek destekleyici hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hizmetlerin ise, kadınların yeni yerleştikleri kente entegrasyonları ve buradaki yerel toplulukla ilişkilerinin güçlenmesini sağlayacak şekilde planlanarak sunulması gerekmektedir. Bu bağlamda kadınlar, istihdama katılımı desteklemek üzere geliştirilecek çalışmaların sanatsal çalışmalar gibi sosyalleşmeyi güçlendirecek bağlantıları içerecek şekilde geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

6 Şubat depremleri sonrasındaki süreçte Ankara'ya göç etmek zorunda kalan kadınların deneyimlerine ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına odaklanan bu çalışmada, kadınların depremin hemen ardından ve Ankara'ya göç ettikten sonraki süreçteki ihtiyaçlarının karşılanmasına dair sosyal hizmet açısından önemli ipuçlarına ulaşılmıştır. Bu bağlamda bu bölümde çalışmadan elde edilen sonuçlar ve bunlara yönelik öneriler ele alınmıştır.

1. SONUÇLAR

1.1. Depremin Ardından Kadınların Kısa Dönemli Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçlarına İlişkin Sonuçlar

- **Artan Bakım Yükü ile Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları:** Depremlerle birlikte yaşam alanlarını ve yakınlarını kaybeden kadınlar, içerisinde kaldıkları kriz ortamında toplumsal cinsiyet rolleri gereği çocuklarının, ailelerinin ve yakınlarındaki diğer kişilerin bakımına ve gündelik yaşam ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin birçok sorumluluğu üstlenmişlerdir. Üstlenilen bu sorumluluk, zor koşullar altında kadınların “*odun temin etme, soba hazırlama, su taşıma, yemek pişirme, bulaşık ve çamaşır yıkama*” gibi işlerin yanı sıra çocuklarla, yaşlılarla ve hastalarla bakım verme ve ilgilenmeyi de içermektedir. Bu açıdan kadınların kimi zaman canlarını riske atarak henüz yıkılmamış olan evlere girdikleri, sorumluluklarını yerine getirebilmek için yaşamlarını tehlikeye attıkları görülmektedir. Dolayısıyla yokluk koşulları içerisinde diğer kadınlarla birlikte üstlenilen ancak hiçbir zaman yeterince gerçekleştirilemeyen bu sorumluluklar, ölüm korkusu, yas ve yoksunluk endişeleri içerisinde çaresizlik ve güçsüzlük duygusu ile birlikte deneyimlenmiştir. Bu noktada kadınların üzerlerindeki yükü ve psikolojik baskıyı azaltmak için kendi içlerinde yardımlaşma ve dayanışma içerisinde oldukları ancak resmi afet toparlanma desteğinin bu açıdan yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum ise, çoğu zaman kadınların yardımlara erişememeleri, istedikleri halde arama-kurtarma çalışmalarına katılamamalarına neden olarak, deneyimledikleri çaresizliği ve güçsüzlüğü derinleştirmektedir. Bununla beraber, tüm kadınlar için artan bakım

yükleri, farklılaşan bakım ve dayanışma ilişkileri söz konusu olduğunda derinleştiren bir yalnızlıkla da ilişkilenebilir. Bu yalnızlık, büyük oranda kadınların, kriz yönetimi ve bu aşamadaki karar verme süreçlerine katılımının mümkün olamaması ile ilişkilenebilir. Özellikle hasta çocuğunun ya da bakıma muhtaç birinin sorumluluğunu üstlenen, yenidoğan çocuğu ile depreme yakalanan, küçük yaşta çocuk sahibi olan ve gebe kadınların bu süreçte daha fazla zarar görme riski altında oldukları bulunmuştur. Bununla birlikte yalnız yaşayan kadın olma hallerinde, bakım yük ve sorumluluklarında diğer kadınlarla girilen yardımlaşma süreçlerinin işleyemediği, öncelikli ihtiyaçlara ilişkin yardımların alınmadığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu açıdan özellikle hasta çocuğunun ya da bakıma muhtaç birinin sorumluluğunu üstlenen, yenidoğan çocuğu ile depreme yakalanan, küçük yaşta çocuk sahibi olan, gebe olan ya da yalnız ebeveyn kadınların öncelikli ihtiyaçlarını güvenli bir alana taşınmak olarak ifade ettikleri görülmektedir.

- ***Ataerkil Kodlarla Beslenen Mahremiyet Endişesi ve Güvenlik Sorunlarına İlişkin Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları:*** Kadınların gündelik yaşamları, artan bakım yükleri ile birlikte ataerkil kodlarla beslenen mahremiyet endişesi ve güvenlik sorunları ile daha da zorlaşmıştır. Bu zorlukların iki boyutu vardır. Bunlardan birisi, kadınların ped ve iç çamaşırı gibi kadınlıkla ilişkilenen hijyen malzemelerine erişememesine neden olan mahremiyet eksikliği ve utanç duygusu yaratan ataerkil kodlardır. Bu bağlamda afet yardım çalışmalarında kadın sağlığı açısından oldukça önemli olan hijyen ihtiyaçlarına yönelik yardımların göz ardı edilmesi ya da geç ulaşması, bu malzemelerin mahremiyet gözetilmeden sunulması, kadınların depremin yarattığı tüm olumsuz koşullar içerisinde kaygılarını arttıran, hayatlarını riske attıkları ya da kadın hastalıklarına açık bir şekilde ortada kaldıkları bir süreç olarak deneyimlenmiştir. İkincisi ise kadınların banyo yapma, tuvalete girme ya da üst değiştirme gibi temel insani ihtiyaçlarını giderebilecekleri güvenli alanlara erişememesi nedeniyle karşılaştıkları sağlık sorunları ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet riskidir. Kadınlar sırf bu riskler nedeniyle, enkaz halindeki evlere girmek zorunda kalmış ve yaşamlarını riske atmışlardır. Bu süreçte ise en dezavantajlı grup genç kızlar olarak tanımlanmıştır.

- ***Barınma Bağlamındaki Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları:*** Kadınların depremin hemen ardından barınma koşullarının, toplumsal cinsiyet temelli şiddet risklerini, tacizi ve güvenlik endişelerini önlemek açısından karşılanması gereken bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kadınların ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin güvenli, insan onuruna yaraşır ve ayrı bir barınma yerine ve burada kendilerine ve bakmakla sorumlu oldukları kişilerin bakımını sürdürmek için ihtiyaç duydukları temel malzemelere acil ihtiyaçları olduğu, aşırı kalabalık ortamların kadınlar ve çocuklar için ek güvenlik riskleri oluşturduğu ve kadına yönelik şiddet risklerinin artmasına neden olduğu görülmektedir. Nitekim kadınlar, barınma ihtiyaçlarını, gündelik yaşamı hızla normalleştirmek için gerekli olan gıda ve hijyenle ilgili malzemeleri kullanabilecekleri, banyo, giyinme ve tuvalet ihtiyaçlarını giderebilecekleri pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla birlikte ifade etmişlerdir. Bu ihtiyaca ilişkin tanımlamalar aynı zamanda, gıda ve hijyen malzemelerin güvenli ve mahrem bir şekilde temini ve güvenli ortamlar oluşturmak için gerekli önlemlerin alınması gerekliliği gibi toplumsal cinsiyet temelli şiddet riskinin önlenmesi açısından stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla ilişkilenebilir. Bu noktada özellikle bekâr ya da yalnız yaşayan kadınlar açısından herhangi bir barınma olanağına erişmek dahi çok daha zorlu olmaktadır. Bu zorlu koşullar, bekâr ya da çocuklarıyla birlikte yalnız yaşayan kadınların çadır gibi “başını sokacak bir yer” bulamamalarına, gıdaya ve çocukları için gereken temel ihtiyaç malzemelerine erişim ya da soğuktan ve güvensizlikten korunma açısından da olumsuz koşullara herkesten daha fazla maruz kalmalarına neden olmuştur. Kadınlar kısıtlı da olsa barınma olanaklarına erişse bile yangın, su baskını, akrep ve yılandan korunamama gibi birçok sorunla karşılaşmıştır. Yalnız kadınların ise çocuklarıyla birlikte uzun süre dışarıda, şanslıysa yetişkin çocuklarıyla birlikte yaşamak zorunda kalmaları söz konusu olmuş, tüm bu koşullarda ise özellikle kadınların çocuklarla birlikte hasarlı evlerde yaşamaya devam ettikleri görülmüştür.
- ***Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Yardım Sunumuna İlişkin İhtiyaçlar:*** Deprem sonrası yardımların toplumsal cinsiyete duyarlı olmadan ve kadınların hakları gözlemlenmeden adaletsiz bir şekilde sunulması, birçok kadın için ayrımcılık olarak deneyimlenen bir süreç olmuştur. Bu açıdan özellikle yalnız ebeveyn kadınlar, ev

içi şiddetin olduğu hanelerdeki kadınlar ve boşanma sürecindeki kadınlar toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıklarla karşılaşma ve bu ayrımcılıkların şiddete dönüşmesi açısından risk altındaki gruplardır. Nitekim, kriz anında en önemli kaynaklardan biri olan barınma, gıda, hijyen malzemelerine ilişkin yardımlara, yalnız yaşayan kadınları değersiz gören gruplar, şiddet uygulayan eşler, eşlerin yakınları ve boşanma sürecinde oldukları erkekler tarafından el koyulduğu görülmüştür. Yardımlardan faydalanmaya ilişkin kontrolün erkekler ve erkeklerin akrabalarında olması, afet sonrası süreçte toplumsal cinsiyet rolleri ve güç dinamiklerinin kadınları nasıl olumsuz etkilediğine ve onları yoksullaştırdığına dair çarpıcı bir göstergedir.

1.2. Kadınların Deprem Ardından Göç ve Yeniden Yerleşme Deneyimleri: Uzun Dönemli Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçlarına İlişkin Sonuçlar

- *Cinsiyet Temelli Önyargı ve Kalıp Yargıların Hedefindeki Kadınlar Açısından Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları:* Araştırma sonuçları, deprem bölgesinden göç etmek zorunda kalan kadınlar için cinsiyet temelli önyargı ve kalıp yargıların yarattığı baskılara dikkat çekmektedir. Bu baskılar, hem özel alanla ilişkilenen hem de kamusal alanda ve sosyal yardımlara erişim süreçlerinde deneyimledikleri toplumsal cinsiyet temelli şiddet, taciz ve ayrımcılıklarla ilişkilidir.
  - Bu bağlamda deprem sonrası göç etmek zorunda kalan kadınların özel alanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçları, hem göç ettikleri için aileleri, yakınları ve depremi deneyimleyen topluluk hem de yerleştikleri kentteki hanelerde toplumsal cinsiyet temelli şiddete ve baskı ile mücadeleyi işaret etmektedir. Bu baskı biçimleri, kadınların bakım rolleri gereği, üstlenmesi beklenen sorumluluklar arasındaki çatışmayla karakterize olmuştur. Deprem bölgesinde kalan aileleri bu bakım rolünün sağlanamamasına neden olan göç etme hali, ailelerce hoş karşılanmayan bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle birçok kadın, yaşadıkları bu baskılar nedeniyle geri dönmek zorunda hissettiklerini, akıllarının deprem bölgesindeki yakınlarında kaldığını anlatmıştır. Bununla birlikte, kadınlar hem deprem bölgesinde hem de göç ettikleri Ankara'da toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa, şiddete ve cinsel tacize maruz kalmışlardır. Ankara'ya göç ederek yerleştikleri evlerde çocuk,

yaşlı ve hasta bakımı gibi toplumsal cinsiyet sorumluluklarının yarattığı ek bir yük ve stresle karşılaşmıştır. Çoğu durumda, eşleri deprem bölgesine dönen kadınlar için güvenlik endişeleri artmıştır. Yeni geldikleri kentte de kadınlar için mücadele etmek zorunda kaldıkları en önemli sorun, toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve taciz olmuştur. Kimi kadınlar bu nedenle deprem bölgesine geri dönmek zorunda kalmışlardır. Bunun yanı sıra, travma ve göç süreci, eşlerle ilişkilerin bozulmasına ve psikolojik ihmalle biçimlenen şiddete yol açmış görünmektedir.

- Deprem sonrası göç etmek zorunda kalan kadınların kamusal alanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ise, yaşam tarzına ilişkin olumsuz tutum ya da önyargılarla ve kadınların konut ve istihdam arama süreçlerinde karşılaştıkları toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve tacizle mücadelenin önemine işaret etmektedir. Kadınlar deprem bölgesinden ayrılarak ailelerinin bakımı üstlenmekten kaçtıkları ve göç ettikleri kentte “rahat yaşıyor” oldukları ve “bakımlı” görüldükleri için birçok olumsuz tutum ve davranışla karşılaşmışlardır. Toplumsal cinsiyet temelli bir sosyal dışlanma ve baskı olarak nitelendirilebilecek olan bu durum, toplumsal cinsiyet açısından zaten deneyimledikleri eşitsizlik, ayrımcılık ve dışlanma sorunlarının, afet sonrası toparlanma sürecinde dikkate alınması gereken boyutlara dikkat çekmektedir. Bu boyutlardan birisi, göçle birlikte Ankara’ya gelen kadınların yoksullaşma ve istihdam taleplerine cevap bulamama koşullarıyla ilişkilidir. Kadınların, Ankara gibi büyük bir kentte olma konusundaki tedirginlikleri, deprem öncesinde çalışma deneyimlerinin olmaması, fazla yaşlı görülmeleri ya da psikolojik sorunlar yaşayan çocuklarını bırakacakları güvenli bir yer bulamamaları, kadınların istihdama katılımı önündeki yapısal engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların genel olarak istihdama dahil olma süreçlerinde deneyimledikleri bu engeller ise, özellikle ev ve iş ararken toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve tacizle ilişkilenebilir. Bu bağlamda, araştırma sonuçları, özellikle yalnız yaşayan kadınların, boşanmış kadınların ve gebe kadınların karşılaştıkları toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve tacize dikkat çekmektedir.

- Ankara'ya göç ettikten sonra özellikle kadınların ev içi şiddete maruz kalma riski altında olmaları, boşanma sürecinde yasalar karşısındaki belirsiz konumları, mülkiyet hakları (ev sahibi olmama ya da kira sözleşmesinde isminin yer almaması vb. gibi) açısından içerisinde yer aldıkları eşitsizlikler ve istihdama katılımdaki yapısal engeller, sosyal yardımlara başvuru ve yararlanma aşamasında kadınlar için engel yaratmaktadır. Göç ettikten sonra çocukları ve diğer kadın akrabalarıyla tek başına yaşamı yeniden inşa etmeye çalışan kadınlar için ihtiyaç duydukları sosyal yardım ve hizmetlere erişememe halleri, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık biçimleriyle mücadelenin önemine işaret etmektedir.
- **Göç ve Kadınların Güçlenme İhtiyaçları:** Kadınlar, yakınlarının karşı çıkmalarına ve tüm fiziksel zorluklara rağmen Ankara'da çocuklarıyla yeni bir yaşam kurmaya ilişkin kararlılıkları ile yeni yerleştikleri kentte karşılaştıkları sorunlarla tek başlarına mücadele etmişlerdir. Depremi ardından Ankara'ya göç ederek bu süreci tek başına yönetmek zorunda kalmak ise, kadınlar için, evlerinin ve mahallelerinin sınırları dışına çıkararak geleneksel olmayan roller üstlenmelerine, kamusal alanın olanaklarından yararlanmalarına olanak sağlaması noktasında güçlendirici bir süreç olarak işlemiştir. Kamusal alana çıkarak ve yeni rolleri üstlenecek kadar içerisinde yer aldığı ataerkil ilişkileri sorgulayarak bu ilişki ağından kurtulabilen kadınlar, kendine daha güvenli hale gelmiştir. Kimi kadınlar için göç kararının alınmasında aktif rol üstlenmiş olmak ve Ankara gibi büyük bir kentte karşılaştıkları sorunlarla tek başına mücadele etmek, bir başarı hikayesi olarak tanımlanmıştır. Kadınların sınırlı desteklerle edindikleri bu güçlenme deneyimi ise, karşılaştıkları zorluklar karşısında ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bağlamında desteklenmeleri durumunda ortaya çıkabilecek potansiyeli göstermektedir.

1.3. Kadınların Afet Sonrası Yaşadıkları Sorunların Çözümüne ve İhtiyaçlarının Karşılmasına İlişkin Değerlendirmelerine Yönelik Sonuçlar

Afetin ardından yaşadıkları sorunların çözümüne ve ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin kadınların değerlendirmeleri, afet öncesi hazırlıklara ve afet sonrası toparlanmaya yönelik

önemli ipuçları sunmaktadır. Bu değerlendirmelere ilişkin sonuçlar, kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- Afet öncesinde alınacak önlemlerle afet sonrası toparlanma sürecinin daha kolay olabileceği vurgusu üzerinden afetlerde bütüncül yaklaşımın (devlet-yerel yönetim- sivil toplum iş birliği) ve afetlere hazırlıklı olmanın (dayanıklı konutlar, şehir planlamasında deprem bölgesi olma özelliğinin dikkate alınması, yerel yönetimlerin bilinçlenerek kendi afet planlarını oluşturması, devletin sorumluluklarını yerine getirme taahhüdünün olması gibi) önemine dikkat çekilmiştir.
- Afet sonrası sunulan yardım ve hizmetlerin kadınların ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olmadığını, “insanları sürükleyip sıralara dizip” dağıtılan yardımların eziyete dönüştüğünü belirten kadınlar için, yerel yönetimlerin desteğiyle kadınların görüşleri alınarak ihtiyaçlarının belirlenmesi ve yardımların doğrudan hanelere ya da çadırlara yapılması önerisinde bulunulmuştur.
- Kadınlar için deprem sırası ve sonrasında yaşadıkları travmalar ve sosyo-ekonomik zorluklar sebebiyle psikolojik ve psiko-sosyal desteğe duydukları ihtiyaç öne çıkmıştır. Bu bağlamda, kadınların duygusal ihtiyaçlarının ihmal edilmesi ve zorunlu göç ile geldikleri şehre alışma süreçlerinde yalnız kalmaları, göç sonrasındaki süreci zorlaştırmıştır. Bu doğrultuda kadınların önerisi yerleştikleri kentte psikolojik ve psiko-sosyal destek hizmetlerinin yarım bırakılmadan uzun vadeli/sürekli olarak sunulması şeklinde olmuştur.
- Son olarak araştırma öznelere afet sonrası ekonomik zorluklar yaşayan kadınlara yönelik, yeni iş imkanları sunulması ve kadınların istihdama katılımlarının desteklenmesi önerisinde bulunmuşlar, çalışma hayatına katılımın kadınların sosyalleşmesine de katkı sağlayabileceğini belirtmişlerdir.

2. ÖNERİLER

2.1. Deprem Ardından Kadınların Kısa Dönemli Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçlarına İlişkin Öneriler

- Kadınlar için kriz anında üstlendikleri bakım yüklerini yerine getirmelerinde destek olabilecek ve özel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması, pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının karşılanması bağlamında önemli bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu boyutun ise, farklılaşan kadınlık deneyimleri üzerinden dışlanma pratiklerini dikkate alacak şekilde gerçekleştirilmesi ve kadınların kriz yönetimi aşamasında karar süreçlerine ya da arama kurtarma çalışmalarına aktif katılımını sağlamak gibi stratejik boyuttaki toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını gözetenek ele alınması önemli olacaktır.
- Bu noktada, kadınların bakım yüklerindeki yardımlaşma ve dayanışma ilişkilerini daha organize ve kolay bir şekilde yürütebilmesi için desteklenmesi, onlara istemeleri durumunda arama kurtarma çalışmalarına dahil olmalarını sağlayacak bir zaman yaratabilmek açısından önemli olabilir. Nitekim, arama kurtarma çalışmalarına katılabilmenin, kadınların güçsüzlük duygularında ve uzun dönemli toparlanma süreçlerinde olumlu etki yaratacağı bilinmektedir. Özellikle kadınlar arası dayanışma ve yardımlaşma ilişkilerinin eşitlikçi biçimlerde sürdürülmesini sağlayacak çalışmaların yürütülmesine ihtiyaç vardır. Bu grup çalışmalarının, kadınların içerisinde yer aldığı ataerkil kod ve ilişkiler nedeniyle karşılaştıkları zorluklara ilişkin farkındalık geliştirmeleri, bu zorluklarla mücadele edebilmeleri ve kendi kararlarını verebilmeleri için güçlenmelerini hedeflemesi gerekir.
- Bu bağlamda afetlerde etkili bir müdahale ve afetlere karşı dayanıklılığın artırılması için afet riskinin azaltılması amacıyla yürütülen hazırlık çalışmalarında kadınların aktif olarak yer almasını sağlayacak desteklere ihtiyaç vardır. Afete hazırlık çalışmalarında söz sahibi olan kadınlar, afet sonrası kadınların yaşayabileceği sorunları ve ihtiyaçları öngerek, toplumsal cinsiyete duyarlı hizmet ve politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabilir.
- Geliştirilecek afet politikalarının kadınların artan bakım yüklerini dikkate almayı sağlayacak eğitimleri, hızlı toplumsal cinsiyet analizlerini, yardımların ulaştırılmasında önceliklendirilmesi gereken gruplar olarak yenidoğan, küçük

çocuk, hasta ya da bakıma muhtaç kişilerin bulunduğu hanelere ilişkin verileri, kriz anında ulaştırılacak yardım kolilerinin bu grupların ihtiyaçlarını gözeterek şekilde oluşturulmasını içerecek ve yardım dağıtım süreçlerinin kadınların yardımlara erişimini sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu açıdan ise, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, taciz ve ayrımcılığa karşı önlemleri tanımlamak, bu gibi durumların tespitinde yapılacakların netleştirilmesi açısından önemlidir.

- Araştırma sonuçları, afet sonrası etkili bir müdahale ve yardım dağıtımı için gerekli olan planlama ve koordinasyon için toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkların önlenmesi, yardımlara erişimde kadınların güçsüz toplumsal konumlarından kaynaklanan toplumsal cinsiyet temelli şiddetle ilişkilenen sorunların dikkate alınması gerekliliğine işaret etmekte, afetlere bu bağlamda hazırlıklı olmanın önemini göstermektedir. Bu açıdan insan onuruna ve saygınlığına yakışır, hak temelli, toplumsal cinsiyete duyarlı bir yardım dağıtım sürecine duyulan ihtiyaç, afetlerle birlikte artan kadın yoksulluğunun ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önüne geçmeyi hedeflemelidir. Tüm bu süreçte dezavantajlı konumları nedeniyle bekâr ya da çocuklarıyla birlikte yalnız yaşayan kadınlar ve gebe kadınların, genç kızların, ev içi şiddetin olduğu hanelerde yaşayan ya da boşanma aşamasındaki kadınların toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılıklara daha açık olduklarını dikkate almak gerekmektedir. Bu bağlamda yardım dağıtım süreçlerinin ve şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi için gereken koruma mekanizmalarının geliştirilmesine ihtiyaç vardır.
- Kadınların kriz anına ilişkin yerel düzeydeki öncelikli ihtiyaçları, barınma, gıda, tuvalet, banyo, üst değiştirme gibi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri güvenli ve erişilebilir alanların bir an önce oluşturulması olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu alanların mahremiyet ve güvenlik hissi veren, özellikle toplumsal cinsiyet temelli şiddet riskinden korunmayı sağlayan hizmetlerle birlikte sunulması stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının karşılanması açısından da oldukça önemlidir. Çünkü, güvenlik ve mahremiyetle ilgili sorun ve korkuların büyük çoğunluğu toplumsal cinsiyet temelli şiddet riski ile ilişkilenebilir. Bu süreçte ise, çok daha korunmasız ve zarar görebilir konumda kalan genç kızların ihtiyaçlarını görünür kılacak araştırmaların yürütülmesi gerekmektedir. Bununla

birlikte, dezavantajlı bir grup olarak ortaya çıkan yalnız ebeveyn kadınların güvenli barınma alanlarına erişimlerinin önündeki engelleri dikkate almak gerekmektedir.

- Afet yönetimi süreçlerinde kadınların ve genç kızların özel gereksinimlerini dikkate alan müdahalelerin gerçekleştirilmesi gerektiği açıktır. Bu noktada, öncelikle hijyen ve kadın iç çamaşırı malzemelerinin yardım kolilerinde yeterli olarak sunulduğunun garanti edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte bu kolilerin dağıtımında mahremiyetin öncelenmesi ihtiyacına dikkat edilmelidir. Aksi takdirde, özellikle ataerkil kodlardan en çok etkilenen bir kadın grubu olarak genç kızlar, bu tür hijyen malzemelerine erişimde büyük sıkıntı yaşayabilmektedir. Bu durum, aynı zamanda, iç çamaşırı ve regl nedeniyle ihtiyaç duydukları hijyen malzemelerine erişim konusunda “utanma” duygusu üzerinden engel yaratan ataerkil kodların dönüştürülmesinin önemine dikkat çekmektedir.
- Afetin hemen sonrasındaki kriz anında karşılanmayan pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları, kadınların göçle birlikte geldikleri şehirdeki adaptasyon, toparlanma ve yeniden bir hayat inşa etme süreçlerini derinden etkileyen boyutlardır. Bu açıdan kadınların deprem bölgesindeki kriz dönemine ilişkin karşılanmayan ihtiyaçları ve deneyimledikleri güçsüzlük ve çaresizlik duyguları üzerine çalışmak, karşılaştıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dair farkındalık geliştirmelerine odaklanmak ve bu bağlamda harekete geçmeleri için destekleyecek çalışmalar yürütmek gerekmektedir.

2.2. Kadınların Deprem Ardından Göç ve Yeniden Yerleşme Deneyimleri: Uzun Dönemli Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçlarına İlişkin Öneriler

- Kadınların yaşadıkları şehirden göç ettikleri için yakınları ve depremi deneyimleyen topluluğun baskıları nedeniyle geri dönmek zorunda hissetmeleri göz önüne alındığında afet sonrası müdahalede tahliye yardımcı olan uzman ekibin, sosyo-kültürel normlar nedeniyle tahliye konusunda isteksiz/çekimser davranan kadınlarla doğru iletişim kurmaları için eğitilmesi ve toplumsal cinsiyet eğitimi almış olması oldukça önemlidir.
- Araştırma öznelerinin deprem nedeniyle göç ettikleri şehirlerde bakım yüklerinin artarak devam etmesi, çalışma hayatına katılamamaları, eşlerle ilişkilerin

bozulması, güvenlik endişeleri duymaları, toplumsal cinsiyet temelli baskılara, ayrımcılığa, şiddete ve cinsel tacize maruz kalmaları gibi hiç bilmedikleri bir şehirde hayatlarını yeniden inşa etmeye çalışan kadınların her anlamda olumsuz etkilemiştir. Bu doğrultuda acilen deprem nedeniyle zorunlu göç yaşayan kadınlara özel, güçlendirici ve erişilebilir olan psikososyal destek uygulamaları geliştirilmelidir. Bu uygulamaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmesinde sosyal hizmet uzmanları mesleki bilgi ve deneyimleri sayesinde ve diğer disiplinler ile iş birliği içerisinde aktif olarak yer almalıdır.

- Bu bağlamda yürütülecek psikososyal destek çalışmalarında toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalan ya da maruz kalma riski altında olan kadınlar, çocuklarıyla yalnız yaşayan kadınlar, engelli kadınlar, ailede engelli, çocuk ve yaşlı bakımını tek başına üstlenmek zorunda kadınlar gibi zarar görebilirlik riski yüksek olan kadınlara öncelik sağlanmalıdır. Danışmanlık hizmeti yürüten sosyal hizmet uzmanları, kadınların gizliliğinin korunduğu bir ortamda kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmelerini sağlamalı ve yargılayıcı olmayan bir yaklaşım sergilemelidir.
- Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesi için deprem nedeniyle farklı şehirlere göç eden kadınlara özel koruyucu ve önleyici çalışmalar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Buna ilişkin sosyal hizmet uzmanları tarafından şiddet riski altındaki kadınlara adli yardım da dâhil olmak üzere adalete erişimlerine yönelik farkındalık geliştirici eğitimler verilebilir.
- Deprem sonrası sunulacak yardım ve hizmetlerde, kadınların göç ettikleri şehirlerde toplumsal cinsiyet temelli şiddet riski altında olmaları, boşanma sürecinde yasalar karşısındaki belirsiz konumları, toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle mülkiyet haklarının olmaması ve istihdama katılımdaki yapısal engeller göz önüne alınmalıdır. Örneğin ayni ve nakdi yardımlar sunulurken “hane reisi kavramı” bir kriter olmamalıdır. Deprem sonrası evi yıkılanlara sunulan kira yardımı parası gibi yardımlardan özellikle boşanma sürecinde olan, eşi tarafından şiddete maruz kalan ve toplumsal cinsiyet temelli engellerden dolayı yardımlara erişemeyen kadınların sorunsuz bir şekilde faydalanması için özel uygulamalar geliştirilmelidir. Deprem sonrası inşa edilecek kalıcı konutlar, her iki eş adına

ortak olarak tapulanarak kadınların mülkiyet hakkı ve konut güvenliği korunabilir. Kalıcı konutların kullanımında çocuklarıyla birlikte yalnız yaşayan kadınlar, bekâr kadınlar, yoksul ve işsiz kadınlar, sosyal olarak dışlanmış kadınlar öncelik verilebilir.

- Deprem sonrası toparlanma müdahaleleri planlanırken, kadınların çalışma hayatına aktif olarak katılmalarını ve hane için gelir elde etmelerini engelleyen artan ücretsiz bakım yükü ile iş arama sürecinde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa ve yaş ayrımcılığına maruz kalabildikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Depremden ardından çalışmak isteyen ancak çocuklarına bakım verme sorumluluğunu tek başına üstlenmek zorunda kaldığı için çalışma hayatına dahil olamayan kadınların çocuklarına ücretsiz kreş hizmeti sağlanarak kadınların çalışma hayatına katılımları desteklenebilir. Deprem nedeniyle gelirlerini, işlerini, iş yerlerini ve tarım arazilerini kaybeden ve afet sonrası bakım yükleri artan kadınlara nakdî yardım sağlanmalı ve kadınların gelir getirici işlerde çalışabilmesi için fırsatlar oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda kadınlara yönelik mesleki eğitimler düzenlenmeli, eğitimlerin zamanı ve yeri kadınlara göre ayarlanmalı ve eğitim ekiplerinde cinsiyet dengesi sağlanmalıdır. Depremden etkilenen kadın kooperatifleri ve işletmeleri ekonomik faaliyetlerine gerek deprem bölgesinde gerekse kadınların göç ettikleri şehirlerde yeniden başlamaları için desteklenmelidir. Deprem sonrası ekonomik sorunlar yaşayan ve yaşadığı ev yıkıldığı için kalacak yeri olmayan, iş arama/bulma sürecinde yaş ayrımcılığına maruz kalan ya da çalışabilmesi için fiziksel sağlığı ve gücü yeterli olmayan ileri yaştaki kadınlara, huzurevi ya da yaşlı bakım merkezlerinde ücretsiz hizmet verilebilir ve özel nakdî destek sağlanabilir.
- Kadınların göç ile geldikleri şehirlerde güçlenme deneyimlerine bakıldığında kendilerine güven duymalarına ilişkin pozitif anlamda bir değişimden söz etmek mümkündür. Mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri göz önüne alındığında afet gibi krizler fırsata çevrilebilir ve kadınların güçlenmelerini destekleyen sosyal hizmet uygulamaları yürütülebilir. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanları toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadın haklarına ilişkin eğitimler verebilir, kadınlara yeni geldikleri kenti ve olanaklarını tanıtan, kentte güvenli ve kolay

hareket edebilmeleri ve sosyalleşmelerini sağlayan, hem Ankaralılarla hem de depremden kurtulan diğer kadınlarla dayanışma ağları geliştirmelerine destek olan çalışmalar yürütebilir.

- Deprem sonrası süreçte farklı şehirlere göç eden ve yaşamlarını yeniden inşa etmek durumunda kalanlar kadınlar için hem pratik hem de stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını gözeten sosyal politika ve sosyal hizmetler geliştirilmelidir.

2.3. Kadınların Afet Sonrası Yaşadıkları Sorunların Çözümüne ve İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Değerlendirmelerine Yönelik Öneriler

Kadınların depremin ardından yaşadıkları sorunların çözümüne ve ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin değerlendirmeleri, afetlere hazırlık ve afet sonrası toparlanmada toplumsal cinsiyete duyarlı ve toplumun tüm kesimlerini kapsayan uygulamaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü araştırma sonucuna göre kadınlar deneyimleri doğrultusunda kendileri de dahil olmak üzere toplumda zarar görebilirlik riski yüksek olan çocuk, engelli, yaşlı gibi grupların deprem sırası ve sonrasında sorunları ve ihtiyaçları hakkında yakından bilgi sahibidir. Dolayısıyla kadınların bu bilgisi doğrultusunda sunduğu değerlendirmelerin toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarını gözeten, toplumsal cinsiyete duyarlı ve hak temelli afet yönetimine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

- Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanları da dahil olmak üzere deprem bölgesindeki afet çalışanlarının tümü, depremden etkilenen yerel halka ilişkin bilgi sahibi olan kadınların bu kapasitelerini destekleyerek ve hayatta kalanların en büyük ihtiyacının güçlenme ve kendi kaderini tayin etme olduğunu hatırlayarak kadınlarla ve yerel kadın örgütleriyle iş birliği içerisinde çalışmalıdır.
- Kadınların deprem sonrası bölgeye ulaştırılacak yardım ve hizmetlerin tasarlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine aktif olarak katılmaları sağlanmalıdır.
- Afet toparlanma toplantıları ve etkinliklerine kadınlar da katılmalıdır. Kadınların aktif katılımının sağlanması amacıyla bu toplantı ve etkinlikler kadınlar için

uygun zaman ve mekânlarda yapılmalı, çocuk sahibi olanlara bakım desteği ve ulaşım imkânı sağlanmalıdır.

- Kadınların deprem sonrası toparlanmaya yönelik kaynaklara erişebilmelerini, planlama ve karar alma süreçlerine kamusal olarak katılabilmelerini sağlamak için özel izleme mekanizmaları oluşturulmalıdır. Kadınların deprem sonrası çalışmalara ve gelecekteki faaliyetlere katılımlarını organize edebilecekleri ve bir araya gelebilecekleri kamusal alanlar oluşturulmalıdır.
- Deprem sonrası yürütülen insani yardım müdahaleleri, kadınların ihtiyaçlarını geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirecek şekilde ele almak yerine toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki değişikliklere ilişkin stratejik ihtiyaçları ele alarak toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abiona, O., & Koppensteiner, M. (2018). The impact of household shocks on domestic violence: Evidence from Tanzania. *SSRN Electronic Journal*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3301756>
- AFAD. (2023). *Genel hayata etkili afet bölgesi hk. basın duyurusu*. (T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI) T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Web sitesi:
<https://www.afad.gov.tr/genel-hayata-etkili-afet-bolgesi-hk> adresinden alındı
- AFAD. (2013). Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı, 2012-2023. 2024 tarihinde
<https://deprem.afad.gov.tr/assets/udsep/UDSEP2023.pdf> adresinden alındı
- AFAD. (2022). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. Şubat 2024 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı:
<https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozluğu> adresinden alındı
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. (2009).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090617-1.htm> adresinden alındı
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), s. 166-191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fenO16>
- Ahmed, K., Haq, S., & Bartiaux, F. (2019). The nexus between extreme weather events, sexual violence, and early marriage: a study of vulnerable populations in Bangladesh. *Population and Environment*, 40, s. 303–324.
<https://doi.org/10.1007/s11111-019-0312-3>
- Akerkar, S. (2007). Disaster mitigation and furthering women's rights: Learning from the tsunami. *Gender, Technology and Development*, 11(3), s. 357-388.
<https://doi.org/10.1177/097185240701100304>

- Akhter, S., Sarkar, R., Dutta, M., Khanom, R., Akter, N., Chowdhury, M., & Sultan, M. (2015). Issues with families and children in a disaster context: A qualitative perspective from rural Bangladesh. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 13, s. 313–323. <https://doi.org/doi.org/10.1016/j.ijdr.2015.07.011>
- Aldanmaz, B., & Eskitascioglu, İ. (2022). *Türkiye’de regl yoksulluğu*. Konuşmamız Gerek Derneği.
- Alston, M. (2013). Environmental social work: Accounting for gender in climate disasters. *Australian Social Work*, 66(2), s. 218-233. <https://doi.org/10.1080/0312407x.2012.738366>
- Alston, M. (2015). *Women and climate change in Bangladesh*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315774589>
- Alston, M., Hazeleger, T., & Hargreaves, D. (2019). *Social work and disasters*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315109138>
- Alston, M., Whittenbury, K., Haynes, A., & Godden, N. (2014). Are climate challenges reinforcing child and forced marriage and dowry as adaptation strategies in the context of Bangladesh? *Women's Studies International Forum*, 47, s. 137-144. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2014.08.005>
- Anastario, M., N, S., & Lawry, L. (2009). Increased gender-based violence among women internally displaced in Mississippi 2 years post–Hurricane Katrina. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 3(1), s. 18-26. <https://doi.org/10.1097/DMP.0b013e3181979c32>
- Anderson, C. (2002). Gender matters: Implications for climate variability and climate change and for disaster management in the Pacific Islands. *InterCoast Network: International Newsletter of Coastal Management*, 41, s. 24-25. https://www.researchgate.net/publication/271727403_Anderson_C_2002_Gender_Matters_Implications_for_Climate_Variability_and_Climate_Change_and_for_Disaster_Management_in_the_Pacific_Islands_InterCoast_Network_International_Newsletter_of_Coastal_Managem adresinden alındı

- Andrews, M., Squire, C., & Tamboukou, M. (2008). Doing narrative research. SAGE Publications, Ltd. <https://doi.org/10.4135/9780857024992>
- Ariyabandu, M. (2009). Sex, gender and gender elations in disasters. E. Enarson, & P. Chakrabarti içinde, *Women, gender and disaster* (s. 5-17). SAGE. <https://doi.org/10.4135/9788132108078>
- Aydemir, İ., & Öztürk, M. (Dü). (2023). *Afet ve krizlerde sosyal hizmet*. Ankara: Akademisyen Yayınevi Kitabevi.
- Bankoff, G. (2006, Haziran 11). The tale of the three pigs: Taking another look at vulnerability in the light of the Indian Ocean Tsunami and Hurricane Katrina. Şubat 2024 tarihinde <https://items.ssrc.org/understanding-katrina/the-tale-of-the-three-pigs-taking-another-look-at-vulnerability-in-the-light-of-the-indian-ocean-tsunami-and-hurricane-katrina/> adresinden alındı
- Başoğlu, M., Şalcioğlu, E., & Livanou, M. (2002). Traumatic stress responses in earthquake survivors in Turkey. *Journal of Traumatic Stress*, 15(4), s. 269–276. <https://doi.org/10.1023/A:1016241826589>
- Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik Düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauwens, J., & Naturale, A. (2017). The role of social work in the aftermath of disasters and traumatic events. *Clinical Social Work Journal*(45), s. 99-101. <https://doi.org/10.1007/s10615-017-0623-8>
- Behrman, J., & Weitzman, A. (2016). Effects of the 2010 Haiti earthquake on women's reproductive health. *Studies in Family Planning*, 47(1), s. 3–17. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4465.2016.00045.x>
- Björkman-Nyqvist, M. (2013). Income shocks and gender gaps in education: Evidence from Uganda. *Journal of Development Economics*, 105, s. 237–253. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2013.07.013>
- Bonoli, G. (1997). Classifying welfare states: A two-dimension approach. *Journal of Social Policy*, 26(3), s. 351–372. [10.1017/s0047279497005059](https://doi.org/10.1017/s0047279497005059) adresinden alındı

- Bradshaw, S. (2004, Mayıs). Socio-economic impacts of natural disasters: a gender analysis. United Nations. https://www.cepal.org/sites/default/files/publication/files/5596/S045330_en.pdf adresinden alındı
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), s. 77-101.
- Bryant, R., Waters, E., Gibbs, L., Gallagher, H., Pattison, P., Lusher, D., . . . Forbes, D. (2014). Psychological outcomes following the Victorian Black Saturday bushfires. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 48(7), s. 634-643. <https://doi.org/10.1177/0004867414534476>
- Buz, S. (2002). Afet yönetimi ve sosyal hizmet. G. Erkan, F. Demiröz, & S. Özkurt Çetin (Dü.), *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001 Deprem ve Sosyal Hizmetler içinde* (s. 56-67). Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokul, SHÇEK ve UNICEF Ortak Yayını.
- CARE. (2023). *Rapid gender analysis policy brief: Türkiye & northwest Syria earthquake response*. <https://www.care-international.org/resources/rapid-gender-analysis-policy-brief-turkiye-northwest-syria-earthquake-response> adresinden alındı
- Caruso, G., Gross, M., Insua, M., Mueller, V., & Villacis, A. (2022). Child brides and climate variability. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4190869>
- Cas, A., Frankenberg, E., Suriastini, W., & Thomas, D. (2014). The impact of parental death on child well-being: Evidence from the Indian Ocean Tsunami. *Demography*, 51(2), s. 437-457. <https://doi.org/10.1007/s13524-014-0279-8>
- Chakrabarti, P., & Ajinder, W. (2009). Toolkit for mainstreaming gender in emergency response. E. Enarson, & P. Chakrabarti içinde, *Women, gender and disaster: Global issues and initiatives* (s. 337-360). AGE Publications India Pvt Ltd. <https://doi.org/10.4135/9788132108078>
- Cleary, J., & Dominelli, L. (2020). *Social work and disasters: systematic literature project*. University of Stirling, Faculty of Social Sciences, Stirling Scotland.

- Creswell, J. (2013). *Qualitative inquiry and research design : choosing among five approaches*. Sage Publications.
- Creswell, J. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (4. b.). United States of America: SAGE Publications.
- Cunningham, W., Nezlek, J., & Banaji, M. (2004). Implicit and explicit ethnocentrism: Revisiting the ideologies of prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(10), s. 1332-1346. <https://doi.org/10.1177/0146167204264654>
- Çavuş, K., & Kaya, A. (2024). Afetler, depremler ve kitlesel zorunlu göç akınları: Kahramanmaraş merkezli depremler üzerinden bir değerlendirme. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(1), s. 95-209. <https://doi.org/10.35341/afet.1378410>
- Çelebi, F., & Şengün, H. (2017). Afet ve kalkınma ilişkisinde kadın. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(59), s. 357–372. <https://doi.org/10.9761/JASSS7224>
- Çetinkaya, J. (2002). Deprem/Yaşam: Sakarya/Emirdağ Çadırkent Örneği. G. Erkan, F. Demiröz, & S. Özkurt Çetin (Dü.), *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001 Deprem ve Sosyal içinde* (s. 176-182). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.
- Das, S., & Dasgupta, S. (2020). Marriage market responses in the wake of a natural disaster in India. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3266117>
- David, E., & Enarson, E. (2012). *The women of Katrina: how gender, race, and class matter in an American disaster*. Vanderbilt University Press. <https://doi.org/9780826517982>
- de Janvry, A., Finan, F., Sadoulet, E., & Vakis, R. (2006, Nisan 2). Can conditional cash transfer programs serve as safety nets in keeping children at school and from working when exposed to shocks? *Journal of Development Economics*, 79(2), s. 349-373. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2006.01.013>

- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi ayrımcılık mı? Türkiye’de sosyal devlet, cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), s. 41-54.
- Değirmenci, B. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında afet mevzuatının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi.
- Delaney, P., & Shrader, E. (2000). *Gender and post-disaster reconstruction: The case of Hurricane Mitch in Honduras and Nicaragua*. Washington, D.C.: World Bank. <https://www.humanitarianlibrary.org/resource/gender-and-post-disaster-reconstruction-case-hurricane-mitch-honduras-and-nicaragua-0> adresinden alındı
- Demirci, K., & Avcu, T. (2021). Afet Süreçlerinde Kadın Bireylerin Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İzmir İli Örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 11(1), s. 86-105.
- Demiröz, F. (2002). Doğukışla Çadırkenti'nde kadın çalışmaları. G. Erkan, F. Demiröz, & S. Özkurt Çetin (Dü.), *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001 Deprem ve Sosyal Hizmetler içinde* (s. 283-287). Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokul, SHÇEK ve UNICEF Ortak Yayını.
- Demiröz, F. (2019). İncinebilir/risk altındaki gruplarla çalışma. F. Demiröz, N. Öztan, K. Kurtul, A. Aker, S. Tomas, E. ŞAVUR, . . . Y. Ünal içinde, *Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetleri saha çalışanları için el rehberi* (s. 106-109). Ankara: UNICEF.
- Depremzede Kadın Avukatlarla Dayanışma Toplantısı Değerlendirilmesi*. (2023). Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk Çalışmaları Web sitesi: <https://toplumsalcinsiyetvehukuk.com/depremezede-kadin-avukatlarla-dayanisma-toplantisi-degrelendirilmesi/> adresinden alındı
- Diaconu, M., Racovita-Szilagyi, L., & Bryan, B. (2016). The social worker's role in the context of forced migration: A global perspective. *Interdisciplinary Journal of Best Practices in Global Development*, 2(2). <https://knowledge.e.southern.edu/ijbpgd/vol2/iss2/1> adresinden alındı

- Doherty, F., Rao, S., & Radney, A. (2024). Association between child, early, and forced marriage and extreme weather events: A mixed-methods systematic review. *International Social Work*, 67(3), s. 616-634. <https://doi.org/10.1177/00208728231186006>
- Dominelli, L. (2012). Social work in times of disaster: Practising across borders. M. Kearnes, F. Klauser, & S. Lane içinde, *Critical risk research: Practices, politics and ethics* (s. 197–218). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Dominelli, L. (2013). Mind the gap: Built infrastructures, sustainable caring relations, and resilient communities in extreme weather events. *Australian Social Work*, 66(2). <https://doi.org/10.1080/0312407X.2012.708764>
- Dominelli, L. (2023). *Social work practice during times of disaster : a transformative green social work model for theory, education and practice in disaster interventions*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003105824>
- Doocy, S., Daniels, A., Packer, C., Dick, A., & Kirsch, T. (2013, Nisan 16). The human impact of floods: A historical review of events 1980–2009 and systematic literature review. *PLOS Currents Disasters*. <https://doi.org/10.1371/currents.dis.f4deb457904936b07c09daa98ee8171a>.
- Drolet, J., Dominelli, L., Alston, M., Ersing, R., Mathbor, G., & Wu, H. (2015). Women rebuilding lives post-disaster: innovative community practices for building resilience and promoting sustainable development. *Gender & Development*, 23(3), s. 433–448. <https://doi.org/10.1080/13552074.2015.1096040>
- Enarson, E. (2000, Eylül 1). Gender and natural disasters. International Labour Organization (ILO). https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/WCMS_116391/lang--en/index.htm adresinden alındı
- Enarson, E. (2012). *Women confronting natural disaster: From vulnerability to resilience*. Lynne Rienner Publishers.

- Enarson, E. (2014). Gender-based violence in disasters: An action research agenda. *XVIII ISA World Congress of Sociology Conference*.
- Enarson, E., & Chakrabarti, P. (2009). *Women, gender and disaster: Global issues and initiatives*. SAGE Publications India Pvt Ltd. <https://doi.org/10.4135/9788132108078>
- Enarson, E., Fothergill, A., & Peek, L. (2007). Gender and disaster: Foundations and directions. H. Rodríguez, E. L. Quarantelli, & R. R. Dynes içinde, *Handbook of Disaster Research*. Springer.
- Enarson, E., Fothergill, A., & Peek, L. (2018). Gender and disaster: Foundations and new directions for research and practice. H. Rodríguez, W. Donner, & J. Trainor (Dü) içinde, *Handbooks of sociology and social research* (s. 205-223). Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-63254-4>
- Ergünay, O. (2009). Doğal Afetler ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Deprem Sempozyumu, 11-12 Kasım 2009*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Erman, A., De Vries Robbé, S., Thies, S., Kabir, K., & Maruo, M. (2021). *Gender dimensions of disaster risk and resilience: Existing evidence*. Washington, DC: The World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/88d46d58-c4ca-53bf-82ea-4f3cc423b67e> adresinden alındı
- EŞİK. (2023). *6 Şubat 2023 Depremleri Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakış Açısından Geleceğe Dair Notlar*. Şubat 2024 tarihinde alındı
- Fenster, T. (2005). The right to the gendered city: Different formations of belonging in everyday life. *Journal of Gender Studies*, 14(3), s. 217–231. [10.1080/09589230500264109](https://doi.org/10.1080/09589230500264109) adresinden alındı
- First, J., First, N., & Houston, J. (2017). Intimate partner violence and disasters: A framework for empowering women experiencing violence in disaster settings. *Affilia*, 32(3), s. 390-403. <https://doi.org/10.1177/0886109917706338>

- Fisher, S. (2010, Ağustos 2). Violence against women and natural disasters: findings from post-tsunami Sri Lanka. *Violence Against Women*, 16(8), s. 902–918. <https://doi.org/10.1177/1077801210377649>
- Fordham, M., Lovekamp, W., Thomas, D., & Phillips, B. (2013). Understanding social vulnerability. D. S. Thomas, B. D. Phillips, W. E. Lovekamp, & A. Fothergill (Dü) içinde, *Social vulnerability to disasters* (s. 1-32). CRC Press. <https://doi.org/10.1201/b14854>
- Frankenberg, E., Friedman, J., Gillespie, T., Ingwersen, N., Pynoos, R., Rifai, I., . . . Thomas, D. (2008). Mental Health in Sumatra After the Tsunami. *American Journal of Public Health*, 98(9), s. 1671–1677. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2007.120915>
- Frankenberg, E., Friedman, J., Gillespie, T., Ingwersen, N., Pynoos, R., Rifai, I., . . . Thomas, D. (2008). Mental health in Sumatra after the tsunami. *American Journal of Public Health*, 98(9), s. 1671–1677. <https://doi.org/10.2105/ajph.2007.120915>
- Fraser, N. (1999). Cinsiyet eşitliği ve refah devleti: Sanayi sonrası bir düşünce girişimi. S. Benhabib içinde, *Demokrasi ve farklılık: Siyasal düzenin sınırlarının tartışmaya açılması* (s. 310-344). İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayını.
- Galletta, A. (2013). *Mastering the semi-structured interview and beyond : from research design to analysis and publication*. New York University Press.
- Geadah, Y., Moffat, L., & Stuart, R. (1991). *Two halves make a whole: Balancing gender relations in development*. Ottawa, CCIC, MATCH, AQOCI. <https://vtechworks.lib.vt.edu/items/b654d83e-8a33-478a-80ed-c3eb5fb61938>
adresinden alındı
- Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge. (2015).

- Gordon, L., Sutherland, J., Plessis, R., & Gibson, H. (2014). *Movers and shakers women's stories rom the Christchurch earthquakes*. National Council of Women of New Zealand. <https://apo.org.au/node/39763> adresinden alındı
- Hallegatte, S., Bangalore, M., Vogt-Schilb, A., & Rozenberg, J. (2017). *Unbreakable: Building the resilience of the poor in the face of natural disasters*. Washington, DC: World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/25335> adresinden alındı
- Hammen, C. (2005). Stress and Depression. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1(1), s. 293–319. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.1.102803.143938>
- Hapsari, E., Nisman, W., Lusmilasari, L., Siswishanto, R., & Matsuo, H. (2009). Change in contraceptive methods following the Yogyakarta earthquake and its association with the prevalence of unplanned pregnancy. *Contraception*, 79(4), s. 316-322. <https://doi.org/10.1016/j.contraception.2008.10.015>
- Harville, E., Taylor, C., Tesfai, H., Xiong, X., & Buekens, P. (2011). Experience of Hurricane Katrina and reported intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(4), s. 833–845. <https://doi.org/10.1177/0886260510365861>
- Hatiboğlu Kısac, B. (2014). *Yoksul kadınlar için 'sıcak yuva/özgür kent' hayaliyle 'imkansız medeniyet TOKİ/ Feminist sosyal hizmet ve kent içi yoksul alanların dönüşümü: Ankara, Aktaş Mahallesi örneği*. Doktora Tezi. <https://doi.org/0000-0002-4396-8412>
- Hatiboğlu Kısac, B. (2016). Sosyal Çalışma Açısından İnsani İhtiyaçların Değerlendirilmesine İlişkin Modeller ve Feminist Katkıları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), s. 161-178.
- Hawton, K., & van Heeringen, K. (2009). "Psychiatric Service Development and Suicide. *The Lancet*, 373(9672), s. 1372–1381. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61848-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61848-6)

- Hobson, B. (1994). Solo mothers, social policy regimes, and the logics of gender. D. Sainsbury içinde, *Gendering Welfare States* (s. 170). SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446250518>
- IASC. (2015). *Guidelines for integrating gender-based violence interventions in humanitarian action response*. Inter-Agency Standing Committee. <https://interagencystandingcommittee.org/working-group/iasc-guidelines-integrating-gender-based-violence-interventions-humanitarian-action-2015#:~:text=The%20Guidelines%20for%20Integrating%20Gender,action%20for%20the%20prevention%20and adresinden alındı>
- IDMC. (2024). *Global Report on Internal Displacement 2024*. https://reliefweb.int/report/world/2024-global-report-internal-displacement-enarrusv?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwwae1BhC_ARIsAK4JfrzxPmIdoXX2EgucaMb-2E4Pa0SsxU2BjI2MWBqrVU2nQrsyuBptYW4aAkWkEALw_wcB adresinden alındı
- IFRC. (2024). *Our work: Disasters, climate and crises*. Şubat 2024 tarihinde IFRC: <https://www.ifrc.org/our-work/disasters-climate-and-crises/what-disaster adresinden alındı>
- Ikeda, K. (1995). Gender differences in human loss and vulnerability in natural disasters: A case study from Bangladesh. *Indian Journal of Gender Studies*, 2(2), s. 171–193. <https://doi.org/10.1177/097152159500200202>
- Inter-Agency Standing Committee. (2015). *Guidelines for gender-based violence interventions in humanitarian settings*. <https://interagencystandingcommittee.org/working-group/iasc-guidelines-integrating-gender-based-violence-interventions-humanitarian-action-2015 adresinden alındı>
- IOM. (2023). *IOM: 2023 Earthquakes displacement overview - Türkiye (March 2023)*. <https://reliefweb.int/report/turkiye/iom-2023-earthquakes-displacement-overview-turkiye-march-2023 adresinden alındı>

- Jenson, J. (1997). Who cares? Gender and welfare regimes. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 4(2), s. 182-187.
- Joshi, C., & Bhatt, M. (2009). Engendering tsunami recovery in Sri Lanka: The role of UNIFEM and its partners. E. Enarson, & P. Chakrabarti içinde, *Women, gender and disaster: Global issues and initiatives* (s. 304-319). SAGE Publications India Pvt Ltd. <https://doi.org/doi.org/10.4135/9788132108078>
- Josselson, R. (2011). Narrative research: Constructing, deconstructing, and reconstructing story. F. Wertz, E. McSpadden, C. Kathy, L. McMullen, & R. Anderson içinde, *Five ways of doing qualitative analysis: Phenomenological psychology, grounded theory, discourse analysis, narrative research, and intuitive inquiry* (s. 224 – 242). New York, NY: Guilford Press.
- Kadın Dayanışma Vakfı. (2023). *6 Şubat depremleri sonrasında kadına yönelik şiddetle mücadele mekanizmalarında son durum*. Şubat 2024 tarihinde <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/yayinlar/6-subat-depremleri-sonrasinda-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-mekanizmalarinda-son-durum-2/> adresinden alındı
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2021). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)*. Ankara. 2024 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf> adresinden alındı
- Kalaycı, İ. (2014). İktisadi kriz karşısında ‘sürdürülebilir’refah devleti. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4(2), s. 89-119.
- Karataş, K., Şeker, A., & Erdoğan, N. (2002). Marmara depreminden sonra kocaeli’nde geçici yerleşim alanında yaşayan aileler üzerine bir araştırma. G. Erkan, F. Demiröz, & S. Özkurt Çetin (Dü.), *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001 Deprem ve Sosyal Hizmetler* içinde (s. 150-163). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

- Keshavarz, M., Karami, E., & Vanclay, F. (2013, Ocak). The social experience of drought in rural Iran. *Land Use Policy*, 30(1), s. 120-129. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2012.03.003>
- Khanna, M., & Kochhar, N. (2020). Do marriage markets respond to a natural disaster? The impact of flooding of river Kosi in India. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3644052>
- Kim, G., Torbay, R., & Lawry, L. (2007). Basic health, women's health, and mental health among internally displaced persons in Nyala province South Darfur, Sudan. *American Journal of Public Health*, 97(2), s. 353-361.
- Kim, H., Han, S., Kim, J., Kim, J., & Hong, E. (2010). Post-Nargis medical care: Experience of a Korean disaster relief team in Myanmar after the cyclone. *European Journal of Emergency Medicine*, 17(1), s. 37-41. <https://doi.org/10.1097/MEJ.0b013e32832d3bc6>
- Kissinger, P., Schmidt, N., Sanders, C., & Liddon, N. (2007). The effect of the Hurricane Katrina disaster on sexual behavior and access to reproductive care for young women in New Orleans. *Sexually Transmitted Diseases*, 34(11), s. 883-886. <https://doi.org/10.1097/OLQ.0b013e318074c5f8>
- Koç, H. (2013). Türk basınının doğal afetlere ilişkin bakış açısını belirlemeye yönelik bir inceleme. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 5(2), s. 121-137.
- Krishnaraj, M. (1997). Gender issues in disaster management: the Latur earthquake. *Gender, Technology and Development*, s. 395-411. <https://doi.org/10.1080/09718524.1997.11909865>
- Krysik, J., & Jerry, F. (2015). *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması*. (E. Erbay, Çev.) Ankara: Nika.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.

- Lee, J. (2001). *The empowerment approach to social work practice*. Columbia University Press.
- Leyser-Whalen, O., Rahman, M., & Berenson, A. (2011). Natural and social disasters: racial inequality in access to contraceptives after Hurricane Ike. *Journal of Women's Health, 20*(12), s. 1861–1866. <https://doi.org/10.1089/jwh.2010.2613>
- Liu, A., Tan, H., Zhou, J., Li, S., Yang, T., Wang, J., . . . Wen, S. (2006). An epidemiologic study of posttraumatic stress disorder in flood victims in Hunan China. *The Canadian Journal of Psychiatry, 51*(6), s. 350–354. <https://doi.org/10.1177/070674370605100603>.
- MADRE. (2012). *Struggling to survive: Sexual exploitation of displaced women and girls in Port au Prince, Haiti*. Center for Human Rights and Global Justice. <https://policycommons.net/artifacts/3775647/struggling-to-survive/4581343/>
adresinden alındı
- March, C., Smyt, I., & Mukhopadhy, M. (1999). *A guide to gender-analysis frameworks*. Oxfam. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/a-guide-to-gender-analysis-frameworks-115397/> adresinden alındı
- Marshall, C., & Rossman, G. (1995). *Designing qualitative research*. London: SAGE.
- Maslow, A. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- Masai, R., Kuzunishi, L., & Kondo, T. (2009). Women in the Great Hanshin Earthquake. E. Enarson, & P. Chakrabarti içinde, *Women, gender and disaster: Global Issues and Initiatives* (s. 131-141). SAGE Publications India Pvt Ltd. <https://doi.org/10.4135/9788132108078>
- Mason, V., Andrews, H., & Upton, D. (2010). The psychological impact of exposure to floods. *Psychology, Health and Medicine, 15*(1), s. 61–73. <https://doi.org/10.1080/13548500903483478>
- Max-Neef, M., Antonio, E., & Hopenhayn, M. (1991). *Human scale development: conception, application and further reflections*. NY and London: The Appex Pres.

- Merriam, S., & Tisdell, E. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Mills, M., Edmondson, D., & Park, C. (2007, Nisan 1). Trauma and stress response among Hurricane Katrina evacuees. *American Journal of Public Health*, 97(Supplement_1), s. 116-123. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2006.086678>
- Mizan, A., & Rezwana, N. (2023). Legal aid services for disaster-induced gender-based violence in coastal Bangladesh. A. Singh içinde, *International Handbook of Disaster Research* (s. 1799- 1819). Singapore: Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-19-8388-7_122
- Montano, S., & Savitt, A. (2016, Mayıs 1). Rethinking our approach to gender and disasters: Needs, responsibilities, and solutions. *Journal of Emergency Management*, 14(3).
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2023a). *Depremden etkilenen bölgelerde kadınların şiddetten uzaklaşma deneyimleri ve destek mekanizmaları*. Şubat 2024 tarihinde <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/depremden-etkilenen-bolgelerde-kadınların-siddetten-uzaklaşma-deneyimleri-ve-destek-mekanizmaları/> adresinden alındı
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2023b). Depremden etkilenen bölgede kadına yönelik şiddetle mücadele mekanizmaları. <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/depremden-etkilenen-bolgede-kadına-yonelik-siddetle-mucadele-mekanizmaları/> adresinden alındı
- Moser, C. (1993). *Gender planning and development: Theory, practice and training*. Routledge.
- Neuman, W. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches* (7. b.). Harlow: Pearson.
- Neuman, W. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. (Ö. Akkaya, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Neumayer, E., & Plümper, T. (2007, Ocak 1). The gendered nature of natural disasters: The impact of catastrophic events on the gender gap in life expectancy, 1981–2002. *Annals of the Association of American Geographers*, 97(3), s. 551-566. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.2007.00563.x>
- Nour, N. (2011). Maternal health considerations during disaster relief. *Reviews in Obstetrics and Gynecology*, 4(1), s. 22–27. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3100103/> adresinden alındı
- Nussbaum, M. (2000). *Women and Human Development*. UK: Cambridge University Press.
- OCHA. (2023). *Türkiye insani yardım ihtiyaç ve müdahale özeti*. <https://reliefweb.int/report/turkiye/turkiye-humanitarian-needs-and-response-overview-interim-update-published-11-april-2023-entk> adresinden alındı
- Olf, M., Langeland, W., Draijer, N., & Gersons, B. (2007). Gender differences in posttraumatic stress disorder. *Psychological Bulletin*, 133(2), s. 183–204. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.133.2.183>
- Orloff, A. (1993). Gender and the social rights of citizenship: The comparative analysis of gender relations and welfare states. *American Sociological Review*, 58(3), s. 303-328. <https://doi.org/10.2307/2095903>
- Özdemir, S. (2010). Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(49). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/897/10024> adresinden alındı
- Özmete, E. (Dü.). (2023). *Afet sonrası birey, grup ve toplum temelli psikososyal destek*. Ankara: Akademisyen Yayınevi Kitabevi. <https://doi.org/10.37609/akya.2681>
- Paksoy Erbaydar, N., İnal, E., & Kaya, E. (2019). *Afet mevzuatının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi*. Paradigma Akademi. 2024 tarihinde alındı

- Palmer, D. (2007). Caught between inequality and stigma: The impact of psychosocial factors and stigma on the mental health of Somali forced migrants in the London borough of Camden. *Diversity in Health and Social Care*, 4(3), s. 177-191.
- Paranjothy, S., Gallacher, J., Amlôt, R., Rubin, G., Page, L., Baxter, T., . . . Palmer, S. (2011). Psychosocial impact of the summer 2007 floods in England. *BMC Public Health*, 1(11). <https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-145>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research and evaluation methods: integrating theory and practice*. Sage Publications.
- Peet, J., & Bossel, H. (2000). An ethics-based system approach to indicators of sustainable development. *International Journal of Sustainable Development*, 3(3), s. 1-5.
- Pincha, C. (2009). *Toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimi: Uygulamacılar için el kitabı*. (D. Keskin Demirel, Çev.) Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Polly, A., Chanda, S., & Roy, T. (2020). Response to extreme climatic event: A case study of coastal community from southeast Bangladesh. *Khulna University Studies*, 17, s. 89–104. <https://doi.org/doi.org/10.53808/KUS.2020.17.1and2.2007-S>
- Phillips, B. (2016). Post-Disaster housing vulnerability: Getting people back home. A. Sapat, & A.-M. Esnard içinde, *Coming Home after Disaster: Multiple Dimensions of Housing Recovery*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315404264>
- Pradhan, E., West, K., Katz, J., LeClerq, S., Khattri, S., & Shrestha, S. (2007). Risk of flood-related mortality in Nepal. *Disasters*, 31(1), s. 57-70. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2007.00340.x>
- Richter, R. (2011). Disparity in disasters: A frontline view of gender-based inequities in emergency aid and health care. J. Wies, & H. Haldane (Dü) içinde, *Anthropology at the front lines of gender-based violence* (s. 19-28). Vanderbilt University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv16b78b5.5>

- Sağıroğlu, A., Ünsal, R., & Özensi, F. (2023). *Deprem sonrası göç ve insan hareketlilikleri durum değerlendirme raporu*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (AYBÜ-GPM).
- Sayeed, A. (2009). Victims of earthquake and patriarchy: The 2005 Pakistan earthquake. E. Enarson, & P. Chakrabarti içinde, *Women, gender and disaster: Global issues and initiatives* (s. 142-151). SAGE Publications India Pvt Ltd. <https://doi.org/10.4135/9788132108078>
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle kalkınma*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Schumacher, J., Coffey, S., Tracy, M., Clements, K., & Galea, S. (2010, Ekim 5). Intimate partner violence and Hurricane Katrina: Predictors and associated mental health outcomes. *Violence and Victims*, 25(5), s. 588–603. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.25.5.588>
- Segnestam, L. (2006). Division of capitals—What role does it play for gender-differentiated vulnerability to drought in Nicaragua? *Community Development*, 40(2), s. 154–176. <https://doi.org/10.1080/15575330903001562>
- Shoji, M. (2010). Does contingent repayment in microfinance help the poor during natural disasters? *Journal of Development Studies*, 46(2), s. 191–210. <https://doi.org/10.1080/00220380902952381>
- Sohrabizadeh, S., Tourani, S., & Khankeh, H. (2016). Women and health consequences of natural disasters: Challenge or opportunity? *Women and Health*, 56(8), s. 977–993.
- Stockemer, D. (2006). Gender inequalities and Hurricane Katrina. *International Journal of Diversity in Organizations, Communities, and Nations Annual Review*, 6(1), s. 137–142. <https://doi.org/10.18848/1447-9532/CGP/v06i01/39128>
- Sugimoto, J., Labrique, A., Ahmad, S., Rashid, M., Shamim, A., Ullah, B., . . . West, K. (2011). Epidemiology of tornado destruction in rural northern Bangladesh: risk factors for death and injury. *Disasters*, 35(2), s. 329–345. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2010.01214.x>

- Şengül, M., & Turan, M. (2013). Erciş Depremi örneğinde afet Sonrası geçici yerleşim alanlarında yönetim uygulamaları ve sorunları. *Mülkiye Dergisi*, s. 113-148.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023a). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/2023-kahramanmaras-ve-hatay-depremleri-raporu/> adresinden alındı
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023b). *Türkiye earthquakes recovery and reconstruction assessment*. <https://reliefweb.int/report/turkiye/turkiye-earthquakes-recovery-and-reconstruction-assessment> adresinden alındı
- Takasaki, Y. (2017). Do natural disasters decrease the gender gap in schooling? *World Development*, 94, s. 75–89. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.12.041>.
- Tiryaki Yenilmez, D. (2023). Deprem ve göç ilişkisi üzerine kısa bir değerlendirme. *Akademik Düşünce Dergisi*, 7. <https://doi.org/10.53507/akademikdusunce.1282303>
- True, J. (2016). Gendered violence in natural disasters: Learning from New Orleans, Haiti and Christchurch. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 25(2), s. 78–89. <https://doi.org/10.11157/anzswj-vol25iss2id83>
- Tuncay, T. (2004, Mart). Afetlerde sosyal hizmet: 1999 yılı Marmara ve Bolu-Düzce depremleri sonrasında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları.
- TÜİK. (2022). *Türkiye Family Structure Survey, 2021*. 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> adresinden alındı
- TÜİK. (2024). *Ulusal Eğitim İstatistikleri, 2023*. TÜİK Haber Bülteni: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2023-53444#:~:text=2023%20y%C4%B1n%C4%B1nda%20kad%C4%B1nlar%C4%B1n%20ortalama%20e%C4%9Fitim,s%C3%BCresi%2010%2C1%20y%C4%B1n%20oldu.&text=25%20ya%C5%9F%20ve%20%C3%BCzeri%20n%C3%BCfusun%20> adresinden alındı

Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun. (1959). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.7269.pdf> adresinden alındı

UN. (2007). Hyogo framework: Building the resilience of nations and communities to disasters.

UN. (2015a). Sendai framework for disaster risk reduction 2015-2030.

UN. (2015b). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development.* A/RES/70/1. <https://digitallibrary.un.org/record/3923923?ln=en> tarihinde alındı

UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women. (2017). *General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19.* CEDAW/C/GC/35. <https://digitallibrary.un.org/record/1305057> adresinden alındı

UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women. (2018). *General recommendation No. 37 (2018) on the gender-related dimensions of disaster risk reduction in the context of climate change.* CEDAW/C/GC/37. <https://digitallibrary.un.org/record/1626306> adresinden alındı

UN Women. (2023a). *Her aftermath - The impact of the earthquakes in Türkiye: Focus on prevention and response to violence against women.* <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/10/her-aftermath-the-impact-of-the-earthquakes-in-turkiye-focus-on-prevention-and-response-to-violence-against-women> adresinden alındı

UN Women. (2023b). *Her aftermath - The impact of the earthquakes in Türkiye: Perspectives of civil society organizations working for the rights of women and girls.* <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/05/her-aftermath-the-impact-of-the-earthquakes-in-turkiye-perspectives-of-civil-society-organizations-working-for-the-rights-of-women-and-girls> adresinden alındı

- UN Women. (2023c). *UN Women brief on earthquake in Türkiye: Impacts and priorities for women and girls*. <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/03/un-women-brief-on-earthquake-in-turkiye-impacts-and-priorities-for-women-and-girls> adresinden alındı
- UN Women. (2024). *Gender dimensions of disasters*. Şubat 2024 tarihinde Women's Resilience to Disasters Knowledge Hub: <https://wrd.unwomen.org/practice/topics/gender-dimensions> adresinden alındı
- Un Women-UNICEF. (2019). *Gender and age inequality of disaster risk*. Şubat 2024 tarihinde <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2021/11/research-paper-gender-and-age-inequality-of-disaster-risk> adresinden alındı
- UNDRR. (2007). *Hyogo Framework Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters*. <https://www.undrr.org/publication/hyogo-framework-action-2005-2015-building-resilience-nations-and-communities-disasters> adresinden alındı
- UNDRR. (2023). A review of gender and the sendai framework. 2024 tarihinde <https://www.undrr.org/publication/review-gender-and-sendai-framework> adresinden alındı
- UNDRR. (2024). *Hyogo Framework for Action*. Şubat 2024 tarihinde PreventionWeb: <https://www.preventionweb.net/sendai-framework/Hyogo-Framework-for-Action> adresinden alındı
- UNFPA. (2023, Haziran 16). UNFPA's response plan for earthquake recovery and resilience in Türkiye. <https://eeca.unfpa.org/en/publications/unfpas-earthquake-recovery-resilience-offer-tu%CC%88rkiye> adresinden alındı
- UNFPA. (2024). *Situation report: Türkiye earthquake response after 1 year*. Şubat 2024 tarihinde <https://turkiye.unfpa.org/en/eq-1st-year-sitrep> adresinden alındı
- UNGA. (1979). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. New York. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm> adresinden alındı

- UNGA. (2016, Aralık 1). Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction. <https://www.undrr.org/publication/report-open-ended-intergovernmental-expert-working-group-indicators-and-terminology> adresinden alındı
- UN-UNDRR. (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*. 2024 tarihinde <https://www.preventionweb.net/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030> adresinden alındı
- UNDP-UNDRR-IRP. (2010). Guidance note on recovery: gender. <https://www.undrr.org/publication/guidance-note-recovery-gender#:~:text=This%20publication%20is%20an%20initial,at%20reducing%20the%20womens'%20vulnerability.> adresinden alındı
- UN-UNISDR-UNDP- IUCN. (2009). *Making Disaster Risk Reduction Gender-Sensitive Policy and Practical Guidelines*. Şubat 2024 tarihinde <https://portals.iucn.org/library/node/9410> adresinden alındı
- Uygur, G. (2023). *Deprem bölgeleri-nde toplumsal cinsiyet analizi-: Kadınların adalete ve adl-i yardıma erişimi*. 2024 tarihinde <https://rm.coe.int/tur-2023-wa2j-deprem-bolgelerinde-toplumsal-cinsiyet-analizi/1680ae1fad> adresinden alındı
- Wachinger, G., Renn, O., Begg, C., & Kuhlicke, C. (2013). The risk perception paradox—Implications for governance and communication of natural hazards. *Risk Analysis*, 33(6), s. 1049–1065. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2012.01942.x>
- Weitzman , A., & Behrman, J. (2016). Disaster, disruption to family life, and intimate partner violence: The case of the 2010 earthquake in Haiti. *Sociological Science*, 3(9), s. 167-189. <https://doi.org/10.15195/v3.a9>
- Wilson, J., Phillips, B., & Neal, D. (1999). Domestic violence after disaster. E. Enarson, & B. Morrow içinde, *The gendered terrain of d: Through women's eyes* (s. 115-123). Praeger.

- Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., & Davis, I. (2004). *At Risk: Natural hazards, people's vulnerability and disasters* (2. b.). Routledge.
- World Bank. (2012). *World development report 2012: Gender equality and development*. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/4391> adresinden alındı
- World Bank. (2020). *Gender equality and women's empowerment in disaster recovery: Disaster recovery guidance series*. Washington, DC: World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/a7df7c5a-7e8a-5d5b-9f8a-984756b2e6cb> adresinden alındı
- World Health Organization. (2011). *Gender mainstreaming for health managers: A practical approach*. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241501057> adresinden alındı
- Yıldız, M., Deniz, O., Parin, S., & Erdoğan, R. (2017). Deprem ve göç: 2011 Van Depremi örneği. *International Social Sciences Studies Journal*, 3(7), s. 1426-1444.
- Zaidi, Z., & Fordham, M. (2021). The missing half of the sendai framework: Gender and women in the implementation of global disaster risk reduction policy. *Progress in Disaster Science*, 10(1), s. 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2021.100170>
- Zottarelli, L. (2008, Temmuz 17). Post-Hurricane Katrina employment recovery: The interaction of race and place. *Social Science Quarterly*, 89(3), s. 592-607. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2008.00550.x>
- Zwingel, S. (2005). From intergovernmental negotiations to (sub)national change. *International Feminist Journal of Politics*, 7(3), s. 400-424. <https://doi.org/10.1080/1461674050016118>

EK 1. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORU FORMU

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORU FORMU

Sosyo-Demografik Bilgilere İlişkin Sorular

1. Kendinizden bahsedebilir misiniz? (Yaş, eğitim durumu, medeni durum, çalışma durumu, gelir durumu, sosyal güvenlik, ikamet edilen yer, varsa çocuk sayısı)

Afet Öncesi Sürece İlişkin Sorular

2. Depremden önceki yaşamınızdan bahsedebilir misiniz?

Afet Sonrası Kısa Döneme İlişkin Sorular

3. Deprem yaşamınızı nasıl etkiledi?
4. Depremi hemen ardından, yaşadığınız şehirde karşılaştığınız zorluklar ya da sorunlar nelerdi?
5. Depremi hemen ardından, yaşadığınız şehri terk etmek zorunda kalmadan önceki süreçte nelere ihtiyaç duydunuz?
6. Kadın olmak, yaşadığınız şehri terk etmeden önceki süreçte karşılaştığınız zorlukları ya da sorunları nasıl etkiledi?
7. Kadın olmak, yaşadığınız şehri terk etmeden önceki süreçte gereksinim duyduğunuz ihtiyaçlarınızı nasıl etkiledi?
8. Depremi hemen ardından, yaşadığınız şehri terk etmek zorunda kalmadan önceki süreçte diğer kadınların yaşadığı zorluklar ya da sorunlara dair gözlemlerinizi/tanıklıklarınızı nelerdi?
9. Depremi hemen ardından, yaşadığınız şehri terk etmek zorunda kalmadan önceki süreçte diğer kadınların gereksinim duyduğu ihtiyaçlara dair gözlemlerinizi/tanıklıklarınızı nelerdi?

10. Depremi hemen ardından, karşılaştığınız sorunların çözümüne yönelik sağlanan yardım ve hizmetleri nasıl değerlendirirsiniz?
11. Depremi hemen ardından, gereksinim duyduğunuz ihtiyaçların karşılanmasına yönelik sağlanan yardım ve hizmetleri nasıl değerlendirirsiniz?

Afet Sonrası Uzun Döneme İlişkin Sorular

12. Deprem sonrasında yaşadığınız şehri terk etmek zorunda kaldıktan sonraki süreçte karşılaştığınız zorluklar ya da sorunlar nelerdi?
13. Deprem sonrasında yaşadığınız şehri terk etmek zorunda kaldıktan sonraki süreçte nelere ihtiyaç duydunuz?
14. Kadın olmak, yaşadığınız şehri terk etmek zorunda kaldıktan sonraki süreçte karşılaştığınız zorlukları ya da sorunları nasıl etkiledi?
15. Kadın olmak, yaşadığınız şehri terk etmek zorunda kaldıktan sonraki süreçte gereksinim duyduğunuz ihtiyaçlarınızı nasıl etkiledi?
16. Deprem sonrasında yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalan diğer kadınların yaşadığı zorluklar ya da sorunlara dair gözlemlerinizi/tanıklıklarınızı nelerdi?
17. Deprem sonrasında yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalan diğer kadınların gereksinim duyduğu ihtiyaçlara dair gözlemlerinizi/tanıklıklarınızı nelerdi?
18. Deprem sonrasında yaşadığınız şehri terk etmek zorunda kaldıktan sonraki süreçte karşılaştığınız sorunların çözümüne yönelik sağlanan yardım ve hizmetleri nasıl değerlendirirsiniz?
19. Deprem sonrasında yaşadığınız şehri terk etmek zorunda kaldıktan sonraki süreçte gereksinim duyduğunuz ihtiyaçların karşılanmasına yönelik sağlanan yardım ve hizmetleri nasıl değerlendirirsiniz?

Afet Sonrası Kısa ve Uzun Dönemde Yaşanan Sorunlarla Başa Çıkma, İhtiyaçları Karşılama

20. Deprem sonrasında karşılaştığınız zorluklarla ya da sorunlarla nasıl başa çıktınız?
21. Deprem sonrasında gereksinim duyduğunuz ihtiyaçlarınızı nasıl karşıladınız?

22. Kadın olmak, deprem sonrasında karşılaştığınız sorunlarla başa çıkma sürecinizi nasıl etkiledi/şekillendirdi?
23. Kadın olmak, deprem sonrasında gereksinim duyduğunuz ihtiyaçlarınızı karşılama sürecinizi nasıl etkiledi/şekillendirdi?

Afet Sonrası Karşılaşılan Sorunların Çözümüne ve İhtiyaçların Karşılmasına İlişkin Öneriler

24. Deprem sonrasında kısa ve uzun dönemde karşılaştığınız sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?
25. Deprem sonrasında kısa ve uzun dönemde gereksinim duyduğunuz ihtiyaçların karşılanmasına yönelik önerileriniz nelerdir?
26. Deprem sonrasında diğer kadınların kısa ve uzun dönemde yaşadığı sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?
27. Deprem sonrasında diğer kadınların kısa ve uzun dönemde gereksinim duyduğu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik önerileriniz nelerdir?

Diğer Sorular

28. Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?
29. Araştırmamıza katılabilecek başka kişiler tanıyor musunuz?

EK 2. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Katılımcı,

Kahramanmaraş ve Hatay Depremlerinden Kurtulan Kadınların Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi başlıklı bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalında gerçekleştirilen bir yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Araştırma, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli ve 20 Şubat 2023 tarihinde Hatay merkezli depremlerden kurtulan kadınların afet sonrasında karşılaştıkları sorunların ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesini hedeflemektedir. Sizin yanıtlarınızdan elde edilecek sonuçlarla Kahramanmaraş ve Hatay merkezli gerçekleşen depremlerden kurtulan kadınların afet sonrasında ortaya çıkan sosyal hizmet ihtiyaçları görünür kılınacaktır. Depremden kurtulan kadınların afet sonrasında karşılaştıkları sorun ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi ile mevcut eşitsizlikler aydınlatılarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı ve hak temelli sosyal politika ve hizmetlerin geliştirilmesine katkı sağlanacaktır. Sorulara verdiğiniz yanıtların, çözüm önerileri geliştirilmesi açısından önemli bir katkı sunacağına inanıyoruz. Bu bağlamda görüşmeye katılmanızı ve yanıtlarınızı bizimle paylaşmanızı bekliyoruz.

Araştırmaya katılmanız gönüllülük esasına dayalıdır. Derinlemesine görüşmeye başlamadan önce, görüşme ile ilgili herhangi bir sorunuz var ise çekinmeden sorabilirsiniz. Herhangi bir rahatsızlık hissederseniz istediğiniz anda, hiçbir neden ya da koşul belirtmeksizin araştırmadan çekilebilir (görüşmeyi bitirebilir) ve istemediğiniz konulara değinmeyebilirsiniz. Görüşme süresince paylaştığınız bilgiler yalnızca araştırma kapsamında ve araştırma sonuçları içinde anonimleştirilerek kullanılacaktır. Konuşmalarımız ve kimlik bilgileriniz hiçbir şekilde üçüncü kişiler ve kurumlarla paylaşılmayacaktır. Görüşmemiz yaklaşık bir buçuk saat sürecektir. Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli iznin alındığını belirtmek isterim. Yanıtlarınız araştırma amacına uygun olacak şekilde araştırmacı tarafından analiz edilecek ve analiz bittikten sonra silinecektir.

Bu araştırma kapsamında, aktardığınız hiçbir konuyu atlamamak adına ses kaydı almak istiyorum. Görüşmeye katılmayı ve ses kaydı alınmasını kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Araştırmamızla ilgili sorularınız olursa, aşağıda yer alan iletişim bilgilerinizi kullanarak araştırma yürütücümüz ile iletişim kurabilirsiniz.

Araştırma yürütücüsü

Doç. Dr. Özge Sanem Özateş Gelmez,

Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim
Telefon: (0312) 297 63 63 (134)

İmza :

Yardımcı Araştırmacı

Yüksek Lisans Öğrencisi Zeynep Şener,

Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı,

Mail: zeynep.sener@gmail.com İmza:		
Gönüllü katılım formunu okudum. Görüşme ve ses kaydı için onay aldım.		
Görüşme onayı ☐	Ses kaydı onayı ☐	
Görüşmeci kodu		
Araştırmacı adı-soyadı		
Araştırmacı imzası		
Tarih		

EK 3. ETİK KURUL ONAYI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 15/08/2023 10:44
Sayı: E-35853172-300-00003017082

0000301/082

Sayı : E-35853172-300-00003017082
Konu : Etik Komisyon İzni (Zeynep ŞENER)

15/08/2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 21.07.2023 tarihli ve E-12908312-300-00002972574 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Zeynep ŞENER**'in **Doç. Dr. Özge Sanem ÖZATEŞ GELMEZ** danışmanlığında yürüttüğü "**Kahramanmaraş ve Hatay Depremlerinden Kurtulan Kadınların Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **08 Ağustos 2023** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Sibel AKSU YILDIRIM
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: C56E89E9-9BB7-4CA3-9566-DBB267C26F5E

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/bu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Musa KAYA

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Memur

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon: 3051008

Keş: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

EK 4. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orjinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
		Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih: 26/09/2024	
Tez Başlığı: 8 ŞUBAT DEPREMLERİ SONRASI ANKARA'YA GÖÇ EDEN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA DENEYİM VE İHTİYAÇLARI	
Yukarıda başlığı verilen tezinin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 124 sayfalık kısmına ilişkin, 26/09/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezinin benzerlik oranı %13'tür.	
Uygulanan filtrelemeler*:	
1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç	
2. ☒ Kaynakça hariç	
3. ☐ Alıntılar hariç	
4. ☒ Alıntılar dâhil	
5. ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç	
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezinin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Ad-Soyad/İmza	

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Zeynep Şener
	Öğrenci No	N22138385
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
	Programı	Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Doç. Dr. Burcu Hatiboğlu Kısacık, İmza)

* Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı Tez Yazım Dilinde yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIAL WORK

Date: 26/09/2024

Thesis Title (In English): EXPERIENCES AND NEEDS OF WOMEN MIGRATED TO ANKARA AFTER THE FEBRUARY 6 EARTQUAKES IN GENDER CONTEX

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 26/09/2024 for the total of 124 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 13%.

Filtering options applied**:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. References cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Name-Surname/Signature

Student Information	Name-Surname	Zeynep Şener
	Student Number	N22139385
	Department	Social Work
	Programme	Master of Social Work

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Doç. Dr. Burcu Hatiboğlu Kısac, Signature)

**As mentioned in the second part [article (4)/3]of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding refence, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.